

Pro gradu -tutkielma

Peruskoulun piilo-opetussuunnitelma Opettaja-lehden

kirjoituksissa vuosina 1995, 2005 ja 2015.

Veera Oksa

Pro gradu -tutkielma

Kasvatustieteellinen tiedekunta

Turun yliopisto

Kevät 2022

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kasvatustieteellinen tiedekunta

OKSA VEERA: ”Peruskoulun piilo-opetussuunnitelma Opettaja-lehden kirjoituksissa vuosina 1995, 2005 ja 2015”

Pro gradu -tutkielma, 108 sivua

Kasvatustiede

kesäkuu 2022

TIIVISTELMÄ

Tässä tutkimuksessa selvitetään, miten Opettaja-lehdissä vuosina 1995, 2005, 2015 esiintyy piilo-opetussuunnitelmaan liittyviä sisältöjä, peruskoulun eri tasoilla, sekä sitä, miten puhe piilo-opetussuunnitelmaan liittyviin mainintoihin on muuttunut 1995–2015 välisenä aikana. Suoritin tutkimuksen käyttämällä aineistona Opettaja-lehteä, joka on OAJ:n jäsenlehti ja siten oiva näköala koulumaailmaan.

Tutkimuksen teoriaosuudessa käsitellään koulun toimintatasoja peruskoulukontekstissa. Tämän jälkeen käsitellään piilo-opetussuunnitelmaa käsitteenä, klassikoiden, sekä aiempien tutkimusten valossa. Analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysiä, jonka avulla löysin aineistosta tälle tutkimukselle olennaisimmat maininnat. Käytin aineiston jäsentelyssä apuna teemoittelua.

Vuonna 1995 eniten piilovaikutuksia sisältäviä mainintoja löytyi liittyen monikulttuurisuuteen, vuonna 2005 puolestaan sukupuolierotteluun ja vuonna 2015 tietotekniikkaan kouluissa. Samoja teemoja löytyi kaikkina tarkasteluvuosina. Näitä olivat muun muassa monikulttuurisuus, sukupuolierottelu ja koulutuksellinen eriarvoisuus. Silti jokaisella vuodella oli myös omia erikoisuuksiaan, mitkä esiintyivät vain tietyinä aikakautena. Vastoin odotuksiani, kaikki koulun piilo-opetussuunnitelmaan kuuluvat maininnat, eivät esiintyneet vain koulun epävirallisella tasolla, vaan maininnat liittyivät myös fyysiseen ja viralliseen kouluun. Toiseen kysymykseen liittyen tulokset osoittivat, että piilo-opetussuunnitelmaan liittyvä puhe on muuttunut vuosien saatossa.

Johtopäätöksenä voin sanoa, että koulu on hitaasti muuttuva koneisto, mutta joi-takin muutoksia voi tapahtua nopeammin. Sillä on väliä, kuka käy koulua, mihin aikaan ja millainen tausta kullakin on. Koulu on kaikille erilainen.

Asiasanat: piilo-opetussuunnitelma, koulukulttuuri, koulun toimintatasot, sisällönanalyysi, Opettaja-lehti

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	4
2. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	7
2.1 Kouluympäristö tutkimuskohteena.....	7
2.2 Koulun toimintatasot.....	9
3. PIILO-OPETUSSUUNNITELMA	12
4. KOULU EI OLE KAIKILLE SAMA	19
4.1 Koulukulttuuri.....	19
4.2 Piilo-opetussuunnitelma on omanlainen kaikille, mutta samanlainen monelle.....	22
5. OPETTAJA-LEHTI KOULUMAAILMAN PEILINÄ	28
6. TUTKIMUSTEHTÄVÄT	30
7. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	31
8. AINEISTON ANALYYSI	34
9. TULOKSET	39
9.1 1995: Ennakkoluulona monikulttuurisuus	39
9.2 2005: Tanssivat pojat herättävät ihmetystä	52
9.3 2015: Digiloikan keskiössä	67
9.4 Mikä on muuttunut ja miten?	82
10. POHDINTA	89
10.1 Yhteenveto tuloksista	89
10.2 Luotettavuus.....	94
10.3 Jatkotutkimukset.....	95
LÄHTEET.....	97

1. JOHDANTO

”Onko oppiminen koulussa jotenkin piilossa, vaikka koko instituutio on sen varaan rakennettu?” (Paju 2011, 289). Pajun ajatus keskittää hyvin tutkimukseni ydinajatuksen. Mitä koulussa tapahtuu virallisen opetuksen ohella? Mitä piilo-opetussuunnitelma pitää sisällään? Mitä ovat koulun eri tasot ja miten piilo-opetussuunnitelma jakautuu suhteessa näihin tasoihin?

Aion tarkastella tutkimuksessani Opettaja-lehtiä vuosilta 1995, 2005 ja 2015. Opettaja-lehden laajan levikin takia lehdet heijastelevat koulumaailman ja yhteiskunnan ilmiöitä ja ovat siten hyvä aineisto tälle tutkimukselle. Kiinnostuksen kohteena on ymmärtää ja vertailla Opettaja-lehdissä ilmentynyttä puhetta liittyen piilo-opetussuunnitelmaan peruskouluissa. Vuosina 1994, 2004 ja 2014 on ilmestynyt uusi perusopetussuunnitelma. Tässä tutkimuksessa tarkastelemani vuodet ovat siten ensimmäisiä uuden opetussuunnitelman vuosia, jolloin koulumaailmassa ovat puhuttaneet uudet ilmiöt. Uuden opetussuunnitelman myötä myös piilo-opetussuunnitelma voi muuttua.

Aihetta on tutkittu jonkin verran ja piilo-opetussuunnitelma on erityisesti kasvatussociologisessa tutkimuksessa herättänyt kiinnostusta. Pajun (2011) *Koulua on käytävä*, on tutkimus, jossa tutkimuspari käy yhdeksännen luokan uudestaan ja yrittää etnografisella tutkimustavalla selvittää lukijalle koulun sisäisiä rakenteita. Koulun toimintatasoihin jakamista ovat käyttäneet myös muun muassa Gordon ja Lahelma (2003). Piilo-opetussuunnitelmaa yliopistokontekstissa ovat puolestaan tutkineet Ahola ja Olin (2000). Aihetta voidaan lähestyä myös klassikoiden, Philip Jacksonin (1968) ja Donald Broodyn (1994) havaintojen kautta. Tuoreinta näkökulmaa koulun arjesta tuo Koskelan ja Tuomen (2020) teos ”Toisin tehty: keskusteluja koulusta.”.

Tämä tutkimus on ajankohtainen, koska koulusta puhutaan usein vain sijoituksina ja numeroina. Tästä esimerkkinä ovat Pisa-tulokset, jotka herättävät huomiota muun muassa mediassa. (ks. Helsingin Sanomat 3.12.2019) Opetuksen ohella olen kiinnostunut koulun muista tärkeistä tehtävistä. Uusin opetussuunnitelma on ajankohtainen viitekehys tutkia koulun käytäntöjä. Perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan: ”Oppiessaan oppilas rakentaa identiteettiään,

ihmiskäsitystään, maailmankuvaansa ja -katsomustaan sekä paikkaansa maailmassa. Samalla hän luo suhdetta itseensä, toisiin ihmisiin, yhteiskuntaan, luontoon ja eri kulttuureihin.” (POPS 2014, 15.) Tutkimuksessani on mielenkiintoista se, miten Opettaja lehdissä esitetty puhe on muuttunut vuosien varrella ja miten piilo-opetussuunnitelma esiintyy lehdissä. Yle on uutisoinut viimeksi syksyllä 2020 siitä, miten piilonormit aiheuttavat koulukulttuurissa hierarkiaa, joka voi johtaa kiusaamiseen (Yle 25.9.2020). Uutisessa kerrotaan Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) kyselystä, jossa noin kuudennes 14 000 oppilaasta kertoi, että heitä on viimeisen lukuvuoden aikana kiusattu. Kiusaamisen kohteeksi joutumista sanottiin voivan ehkäistä käyttäytymällä tietyllä tavalla. On kiinnostavaa pohtia, miten koulukulttuuri syntyy ja miten se muuttuu. Mitä vaaditaan, että saa suoritettua koulun parhaiten ja onko tavoitteena arvosanat vai sosiaalinen hyväksyntä. Ziehe (2000) pohtii jo vuosituhannen alussa sitä, kuinka oppilaat ovat nykyään paljon enemmän omaan elämään ja koulun ulkopuoliseen maailmaan kiinnittyneitä. Oppilaat miettivät paljon vertaistensa mielipiteitä. Koulu on muuttunut vähemmän tärkeäksi, mutta kuitenkin edelleen siedettäväksi. Opettajalle on selvää, että strategiat oppilaiden käsittelemiseen eivät ole enää yksinkertaisia, koska koulussa tapahtuu paljon muutakin kuin mitä pelkkä opetus pitää sisällään. (Ziehe 2000, 60.) Veikkaan, että muiden kuin opetukseen liittyvien asioiden ajatteleminen on kasvanut entisestään kahdessakymmenessä vuodessa.

Piilo-opetussuunnitelmatutkimusta on tehty jonkin verran aiemminkin, mutta aiheistoni tuo tutkimukseen tuoretta perspektiiviä. Kahdessakymmenessä vuodessa tapahtuu paljon ja koulua uudistetaan koko ajan. On hyvä, että uudistamista tapahtuu ja koulumaailmaa yritetään pitää mukana yhteiskunnan muutoksissa. Silti usein samat mahdollisuudet ja haasteet näkyvät koulussa myös vuodesta toiseen. Onkin mielenkiintoista nähdä, miten piilo-opetussuunnitelman vaikutus muuttuu tai pysyy samana eri vuosina. Koulun käytäntöjä on tutkittu peruskoulutasolla sekä yliopistotasolla. (Paju 2011; Ahola & Olin 2000.) Pro gradu -tutkimuksia on tehty jonkin verran piilo-opetussuunnitelmaan liittyen (Kallio & Rehn 2003; Ehanti 2012; Valtonen 2014; Suojanen 2015.) Olen kiinnostunut koulutussosiologisesta näkökulmasta, jota olen yrittänyt tuoda tutkimuksessani esiin.

Kuten jo mainitsinkin, koulua vertaillaan paljon numeerisesti ja opiskelu on hyvin tulosorientoitunutta. Tästä esimerkkinä ovat kouluvertailut, jotka ovat olleet ajan-kohtainen asia yleisessä keskustelussa. Kouluvertailua on käyty kaikilla koulutusasteilla. Peruskoulussa keskusteluun nousee usein kouluvalinta painotettujen ja tavallisten luokkien välillä. (esim. Rutonen 2014, 27.) Lukiossa keskustelua herättää lukioiden paremmuusjärjestys (Yle 21.5.2019). ja yliopistossa muun muassa pääsykokeiden vaikeus (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017). Tämän takia mielestäni on tärkeää tutkia koulun sisäisiä merkityksiä. Mitä koulu oikein opettaa opetussuunnitelman ohella ja onko se muuttunut ajan saatossa?

2. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kouluympäristö tutkimuskohteena

Satoja tuhansia suomalaislapsia lähtee aamuisin kouluun. Mutta tiedämmekö kuitenkin paljoka koulusta? Vietämme siellä kuitenkin elämästämme niin suuren osan, että sen yleiset käytännöt tunnetaan ja ihmiset voivat jakaa kokemuksiaan koulusta, kiitos oppivelvollisuuden. Koulun vahvuus on siinä, että opettajat ja lasten vanhemmat ovat myös itse käyneet koulua joskus ja tietävät se toimintaperiaatteet. Muissa instituutioissa tällainen on harvinaista. Koulu on aina joutunut ratkomaan yksilön ja yhteisön toimintamalleja. (Paju 2011, 286–288.) Opettajan ammatti on monin tavoin sidoksissa yhteiskunnan rakenteisiin ja sen asettamiin koulutustavoitteisiin. Yhteiskunnalliset päätökset ja vallitseva politiikka vaikuttaa opettajan ammattiin. Opettajan ammatti on yhteiskunnallisesti tärkeä. Tässä yhtälössä koulu toimii tapahtumien kenttänä. (Vuorikoski 2001, 338.)

Koulun tehtävä on perinteisesti ollut tietosisältöjen opettamista, valikointia ja työvoiman kouluttamista (Ehanti 2012, 6). Nykyään koulu näyttää olevan yhteiskunnan ristiriitaisten ilmiöiden kohtaamispaikka. Koulun tavoitteet ovat moninaisia ja niitä jaetaan usein yhteiskunnallisiksi ja yksilöllisiksi. Koulun tulisi sosiaalistaa yhteiskunnan arvoihin, normeihin ja velvoitteisiin sekä toisaalta kasvattaa itsenäisiä yksilöitä. Koulun tulisi esittää yhteiskunnan hierarkkiset rakenteet osana sen toimintaa, mutta toisaalta samalla tukea tasa-arvoa. Koulun perinteiseksi tehtäväksi on luettu aikoinaan kulttuurien jatkaminen ja sosialisatio. Ihmiset sitoutuvat sitä kautta toisiin yhteiskunnan jäseniin, oppivat ammatin ja tottuvat arkeen. Koulu tuottaa kulttuurisia, sosiaalisia ja taloudellisia pääomia, tietoja, tyylejä ja vaurautta. Koulu on saanut yhä suuremman roolin yhteiskunnallisesti. Talous ja yleiset yhteiskunnan ongelmakohdat vaikuttavat koulun toimintaan. Joidenkin mielestä koulun tulisi ehkäistä huumeongelmia, väkivaltaisuutta, AIDSia, terrorismia, ekokriisejä, kasvattaa hyvää kuluttajaa, mediakäyttäjää ja kansalaista. (Kuurme 2004, 96–97.)

Koulu ei ole enää pelkästään paikka, jossa istutaan hiljaa ja kuunnellaan opettajan puhetta. Opettaja ei myöskään ole enää kaupungin ainoa auktoriteetti. Oppilaat saavat tietoa esimerkiksi internetistä, eikä vain opettajalta koulusta.

Tietoteknisessä kehityksessä oppilaat ovat usein opettajia parempia. Tällöin he voivat olla opettajalle osittain avuksi, eikä opetussuunta tunneilla aina ole, opettajälähtöistä. (Tuomi 2020a, 47.) Koulun toiminnalle oleellista on se, että miten koulun pitäisi toimia ja miten se toimii. Nämä eivät aina välttämättä kohtaa. Koulun käytännöt, rutiinit ja säännöt ovat kuitenkin yhteiskunnallista todellisuutta, joten koulu tulee myös nähdä osana yhteiskunnan toimintaa. (Antikainen, Rinne & Koski 2013, 257.)

Koulu on vallan tila, jossa vallitsee hierarkia (rehtori>opettajat>muu henkilökunta> oppilaat vanhimmista nuorempiin). Hierarkia näkyy myös koulun paikkojen suunnittelussa. Opettajahuone ja rehtorin kanslia ovat yleensä sijoitettu keskiöön. Niiden ympärillä ovat luokahuoneet ja liikuntasali. Koulun piha-alue edustaa välitilaa ulkomaailman ja koulun välillä. Koulun aita erottaa koulun muusta kaupungista ja on tärkeä osa koulun rakennetta. Koulussa opettajilla on usein korkein valta ja valtasuhteiden luominen on osa koulun arkea. (Tolonen 2011, 79–80.) Keskeistä kouluilmapiirin rakentumisessa onkin koulun eristäminen omaksi tilakseen ja kulttuurikseen. Muun muassa luokkien ovet suljetaan, oppilaita kielletään käyttämästä koulun ulkopuolella kuultua kieltä, toimintatapoja, sekä ajatuksia. Opettajaa kuunnellaan ja vuorovaikutus rakennetaan opettajälähtöisesti. (Antikainen ym. 2013, 265.) Opettajat voivat viestiä valta-asemastaan erilaisin tavoin. Arjessa esimerkiksi avaimet voidaan nähdä vallan symbolina, koska niillä pääsee niiden suljettujen ovien taakse, jotka eivät ole kaikille mahdollisia. (Tolonen 2011, 79–80.)

Suljettujen ovien taakse jää paljon sellaista, mitä emme näe. Virallisen opetussuunnitelman ja koulun toimintatapojen lisäksi koulussa toimitaan paljon piilossa olevien käytäntöjen mukaan. (Vuorikoski 2001; Paju 2011.) Koulussa perinteiset käytännöt jäävät helposti elämään omaa elämäänsä ilman kyseenalaistamista. Vakiintuneet asenteet, normit ja toimintatavat sisältävät piilomerkityksiä, jotka muodostavat niin sanotun piilo-opetussuunnitelman. (Törmä 2003, 109.) Koulun sisäiset käytännöt ovat moninainen ilmiö ja sen ymmärtäminen vaatii sekä piilo-opetussuunnitelman että koulun toimintatasojen ymmärtämistä ja niiden syvällisempää pohdintaa. Seuraavaksi esittelen koulun toimintatasoja, joiden läpikäyminen auttaa ymmärtämään koulun kokonaisvaltaista rakentumista.

2.2 Koulun toimintatasot

Koulu ei ole tutkimuskentällä mikään uusi tuttavuus. Se on ollut tutkimuskohteena useasti. Tässä tutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu koulun sisäiseen käyttäytymiseen. Seuraavaksi esittelen, miten koulun toimintaa on jaoteltu sen toimintatasojen mukaan, eri tutkimusten kehyksissä. Petri Pajun väitöskirja *Koulua on käytävä* (2011) on kuvaus etnografisesta tutkimuksesta, jossa Paju ja hänen tutkimusparinsa sulautuivat osaksi yhdeksättä luokkaa ja kävivät sen uudestaan selvittääkseen koulun toimintaa. Hän käyttää tutkimuksessaan fyysisen, virallisen ja epävirallisen koulun käsitteitä. Näillä käsitteillä hän yrittää selvittää koulun tasojen eroja. (Paju 2011, 18–19.) Pajua aiemmin koulun eri tasoja on määritellyt Lahelma & Gordon (2003). He erottavat koulusta myös virallisen, informaalin (epävirallisen) ja fyysisen koulun. Heidän tutkimuksensa käsittelee yläkoulun arkisia toimintoja. (Lahelma & Gordon 2003, 10.)

Fyysinen koulu sisältää koulun fyysiset puitteet, ihmisten fyysisen olemuksen ja koulun asettaman työjärjestyksen (Paju 2011, 22–24). Koulu fyysisenä tilana luo puitteet virallisen koulun ja epävirallisen koulun käytännöille ja prosesseille. Fyysisellä koululla viitataan kouluun fyysisenä tilana sekä liikkeen, äänen, ajan ja ruumiillisuuden säätelyyn koulussa. (Lahelma & Gordon 2003, 10.) Myös fyysisellä tasolla oppilaiden liian kovaan äänenkäyttöön puututaan, juoksijoita kielletään juoksemasta ja ajankäyttöön vaikutetaan (Naskali 2010, 284).

Virallinen koulu pitää sisällään opetussuunnitelman, muut viralliset asiakirjat, opetusmenetelmät sekä oppikirjat. Tähän määritelmään katsotaan kuuluvaksi myös opetustoiminta ja sen ympärille rakentuva luokahuonevuorovaikutus. (Paju 2011, 18–19.) Virallista koulua määritellään koulun opetussuunnitelmassa tai muissa koulunkäyntiä koskevissa asiakirjoissa ja määräyksissä. Opetusmenetelmät, opetusmateriaalit, oppikirjat, opetuksen sisällöt ja itse opetus ovat arkipäivän esimerkkejä virallisesta koulusta. Virallinen koulu viittaa myös koulun sääntöihin ja viralliseen hierarkiaan opettajan ja opiskelijoiden välillä. (Lahelma & Gordon 2003, 10.) Oppikirjat voivat olla sukupuolittuneita, ja aiheuttavat tiettyjä ajattelumalleja oppilaiden mieleen. Esimerkiksi aapisessa on ollut hyvin sukupuolierotellut tarinat ja niiden henkilöt. (Metso 1992, 272–273.) Kallion ja Rehnin Pro-

gradun (2003) tuloksista selviää, että poikia/miehiä esiintyi matematiikan kirjojen tehtävissä määrällisesti enemmän kuin tyttöjä/naisia (Kallio & Rehn 2003, 87).

Virallisen ja fyysisen koulun lisäksi, kolmantena koulun tasona on epävirallinen koulu. Epävirallinen koulu tarkoittaa epävirallista vuorovaikutusta tunneilla ja niiden ulkopuolella. Epävirallinen koulu voi pitää myös sisällään nuorisokultuuria. (Paju 2011, 20–21, Tolonen 2001, 78.) Epävirallinen koulu on tila, jossa opettajat ja oppilaat kohtaavat toisensa. Epäviralliseen kouluun katsotaan myös kuuluvaksi oppilaiden keskinäinen toiminta, joka tapahtuu oppitunneilla ja niiden ulkopuolella. (Naskali 2010, 284.) Lahelma ja Gordon (2003) käyttävät epävirallisen koulun sijasta käsitettä informaali koulu. Oppilaskulttuurit kuuluvat epäviralliseen kouluun. Koulussa rakentuu epävirallisia hierarkioita sekä oppilaiden keskinäisiin väleihin että opettajien ja oppilaiden kesken. (Lahelma & Gordon 2003, 10.) Myös Tolonen mainitsee oppilaskulttuurit ja sosiaaliset hierarkiat kuuluvaksi epäviralliseen kouluun (Tolonen 2001, 78).

Epävirallinen koulu ajatellaan usein eniten piilovaikutuksia sisältäväksi, mutta myös virallisessa ja fyysisessä koulussa voi olla malleja, jotka ohjaavat oppilaita yhteiskunnan hyväksymiin ajattelumalleihin. Virallisella tasolla tietoa tulee oppikirjoista. Oppikirjoissa (mm. Kallio & Rehn 2003) voi esiintyä tiettyjä stereotyyppisiä malleja, esimerkiksi miehet kuvataan yleensä aktiivisina ja naiset passiivisina. Sukupuolistereotyyppien lisäksi, myös ikä esiintyy syrjivänä tekijänä virallisessa koulussa. Nuorten toiseutta suhteessa aikuisiin toteutetaan muun muassa korostamalla äänestämistä tapana vaikuttaa. Tämä ei ole nuorille mahdollista. Nuorten vaikutustavoista, kuten kansalaisaloitteista, mielenosoituksista, vetoomuksista ja kirjeistä päättäjille unohdetaan kertoa. (Aapola 2006, 11.)

Epävirallisessa koulussa syntyneet sosiaaliset järjestykset voivat aiheuttaa kiusaamista ja pahimmassa tapauksessa väkivaltaa. Virallisen koulun väkivalta, eli esimerkiksi oppitunneilla tapahtuva väkivallanteko on helpommin tunnistettavissa kuin epävirallisen koulun kaverisuhteisiin perustuva väkivalta. Kaverisuosio asettaa oppilaat eri kategorioihin sen perusteella, kuinka suosittu on. Epäviralliset hierarkiat voivat valua myös koulun muille tasoille vaikuttaen myös virallisella ja fyysisellä tasolla. Koulussa voidaan tehdä oppilaiden arviointia myös epävirallisella

tasolla. Pedagogiset toiminnot suosivat niitä oppilaita, joilla on keskiluokkainen tausta. Sosiaalisen taustan näkyminen ja tietyistä sosiaaliluokista tulevien lasten suosiminen kertoo siitä, että epävirallisen tason ilmiöt ovat siirtyneet osaksi virallisen tason kulttuuria ilman, että sitä on kirjattu siihen. (Kulmanen 2014, 227–228.) Virallinen ja epävirallinen taso eroavat toisistaan kuitenkin siten, että virallisella tasolla kaikkien oppilaiden oletetaan olevan vuorovaikutteisia ja avoimia, kun epävirallisella tasolla ihmisten paikat ovat jo valmiiksi määritetyt. (Kulmanen 2014, 231.) Vaikka virallinen koulu ei sulje ketään oppilasta pois, vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitojen korostaminen suosii toisia oppilaita enemmän kuin toisia. Tällöin ulospäin suuntautuneet oppilaat pärjäävät paremmin ja heillä on usein myös taustalla kodin kasvatusmallit, jotka ilmenevät erityisesti keskiluokkaisten perheiden lapsilla. (Kulmanen 2014, 232.)

Yhteenvedona koulun toimintatasoista voisi sanoa seuraavaa (Taulukko 1): virallinen koulu arvioi, asettaa ja päästää luokaltaan, määrittää jatko-opintomahdollisuuksia ja tarjoaa tai osoittaa paikkaa erityisopetuksessa. Epävirallinen koulu, arvioi, arvottaa ja osoittaa paikan ja hierarkiat omalla tavallaan, vertaisten kesken. Ja fyysinen koulu on se konkreettinen ympäristö, jossa osoitetut paikat ovat. (Paju 2011, 22–24.)

TAULUKKO 1: Koulun toimintatasot

	ominaispiirteet
fyysinen koulu	fyysiset puitteet
	ihmisten fyysiset puitteet
	koulun asettama työjärjestys
	liikkeen, äänen, ajan ja ruumiillisuuden säätely
virallinen koulu	opetussuunnitelma
	viralliset asiakirjat
	opetusmentelmät
	oppikirjat
	opetustoiminta
	koulun säännöt
	virallinen hierarkia opettajan ja opiskelijoiden välillä
epävirallinen koulu	epävirallinen vuorovaikutus tunneilla ja niiden ulkopuolella
	nuorisokulttuuri ja oppilaiden ominainen toiminta koulun puitteissa
	sosiaalisten hierarkioiden rakennuspaikka

Seuraavaksi päästään syventymään piilo-opetussuunnitelman käsitteeseen paremmin.

3. PIILO-OPETUSSUUNNITELMA

”Koulussa opiskellaan, kuunnellaan opetusta, tehdään koulutehtäviä ja osallistutaan kokeisiin, mutta se on myös paikka, jossa istutaan pulpetissa, odotetaan vuoroa, viitataan, seistään jonoissa ja teroitetaan kyniä” (Antikainen ym. 2013, 251). Tämä sitaatti tiivistää hyvin ajatuksen koulun monista tehtävistä.

Virallinen opetussuunnitelma esittää arvopohjan, jota opettajat ja oppilaat noudattavat. Sen mukaan: ”Oppilaita tuetaan rakentamaan omaa arvoperustaansa. Koulun ja kotien yhteinen arvopohdinta ja siihen perustuva yhteistyö luovat turvallisuutta ja edistävät oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia” (POPS 2014, 15.) Nuorten maailmankuvan rakentumiseen vaikuttaa virallisten asiakirjojen lisäksi koulun epävirallinen ympäristö kuten kaverit, internet sekä kotikasvatus. Näiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta oppilaista tulee erilaisia. Opetussuunnitelma on vain kehys siinä suhteessa, että riippuu opettajan kiinnostuksesta, kuinka paljon hän haluaa antaa oman itsensä näkyä opetuksessaan. Toisilla omat arvot saattavat paistaa enemmän läpi kuin toisilla. (Kallio 2005, 42.) Opetussuunnitelmaan voi suhtautua historiallisena aikana, sosiaalisena paikkana tai yhteiskunnallisena ilmiönä, toisinaan jopa politiikkana. Käsittelee opettaja opetussuunnitelmaa mistä tahansa näkökulmasta, on opetussuunnitelmasta nähtävissä kirjoitettu, koettu ja toteutettu versio. Näiden kaikkien opetussuunnitelma-versioiden väliin jää piilo-opetussuunnitelma. (Suojanen 2015, 32.)

Piilo-opetussuunnitelmalla tarkoitetaan sitä, että koulussa opitaan paljon sellaista, mitä ei ole asetettu viralliseksi tavoitteeksi. Usein piilo-opetussuunnitelma voi esiintyä opiskelustrategioina, jotka omaksuttua on helpompi selvittää koulun olosuhteista ja perusteista. (Antikainen ym. 2013, 257.) Koulun olosuhteisiin sopeutuminen ei jää vain peruskouluun, vaan aina uudelle koulutustasolle siirryttäessä, tulee omaksua uusia ja erilaisia piirteitä toimia. Yliopistotasolla ”peliin” kuuluu se, että tuntee kurssinpitäjät. Millainen essee tulee kirjoittaa kullekin opettajalle, jotta saa mahdollisimman hyvän arvosanan? Mitkä ovat tietyn opettajan kiinnostukseen kohteet? Oliko tämän kyseisen kurssin opettaja se, joka piti erityisesti lähdekirjallisuuden käytön korostamisesta vai enemmän omien kokemusten

reflektoimisesta? Nämä esimerkit kertovat siitä, että erilaisia toimintatapoja riittää joka koulutusasteella. Tässä tutkimuksessa keskitytään perusopetuksen piilo-opetussuunnitelmaan.

Paju (2011) puhuu koulun suorittamiskulttuurista, joka liittyy keskeisesti piilo-opetussuunnitelmaan. Hänen mukaansa suorittaminen koulussa on keskiössä ja sen avulla koulussa keskenään erilaiset ihmiset pystyvät toiminaan. Hän myös mainitsee, että vaikka suorittaminen on koko ajan läsnä koulussa, se on piilossa eikä sitä huomaa, jos ei erikseen katso. (Paju, 2011, 281.) Suorittamisen kulttuuri näkyy siinä, miten yritetään keksiä erilaisia piiloisia tapoja suoriutua paremmin koulusta vähemmällä työllä. Käydessään yhdeksättä luokkaa uudestaan, Paju itsekin huomasi lukevansa englannin sanakokeeseen terveystiedontunnilla. (Paju 2011, 161.) On järkevää ajatella, että englannin sanakoe vaikuttaa omaa numeroon, joten se on siinä hetkessä tärkeämpi, kuin terveystiedon tunnin seuraaminen. Teko kuitenkin kustautuu, kun kokeeseen lukiessa ei välttämättä ole perillä terveystiedon aiheesta. Jos koe kuitenkin keskittyy kirjan sisäistämiseen, voi sen tehdä myös omalla ajalla. Jos tämän lisäksi onnistuu vielä englannin sanakokeessa, on onnistunut käyttämässään strategiassa minimoimalla ajan ja maksimoimalla hyödyn.

Mistä piilo-opetussuunnitelman käsite on sitten saanut alkunsa? Piilo-opetussuunnitelman käsite syntyi Yhdysvalloissa 1960-luvulla. Alan pioneerina toimii Philip Jackson, joka alkoi käyttää käsitettä *the hidden curriculum*, klassikkoteoksessaan *Life in classrooms* (1968). Jacksonin mukaan piilo-opetussuunnitelma sisältää asiat, jotka ovat vastakkaisia verrattuna kirjoitettuun opetussuunnitelmaan. (Ahola & Olin 2000, 8; Broady 1994.) Piilo-opetussuunnitelman käsite saapui 1970-luvulla Eurooppaan. Täällä suurin uranuurtaja oli ruotsalainen Donald Broady. Hän käyttää käsitteestä nimeä *den dolda läroplanen*.

Suomessa Kivinen, Rinne ja Kivirauma (1985) puhuvat varhaisimpana niin kutsutusta kirjoittamattomasta laista koulussa. Heidän mukaansa se määrittää niitä tapoja ja tottumuksia, jotka omaksutaan keskustelematta koulun käytännöissä

erilaisten yksityiskohtien ja monien vihjeiden perusteella. Usein koulun piilokäytännöt eivät ole oppilaiden keksimiä vaan koulukulttuurin tuotos. Oppilaiden on kuitenkin toimittava niiden mukaisesti esimerkiksi noustessa seisomaan opettajan astuessa luokkaan, viitattaessa ennen vastausta, lukiessaan ruokarukousta tai muodostaessaan jonon kellon soidessa. (Kivinen ym. 1985, 22.) Näissä havainnoissa oltiin Suomessa piilo-opetussuunnitelman jäljillä, vaikka sitä ei osattu vielä määritellä nykyisellä käsitteellä. Osa 1980-luvun koulun käytännöistä ei ole enää käytössä nykykouluissa. Ajatus piilokäytännöistä on ollut ajankohtainen kuitenkin jo silloin. Tämä tutkimus puolestaan tarjoaa sekä yksittäisiä että useana vuosikymmenenä toistuneita koulukulttuurin näkökulmia.

Jackson nostaa klassikkoteoksessaan esille piilo-opetussuunnitelmaan kuuluvia ilmiöitä. Näitä ovat muun muassa hiljaa tunnilla puhuminen, oman puheenvuoron odottaminen, rehellinen tenttikäyttäytyminen ja käden nostaminen vastaamisen merkiksi. (Jackson 1968, 8.) Asiat eivät ole kovin tuttuja ennen koulun alkamista, mutta kuuluvat siellä jokapäiväiseen toimintaan. Pikkuhiljaa ne kuitenkin sulautuvat osaksi oppilaan käytösmalleja ja tekevät siten opetuksesta vaivattomampaa. Kasvatussosiologisessa keskustelussa on otettu puheeksi, mitä koulussa opitaan virallisten päämäärien lisäksi ja miksi siellä opitaan korostetusti kärsivällisyyttä, ajan keinotekoista katkaisemista ja odottamista. Ei kannata ajatella koulua yksiselitteisesti vain virallisten päämäärien suorittamisena, sillä koulu opettaa myös paljon muita taitoja. (Antikainen 2013, 257.)

Kärsivällisyys on hyvä esimerkki piilo-opetussuunnitelman keskeisistä tavoitteista. Koulu opettaa kärsivällisyyttä monella tavalla. Kärsivällisyyden oppiminen valmistaa oppilaita tulevaan elämään, jossa kärsivällisyys on tärkeä taito. Kärsivällisyyttä opitaan odottamalla vastausvuoroa, jonottamalla ja tekemällä yhteistyötä muiden oppilaiden kanssa. Nopeat oppijat saavat opetella usein kärsivällisyyttä myös muita odottaessa. Myös ajankäytön oppiminen tulee oppilaille nopeasti tutuksi. Tunneille ei saa tulla myöhässä ja välitunti kestää tietyn aikaa (Jackson 1968, 12–13.) Kouluinstituution tärkeä tehtävä onkin antaa kokonaisvaltainen, eikä aina niin henkilökohtainen kuva siitä, mitä tuleman pitää. Kärsivällisyyden opettelu voi tuntua puuduttavalta, mutta oppilaista tulee huomaamatta sopivampi osa yhteiskunnan toimijoita. (Antikainen 2013, 259.)

Alsubaien (2015) mukaan piilo-opetussuunnitelma edustaa tiedostamattomia asenteita, tietoja ja käyttäytymismalleja. Piilo-opetussuunnitelma esitetään epäsuorasti sanoilla ja toimilla, jotka ovat linkittyneet osaksi yhteiskuntaa, eikä niitä välttämättä heti osaa sieltä erottaa. Piilo-opetussuunnitelmalla on positiivinen ja negatiivinen rooli koulumaailmassa, ja sen takia opettajan tulee huomioida sitä ja sen esiintyvyyttä. (Alsubaie 2015, 125.)

Koulun käytännöissä opettajat on pakotettu työskentelemään paitsi opettajina ja järjestyksenpitäjinä, myös ajanottajina. Opettajien vastuulla on, että oppilaat ovat koulussa läsnä silloin kun täytyy, ovat oikeassa paikassa oikeaan aikaan, tekevät tehtäviä oikean määrän ja riittävän ajan verran ja niin edelleen. Usein asiat tapahtuvat, ei sen tähden, että oppilaat haluavat niiden tapahtuvan, vaan sen takia että niiden on aika tapahtua. Koulussa opeteltu kärsivällisyys antaa hyvän pohjan elämää varten. Kärsivällisyyttä opetellaan monien eri tapojen kautta, koska se antaa avuja sosiaalisten normien mukaiseen käytökseen, itsekontrollin parantamiseen ja tunteiden hallitsemiseen (Antikainen 2013, 263.)

Ruotsalainen Donald Broady oli inspiroitunut Jacksonin tutkimuksesta. Broady on tehnyt myös tulkintoja piilo-opetussuunnitelmasta ja sen sisällöistä. Hän on tehnyt samanlaisia havaintoja Jacksonin kanssa, mutta hän puhuu kärsivällisyyden sijaan mieluummin odottamisesta. Odottaminen on täysin opetussuunnitelman ulkoinen asia, mutta kuuluu koulukulttuuriin oleellisesti. Oppilaat odottavat tunnin alkua, ruokailua ja sitä, kuka saa vastata. Sitä oppii ihan huomaamatta. (Broady 1994, 96.) On mielenkiintoista, että Jackson ja Broady ovat molemmat nostaneet saman kärsivällisyysteeman esille. Se on siten selvästi tärkeä ja kansainvälisesti olennainen osa koulun piilo-opetussuunnitelmaa.

Jacksonin ja Broadyn tutkimuksia yhdistää myös heidän ajatuksensa opettajan näkökulmasta piilo-opetussuunnitelmassa. Jackson pohtii opettajien paineita onnistua työssään. Opettajat yrittävät löytää keskitien koulun antamien puitteiden ja konkreettisen opettamisen välillä. Opettamisessa on monia ulottuvuuksia. (Jackson 1968, 117.) Broady pohtii, kuinka usein kunnianhimoisesti opettajan työhön suhtautunut opettaja kokee jonkinasteisen shokin, kun omaa pedagogiikkaa ei sellaisenaan pysty toteuttamaan. Broadyn mielestä tilanteeseen voi suhtautua

joko mukautumalla opettajan rooliin tai olemalla vähemmän määräilevä. Broady on Jacksonin jäljillä keskustelussa opettajan tavasta muokata itseään työssä. Tällaisia kysymyksiä tulee monen uuden opettajan mieleen, kun he siirtyvät opiskelijasta opettajaksi. (Broady, 1994, 9.) Tuomi (2020) puolestaan tuo kirjoituksessaan esille sen, kuinka nykypäivänä opettajat ovat erilaisia ja tapoja olla opettaja on yhtä monia kuin on opettajiakin. Vaikka uusi vastuu tuntuu pelottavalta, jokaisen uuden opettajan tulee luoda oma opettajuutensa. Tuomi summaa asiaa seuraavasti: ” Ei ole olemassa varsinaista ohjekirjaa, josta voisi tunnin jälkeen tarkistaa, menikö tunti putkeen.” (Tuomi 2020a, 42.) Ei voida kuitenkaan antaa liikaa painoa pelkästään opettajan tai koulun harteille. On monen asian summa, millaiseksi lapsi ja nuori todella muokkautuu persoonana. Voi olla vaikeaa erottaa, mikä kasvatus tulee opettajalta, kouluinstituutiolta, valtiolta, kavereilta, vanhemmilta ja muualta kulttuurista.

Törmä (2003) toteaa, että koulun tehtäväksi on jäänyt usein yksilön kasvattaminen kelvolliseksi ja hyvätapaiseksi yhteiskunnan jäseneksi. Samalla kun kasvatukselliset tavoitteet ovat siirtyneet helpommin käsiteltävien oppimistavoitteiden tieltä, piilo-opetussuunnitelman merkitys on korostunut. Koulun käytäntöihin sisältyy paljon kyseenalaistamattomia tapoja, joiden kasvatuksellisesta tarkoituksesta ei ole kirjattu opetussuunnitelmaan. Tällaisia käytäntöjä ovat, kuten aiemmin on todettu, esimerkiksi työskentelyn keinotekoinen katkaiseminen, oman vuoron odottelu, koulun tilankäyttöön liittyvät normit, sekä tyttöjen ja poikien stereotyyppisten mukainen kohtelu. (Törmä 2003, 111.) Ahola ja Olin (2000) toteavat, että piilo-opetussuunnitelma sisältää sekä koulunkäynnin ulkoiset järjestelyt että oppimistapahtuman sosiaaliset vuorovaikutussuhteet (Ahola & Olin 2000, 3.) Kuurme (2004) puolestaan ottaa kantaa siihen, miten koulu ei enää ole ainoa tietoväylä, vaan oppilaat oppivat monista muistakin lähteistä, kuten internetistä. Tämä on voinut aiheuttaa sellaisen ilmiön, että opettajalla voi olla vaikeuksia pitää oppilaat kiinnostuneena opetettavasta asiasta. Tällöin piilokäytäntöjen rooli korostuu, kun koulussa tulisi myös opetella olemaan ihmisiksi. (Kuurme 2004, 107–108.) Digiajan muutos on tuonut Koskelan (2020) mukaan myös uudenlaisen ongelman. Kun tietotekninen aika on ottanut suuren harppauksen eteenpäin, opettajat ovat yllättäen tilanteessa, jossa pitäisi osata paljon tietoteknisiä taitoja

ja omaksua ne nopeasti. Välillä opetus meneekin niin päin, että diginatiivi oppilaat opettavat opettajalle tietyn laitteen tai sovelluksen käyttöä. (Koskela 2020c, 143.)

Ehanti (2012) kirjoittaa Pro gradu -tutkielmassaan siitä, miten koulu yrittää tehdä seuraavasta sukupolvesta työvoimaa ja yhteiskuntakelpoisia kansalaisia. Koulu on kovin tasapäistävä, eikä yksittäinen oppilas erotu massasta. Oppilaat oppivat kuitenkin koulussa opetussuunnitelman mukaisen oppisisällön lisäksi muun muassa täsmällisyyttä, hiljaa olemista, odottamista, sekä työn ja vapaa-ajan erottamista. Piilo-opetussuunnitelma ei muotoudu opettajan tietoisista valinnoista vaan ehdoista, joita koulutyö asettaa. (Ehanti 2012, 26–27.) Tästä myöhemmästä määrittelystä piilo-opetussuunnitelmaan liittyen huomaa, miten käsite on ajan saatossa muuttunut ja ottanut alleen paljon enemmän kuin pelkän kärsivällisyyden käsitteen. Tässä tutkimuksessa on myös tarkoitus laajentaa asioiden määrää, jotka liittyvät piilo-opetussuunnitelman käsitteeseen.

Carlgren, Klette, Mýrdal, Schnack ja Simola (2006) vertailevat artikkelissaan Pohjoismaiden koulutusjärjestelmiä ja niiden kehitystä. Piilo-opetussuunnitelmatutkimus huomioidaan myös. Artikkelin jakaa piilo-opetussuunnitelma käsityksen vanhaan ja moderniin aikaan. Aiemmin koulu opetti kirjoitetun opetussuunnitelman sivussa alistumista, vastuullisuutta ja kärsivällisyyttä. Artikkelin mukaan nyky-yhteiskunnassa (vuonna 2006) tärkeämpiä hyveitä ovat muuntautuminen ja joustavuus. Oppilaiden halutaan olevan opiskeluorientoituneita ja valmiita arvioimaan omaa suorittamistaan. (Carlgren ym. 2006, 319–320.) Carlgren ym. artikkeli kuvaa hyvin, sitä mikä tässä tutkimuksessa tulee myös esille. Piilo-opetussuunnitelmaa voidaan määrittellä klassikoiden mukaan, mutta se ei ole nykypäivänä vain yksi totuus. Piilo-opetussuunnitelman muutos näkyy myös Opettaja-lehdissä. Koulussa puhuttavat teemat kuten monikulttuurisuus, kiusaaminen ja digiaika ovat olleet jo pitkään ajankohtaisia, mutta niiden vaikutus ja muodot ovat muuttuneet eri aikoina. Ihmisiin vaikuttaa suuresti se, mihin ajanjaksoon heidän peruskoulu-uransa sijoittuu. Yhteiskunnassa tapahtuvat asiat vaikuttavat siihen, millaisen kokemuksen kukin kouluajastaan saa.

Piilo-opetussuunnitelman useista määrittelyistä huolimatta siihen liittyy usein koulutuksen ajan, tilan ja rituaalien hallintaa. Huomattavaa on kuitenkin se, miten

piilo-opetussuunnitelma ei nimestään huolimatta viittaa välttämättä mihinkään piilossa olevaan. Se vain esittää koulun käytäntöjen ja vuorovaikutuksen ristiriitaisuutta suhteessa viralliseen opetussuunnitelmaan. (Matikainen 2005, 101.)

Meri (1995), Jackson (1968), sekä Kallio ja Rehn (2003) suhtautuvat piilo-opetussuunnitelmaan jakamalla sen kolmenlaisiin lähestymistapoihin. Ensimmäinen lähestymistapa sisältää koulun institutionaaliset ilmiöt, eli miten koulu toimii arkipäiväisesti ja miksi. Missä tärkeysjärjestyksessä nämä toiminnot suoritetaan, kuka määrää sitä ja keitä voi määrätä. Toinen lähestymistapa piilo-opetussuunnitelmaan on oppilaiden ja opettajien välinen vuorovaikutussuhde, sekä oppilaiden keskinäiset vuorovaikutussuhteet; miten opettaja suhtautuu oppilaisiin ja suhtautuuko hän kaikkiin samalla tavalla, miten paljon epävirallisella tasolla olevat kaverisuhteet vaikuttavat luokan dynamiikkaan? Kolmas lähestymistapa piilo-opetussuunnitelmaan on keskittyminen oppilaiden yksittäisiin käyttäytymispiirteisiin. Nämä ovat juuri niitä perinteisempiä, jo aiemmin useasti mainittuja piirteitä, kuten kärsivällisyys ja itsekuuri. (Meri 1995, 35; Kallio & Rehn 2003, 15.) Meri lisää vielä näihin yksittäisiin käyttäytymispiirteisiin jonottamisen, toisten sietämisen ja suvaitsevaisuuden. (Meri 1995, 36.) Teemoitellessani omaa aineistoa, jaoin aineiston eri otsikkojen alle, joissa on löyhänä pohjana tämä yllä mainittu kolmijako. Tämän lisäksi jaottelun tukena on myös kolmen koulun tasoa.

Piilo-opetussuunnitelmaa on hyvä käsitellä kattavasti eri puolilta. Klassikoiden 1960-luvulla tehdyt päätelmät ovat hyvä pohja, mutta koulu muuttuu jo yhdessäkin vuodessa paljon. Piilo-opetussuunnitelma on laaja käsite, joka on muuttunut vuosien saatossa, ja samalla lunastanut paikkansa osana koulujen kulttuuria.

4. KOULU EI OLE KAIKILLE SAMA

4.1 Koulukulttuuri

Koulu ei ole kaikille sama. Fyysiset, sosiaaliset, ulkoiset, sisäiset ja ajalliset asiat vaikuttavat siihen, millaisen koulukokemuksen juuri joku tietty oppilas saa. (Antikainen ym. 2013, 270.) Muun muassa erilaisen sosiaalisen taustan omaavat oppilaat saavat erilaisen kokemuksen koulusta; sen opetussisällöistä ja elämisen tavoista. Tämän lisäksi myös aikakausi, tietty koulu ja koulun ulkopuolinen maailma vaikuttavat samalla tavalla ja tekevät asiasta yhteiskuntasidonnaisemman. (Antikainen ym. 2013, 260.)

Tolonen (2001) kertoo, kuinka koulun nuorisokulttuurit muodostuvat monesta eri muuttujasta. Niitä ovat esimerkiksi: sosiaaliluokka, habitus, etnisyys, sukupuoli, kansallisuus ja paikallisuus. Koulu ei ole tyhjiö, joka jää nuorten vapaa-ajan ulkopuolelle. Nuoret viettävät koulussa niin paljon aikaa, että se pakostikin vaikuttaa heidän toimintaansa. Tästä huolimatta oppiminen ei ole usein se tärkein asia, vaan nimenomaan oppilaskulttuuri. Kouluun tullaan, jotta nähdään kavereita, voidaan ihastua ja rakentua ihmisenä. Virallinen koulu valuu siinä sivussa nuorisokulttuurin läpi oppilaaseen. (Tolonen 2001, 256.)

Paju (2011) puhuu koulun toimintatavoista. Koulun suorittaminen on pakollista, mutta suorittamisen muodot vaihtelevat laajasti. Keinoja ei oikeastaan mitata, kunhan ne ovat koulun sääntöjen mukaiset ja tulosta syntyy. Ruotsin tunnilla läksyihin voidaan kirjoittaa joku väärä vastaus, jolloin pitää toivoa, että jos opettaja kiertää luokassa, hän ei katso liian tarkkaan. Tunnilla saatetaan kopioida läksyt kaverilta. Myös koulu instituutiona voi olla ovela, sillä esimerkiksi joulujuhla voidaan pitää yöllä, jolloin se ulottuu kahdelle päivälle ja saadaan siten yksi lomapäivä enemmän. (Paju 2011, 235.) Tolonen (2001) kertoo kuinka koulu koetaan usein sellaisena, että se on vain pakko suorittaa. Oppilaat yrittävät kehitellä erilaisia strategioita, miten he selviävät koulusta. Varsinkin virallisissa tilaisuuksissa, kuten koulun juhlissa, missä pitäisi olla hiljaa ja kuunnella, oppilaat yrittävät tehdä toimia, jolla niistä tilanteista selviäisi vaivattomammin. Näitä on esimerkiksi jonkun naurunalaiseksi tekeminen, välttely tai tilanteen ironisointi. (Tolonen 2001, 99–100.)

Nuoret tarkkailevat ympäristöään tarkasti. He tekevät huomioita siitä, mikä on paras tapa toimia, jotta opettajat uskovat heidän olevan hyviä oppilaita. (Tolonen 2001, 257.) Jo Jackson pohti piilo-opetussuunnitelman ja koulun käytännön ristiriitaa. Jos oppilas viittaa ja tekee läksyt, hän on koulun puolesta mallioppilas. Voi kuitenkin olla, että läksyt on usein väärin tehty ja viittaamisesta huolimatta vastaus meni pois mielestä. (Jackson 1968, 34.) Koulu on pakollista mutta oppilaat, opettajat ja jopa koululaitos venyttävät välillä sen sääntöjä äärimmilleen, niitä kuitenkaan rikkomatta.

Ahola ja Olin (2000) selvittivät tutkimuksessaan, miten yliopisto-opintojen aikana opiskelijat oppivat erilaisia strategioita. Miten selvitä sekä opinnoissa että akateemisessa maailmassa mahdollisimman vähällä vaivalla (Ahola & Olin 2000, 144). Myös Kuurme (2004) toteaa oppilaiden kehittävän strategioita, miten koulusta selvitään helpoimmalla (Kuurme 2004, 107–108). Opiskelustrategioiden käyttäminen ei lopu vain peruskouluun.

Kouluun liittyy olennaisesti ajan mittaaminen. Aikakäsitys koulussa on vaihteleva ja viisi minuuttia voi olla pitkä tai lyhyt aika, riippuen siitä, kenen näkökulmasta asiaa tarkastellaan. Kellon lisäksi koulussa käytetään paljon aikaa liikkeen pysäyttämiseen. Oppilaat kehoitetaan välitunnille ja sieltä pois. Oppitunneilla tulee istua paikallaan, mikä voi usein olla monelle hankalaa. (Lahelma & Gordon 2003, 63–65.) Kun oppilaat tulevat luokkatilaan he riisuvat takkinsa, laittavat purkan roskikseen ja kännykät pois. Näillä toimilla yritetään päästä epävirallisesta koulusta pois, kohti virallista koulua. Tästä aiheutuvia ongelmia kohdataan jokapäiväisessä koulun arjessa. Esimerkiksi hattujen pitämiseen tunnilla puututaan edelleen useasti. (Lahelma & Gordon 2003, 70.) 2010-luvulla älylaitteiden suosion kasvun myötä puhelimista on varmasti tullut nykyajan ”pipoja”.

Pajun (2011) tutkimus on oppilaskeskeinen ja siitä saa hyvin käsityksen luokassa tapahtuvista toimista. Epäviralliseen kouluun liittyen saatiin selvyttä muun muassa vaikutusvaltaisiin oppilaisiin, oppimisen merkitykseen ja sukupuolieroihin liittyen. Paju esittää, miten osa luokan oppilaista eli siten, että arvosanat jaettiin kahdeksan ja puolen ja kymmenen välillä. Toiselle osalle arvosanat olivat neljän

ja kahdeksan välillä. Jälkimmäisen ryhmän oppilaat arvioitiin luokassa kuitenkin kaikista vaikutusvaltaisimmiksi. Koulu arvioi oppilaitaan sekä numeerisesti että sosiaalisesti. (Paju 2011, 47.) Myös Jackson puhuu siitä, miten arviointi tapahtuu molemmissa opetussuunnitelmissa sekä kirjoitetussa että kirjoittamattomassa (Jackson 1968, 34). Vuorikoski (2001) puolestaan käsittelee artikkelissaan opettajan valtaa ja arviointia. Opettajat voivat käyttää arviointia osana valtaa. He voivat esimerkiksi välinpitämättömyydellään tai nöyryyttämällä oppilaita saada oppilaan yrittämään kovempaa. Jos opettaja tarjoaa oppilaalle parempaa arvosanaa nöyryytyksen uhalla, oppilas pyrkii sitä kohden, vaikka se ei eettisesti ole paras vaihtoehto. (Vuorikoski 2001, 339.) Vaikutusvaltaisuus on myös tärkeä asia, varsinkin monelle yläkoululaiselle. Se voi auttaa parempiin arvosanoihin, mutta myös itseisarvona sitä pidetään tavoittelemisen arvoisena. Uskon että virallisen opetussuunnitelman oppiminen ei ole ollenkaan kaikkien oppilaiden prioriteetti, vaan nimenomaan piiloisesti syntynyt, mutta virallisesti näkyvä sosiaalinen arvostus.

Sosiaalisen arvostuksen lisäksi, koulujen parhaimmat hetket eivät usein liity viralliseen oppisisältöön. Päivänavaukset, urheilukilpailut, palkintojenjaot tai koulun juhlit ovat esimerkkejä tästä. Myös päätöspäivät, koululaulut- ja lehdet, luokkasormukset sekä ylioppilasjuhlit lisäävät yhtenäisyyden tunnetta ja ovat sukupolvikokemuksia. Mainitut tilaisuudet kuitenkin suoritetaan kuuliaisesti ja tiettyjä normeja noudattaen. Normeja liittyy myös muun muassa äänen käyttämiseen. Kiroilu, murre, huudahdukset, väkivalta, seksuaalisuus ja liiallinen suoruus eivät kuulu kouluun. On opittava pelaamaan koulun pelisääntöjen mukaan. (Antikainen ym. 2013, 267–268.) Oppilaiden on myös välillä punnittava omaa taustaansa ja huomioida ne asiat, jotka tekevät porukkaan kuulumisen helpommaksi tai vaikeammaksi. Vaikeinta on etnisillä ja muilla vähemmistöillä, alemmista sosiaaliryhmistä tulevilla ja useammin pojilla. (Antikainen ym. 2013, 271.) Seuraavaksi syvennyn enemmän esimerkkeihin koulun piiloisista käytännöistä, ja siihen kuinka koettu piilo-opetussuunnitelma on jokaiselle erilainen.

4.2 Piilo-opetussuunnitelma on omanlainen kaikille, mutta samanlainen monelle

”Elämällä vuosia tietynlaisten sukupuolisten järjestysten keskellä koulussa, se on jättänyt meihin jälkensä myös sukupuolisina toimijoina, Koulu on voimakas yhteisö, jonka voima ei katoa sen oven sulkeuduttua takanamme” (Tolonen 2001, 267).

Tolosen sitaatissa tulee esille se, miten koulu asettaa meidät toimijoiksi muun muassa sukupuolemme mukaan ja se järjestys vaikuttaa läpi elämän. Sukupuolierojen nostaminen esiin kouluissa on hyvä esimerkki piilo-opetussuunnitelman kokemuksesta. Sukupuolierot ovat jo itsessään osa piilo-opetussuunnitelmaa. On myös yleinen tapa vertailla eri sukupuolten toimintaa taustamuuttujana muissa piilokäytännöissä. Siksi se myös korostuu seuraavaksi esitettyjen esimerkkien kohdalla, jotka esittävät aiempien tutkimusten huomioita piilo-opetussuunnitelmaa kohtaan.

Aittola (1992) korostaa, että piilo-opetussuunnitelma koetaan eri tavoin, riippuen siitä, mikä opiskelijan sosiaalinen ja kulttuurinen tausta on. Myös sukupuolten välillä nähtiin olevan eroja siihen, miten piilo-opetussuunnitelma koetaan. Yliopistotasolla opiskelijoiden tärkeimmiksi tekijöiksi piilo-opetussuunnitelmaan liittyen olivat kuitenkin taloudellinen tilanne ja elämiseen liittyvät epävarmuustekijät. (Aittola 1992, 85.) Kasvatustieteellisellä kentällä otetaan myös huomioon paljon laajempi kuva ihmisestä ja niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat oppimiskokemukseen. Luokkatausta, sukupuoli, etnisyys ja varallisuus ovat esimerkiksi sellaisia tekijöitä, joilla on suuri vaikutus siihen, miten koulu koetaan. (Antikainen ym. 2013, 159)

Elina Lahelma ja Tuula Gordon (2003) ovat tehneet selvitystä koulun esiintymisestä peruskoulussa. He käyttävät informaalin koulun termiä epävirallisesta koulusta. Tutkijat näkevät, että koulun tehtävä on kasvattaa lapsia yhteiskunnan kansalaisiksi. Yhteiskunta sisältää hierarkkisen erottelun muun muassa sukupuolen, etnisen tai sosiaalisen taustan mukaan. Koulutuksen tulisi kuitenkin tukea tasa-

arvoisuutta, joten tämä hierarkkinen erottelu aiheuttaa ristiriitaa. Koulutuksen pitäisi sopeuttaa lapsi kansalliseen identiteettiin ja toisaalta tukea heidän kasvuun itsenäisiksi yksilöiksi. Tilanne vaihtelee vallitsevan poliittisen tilanteen mukaan. 2000-luvulla yleisessä uusliberalistisessa näkemyksessä yksilölliset valinnat ja kilpailun korostus on yleisempää kuin tasa-arvon korostaminen. (Lahelma & Gordon 2003, 41.)

Kasvatusala on hyvin naisvaltainen ja onkin pohdittu, suosiiko koulumaailma enemmän tyttöjä. Metso (1992) oli havainnut, että koulu antaa perinteisesti melko suppean kuvan sukupuolijärjestyksistä. Jämähänneiden käytäntöjen takia koulu todistaa sukupuolien piilo-opetussuunnitelmaa. Koulussa johtotehtävissä on perinteisesti miehiä. Puolestaan opettajien tehtävissä suurin osa on naisia, kuten myös koulun keittäjät ja siivoushenkilökunta. Kuitenkin esimerkiksi fyysisesti raskaat tehtävät, esimerkiksi talonmiehen- ja huoltotyöt ovat useimmiten osuneet miehille. Tämänkaltainen jaottelu aiheuttaa kasvaville lapsille selkeän mallin siitä, millaiseen työhön hän itse sopii sen perusteella, mihin sukupuoleen hän identifioituu. (Metso, 1992, 272–273.) Myös Vuorikoski (2001) puhuu samoista huomioista liittyen sukupuolittuneisiin ammatteihin. Hän kertoo kuinka peruskoulussa 1990-luvulla opettajista 30 % oli miehiä ja koulun johtajista 71 % oli miehiä. Hän myös summaa hyvin sen, kuinka käytännössä naiset toimivat tällöin miesten alaisuudessa, soveltaen miesten oppeja. (Vuorikoski 2001, 337.) Ajankohta on myös oleellinen tämän tutkimuksen kannalta, koska ensimmäinen tarkasteluajankohta sijoittuu 1990-luvun puoliväliin. Tuoreempaa tietoa asiasta esittää Tuomi (2020), jonka selvityksen mukaan suurin osa rehtoreista ja esihenkilöistä on miehiä. He ovat myös usein yli 50-vuotiaita. (Tuomi 2020a, 50.)

Poikien menestymisestä koulussa ollaan usein huolissaan. On ajateltu, että poikien vilkkaus ja aktiivisuus vaativat erilaisia opetusmetodeja ja normaalit koulun toimintatavat eivät ole heille tarpeeksi virikkeisiä. (Naskali 2010, 283–284.) Tarja Tolonen (2001) on tehnyt tutkimusta sukupuolten järjestyksistä koulun arjessa, kahdessa peruskoulussa. Tolosen tutkimuskouluissa tytöt jaettiin joko puheliaisiin tai hiljaisiin tyttöihin, pojille annettiin enemmän puhetilaa. Tyttöihin suhtautettiin eri tavalla, riippuen siitä kuinka paljon he keskustelivat ääneen. Tyttöjen oletettiin olevan hiljaisia ja he pärjäsivät koulussa, koska he olivat ahkeria, eivät

lahjakkaita. Pojilla puolestaan on useammin vaikeuksia opiskeluun liittyen ja heistä tulee olla huolissaan. (Tolonen 2001, 97.) Tästä antaa viitteitä myös PISA-tutkimus, jossa pojat pärjäsivät selvästi tyttöjä heikommin yhteistoiminnallisessa ongelmanratkaisussa (OECD Pisa 2015). Tästä huolimatta pojat pärjäävät usein tyttöjä paremmin työelämässä (Naskali 2010, 283–284). Vuorikosken (2001) tutkimuksessa käy ilmi, että ajatus poikien paremmuudesta matemaattisissa aineissa haluttiin säilyttää. Tutkimuksessa käytetyistä koulukertomuksista käy ilmi, kuinka tyttö oli saanut huonomman numeron samasta fysiikan tehtävästä, jotta ilmapiiri siitä, että pojat ovat parempia matemaattisissa aineissa, todella säilyisi. (Vuorikoski 2001, 343.) Sukupuolijaottelun lisäksi opettajien arvot voivat siirtyä huomaamatta oppilaisiin ja vaikuttaa myöhemmin siihen kokemukseen, jonka kukin saa peruskoulusta.

Paju (2011) kertoo havainnoistaan, miten tytöt ja pojat jaoteltiin tarkasti liikuntatunnilla. Poikia puhuteltiin usein sukunimellä, koska haluttiin huomaamattomasti valjastaa heitä tulevaan armeijakokemukseen. Tunnilla pojat käyttivät myös peliliivejä, kun tytöt olivat tehneet niistä rusetteja. (Paju 2011, 133.) Liikuntatunnit erotettiin aiemmin tytöille ja pojille omiksi. Oppilaiden kuviteltiin olevan kiinnostuneita omalle sukupuolelle ominaisesta liikunnasta. Tyttöjen tunneilla painotettiin enemmän voimistelua ja poikien liikunnassa pelejä ja sitä kautta kilpailemista. (Metso 1992, 276.) Vuorikoski (2001) vahvistaa tämän tutkimuksessaan, jossa käsitellään opettajaopiskelijoiden koulumuistoja siitä, kuinka tyttöjen liikuntatunneilla todella painotettiin voimistelua ja jos siinä ei ollut hyvä, sai kuullakseen ilkeitä vihjailuja. (Vuorikoski 2001, 340.) Vuoden 2004 perusopetussuunnitelman mukaan 5.–9. luokan liikuntatunneilla tulee ottaa huomioon sukupuolten erilaiset kehitysvaiheet ja valmiudet. (POPS 2004, 249.) Vuoden 2014 opetussuunnitelmassa tätä ei kuitenkaan enää määritellä, eikä ole siten pakollista erottaa sukupuolia liikuntatunneilla. (POPS 2014, 273.) Sitä kuitenkin tehdään ja se aiheuttaa myös yleistä keskustelua.

Vuori (2010) on tehnyt huomioita koulun sisäisistä käytännöistä eri luokka-asteilla. Hän kertoo esiopetuksen itsenäisyyspäivän juhlasta, jossa on paljon perinteikkäitä sukupuolittuneita ja eri tavoin segregoituneita toimintamalleja. Juhlissa esiintymään olivat päässeet valkoihoiset, fyysisesti esteettömät,

suomalaislapset. Lipunnostossa näkyivät puolestaan sukupuoliroolit. Nostajan piti olla mies, kun juhlapuvut rajoittivat naiset istumaan paikoillaan ja huolehtimaan lapsista. Tilaisuudessa myös poikien väliseen tanssiin puututtiin. (Vuori 2010, 289.) Tästä esimerkistä huomaa, miten yhteiskunnallisia malleja yritetään laittaa lasten mieliin jo esiopetuksesta lähtien.

Koskela (2020) käsittelee myös koulun juhlien ongelmia. Koskela kokee peruskoulun olevan tärkeä monelle ja kuinka siihen kuuluvat myös juhlat ja niiden perinteet, kuten esimerkiksi suvivirren laulaminen. Keskustelua on ollut paljon suvivirren poistamisesta puolesta ja vastaan. Ehkä tärkeintä kuitenkin on yhdessä oleminen. Jos pieni osa oppilaista katsoo luokassa elokuvaa, samaan aikaan kun suurin osa on kirkossa laulamassa suvivirttä, yhteisöllisyyttä ei ole saavutettu kaikkien osalta. (Koskela 2020d, 163.) Jokaisen kokema piilo-opetus suunnitelma on joka tapauksessa henkilökohtainen.

Vuorikoski (2001) esittelee artikkelissaan sukupuolen lisäksi myös muita piilokäytäntöjä. Hän mainitsee, miten koulu on aina nähty paikkana, jossa tehdään hyviä kansalaisia. Se on sekä virallisen että epävirallisen koulun tehtävä. Kunnan kansalainen tai huono kansalainen voi olla monella tapaa. Huono kansalaisuus näkyy muun muassa erilaisena häirintänä. Opettajiin kohdistuva seksuaalinen häirintä voi olla fyysistä, sanallista tai kirjallista. Se on kiusaamista ja sitä esiintyy usein koulun epävirallisella tasolla, joko piilossa tai ei. (Vuorikoski 2001, 343; 346.) Koskela (2020) mainitsee myös koulussa tapahtuvan seksuaalisen häirinnän ja muun häiriökäyttäytymisen ongelmallisuuden. Hän kuvaa, kuinka seksuaalista väkivaltaa tapahtuu enemmän tytöille, kun yleinen väkivallan uhka on suurempi pojilla. Molempiin ongelmiin yritetään puuttua, mutta kumpikaan ei ole hävinnyt. (Koskela 2020a, 76.) Myöhemmin Koskela pohtii piilossa olevaa kiusaamista ja miettii, kuinka se saataisiin loppumaan kun sitä ei näe koko ajan (Koskela 2020b, 89).

Vuori (2010) teki huomioita siitä, miten alaluokilla lapsuudesta pitää oppia pois ja mennä kohti reipasta ja osaavaa koululaista. Luokassa äänekkäät parit erotetaan ja äänekäs poika saatetaan siirtää hiljaisemman tytön viereen. Hiljaisempi tyttö joutuu tällöin keskittymään paljon enemmän omaan tekemiseensä eikä enää

saanut tehdä omaa tehtäväänsä rauhassa. Hän joutuu tavallaan pitämään kuria äänekkäälle pojalle ja jopa opettamaan häntä tai ainakin pitämään silmällä missä kohdassa mennään, jotta molemmat pysyvät tunnilla perässä. (Vuori 2010, 290.) Samaan tulokseen päädyttiin myös Vuorikosken (2001) tutkimuksessa, jossa mainitaan, kuinka tunnollisia tyttöjä käytettiin työrauhan säilyttäjinä silläkin uhalla, että tyttö ei itse pitänyt tästä, mutta hän piti opettajan auktoriteettia ehdottomana, joten sitä käytettiin tässä hyödyksi (Vuorikoski 2001, 344.)

Käyhkö (2011) on tutkinut opettajia ja heidän sukupuolittunutta suhtautumistaan oppilaisiin. Aineistossa opettajat aluksi kertoivat kohtelewansa oppilaita yksilöinä, mutta käytännössä eroja kuitenkin löytyi sen perusteella, olivatko oppilaat tyttöjä vai poikia. Tytöt ovat tyttöjä ja erityisesti pojat poikia. Opettajilla voi olla luonnollisia tai hitaasti muuttuvia käsityksiä siitä, miten opettaja suhtautuu sukupuoliin erilaisina ja moninaisina. (Käyhkö 2011, 94–95.) Tyttöjen toimintaan vaikuttavat koulun käytäntöjen ohella myös opettajat ja jopa pojat. Luokahuoneessa pojat usein hallitsevat tilaa esimerkiksi huutelemalla ja matkimalla tyttöjä. Opettajat puolestaan saattavat huomauttaa viittaamattomuudesta helpommin tytölle kuin pojalle. (Käyhkö 2011, 104–105.) Tyttöihin puolestaan luodaan hyvän käytöksen siemeniä myös koululuokan ulkopuolella. Tutkimuksesta ilmenee, että kun tyttöryhmä on lähdössä koulun ulkopuolelle retkelle, opettaja muistuttaa vielä ennen paikalle pääsyä, että tyttöjen on muistettava käyttäytyä. Myös kotoa voi tulla tytöille erilaisia malleja toimia. Sosiaaliluokka vaikuttaa lasten käyttäytymiseen. Esimerkiksi työväenluokan tyttöjä opetetaan kohteliaiksi. Tässä on taustalle oletus tulevasta työstä palvelualalla. (Käyhkö 2011, 112.)

Tuomi (2020) tuo esille alueellisen eriarvoistumisen Suomessa. Hän kertoo siitä, miten ennen niin tasa-arvoisiksi ajatellut peruskoulut ovat nykyään eriarvoistuneet. Osa lapsista käy koulua vain saman sosiaaliluokan lasten kanssa ja toisaalla eri taustaiset lapset nimenomaan sekoittuvat koulussa. Hän mainitsee myös, kuinka esimerkiksi rikkaamman taustan omaavat lapset saattavat jatkaa saman taustaisten ihmisten kanssa työskentelyä aikuisuuteen saakka aivan huomaamatta. Tällöin kulttuurinen tietämättömyys kasvaa ja kuilu rikkaiden ja köyhien välillä suurenee. Hän puhuu myös parempiosaisten vanhempien koulushoppailusta. Kuinka 2000-luvun molemmin puolin vanhempien oli mahdollista valita

lapselleen jokin toinen koulu oman lähikoulun sijaan. Tämä aiheutti kuitenkin pikkuhiljaa eriarvoistuvia koululuokkia tai kokonaisia kouluja ja nykyään lapsen on mahdollista saada lähikoulustaan mahdolliset tukipalvelut mitä hän tarvitsee. (Tuomi 2020b, 101;104.) Eriarvoisuuteen liittyen Tuomi mainitsee myös koulun ja kodin yhteistyön. Koteja on yhtä paljon erilaisia, kun on lapsiakin. Opettajalle voi tulla yllätyksenä, että jotkut oppilaat eivät ole koskaan käyttäneet julkisia kulkuvälineitä ja käyneet muun muassa museossa tai kirjastossa. Näitä taitoja voidaan harjoitella sekä kotona että koulussa. Kodit tuottavat tapojensa ansiosta erilaisia lapsia, jotka sitten tapaavat toisiaan kouluissa. (Tuomi 2020c, 116–117.)

Sukupuolen ja sosiaalisen taustan lisäksi myös monikulttuurinen tausta asettaa oppilaat eriarvoiseen asemaan. Suomessa on rasismia ja se on sulautunut osaksi yhteiskunnan rakenteita, vaikka emme sitä haluaisikaan. Tuomi (2020) mainitsee, että ajatteli opettajaksi tullessaan, että olemme kaikki tasa-arvoisia ja yhdenvertaisia, mutta opettaessaan monikulttuurisessa koulussa hän huomasi nopeasti, että näin ei ollut. Oppilaat kertoivat useita kokemuksia, miten tuntemattomat aikuiset ihmiset nimittelivät, huusivat, sylkivät ja katsoivat halveksuvasti monikulttuurisen taustan omaavia oppilaita. Opettajan on hyvä tiedostaa asia, etsiä omasta käytöksestä mahdollisesti muokattavia asioita ja aloittaa muutos kohti suvaitsevaisempaa opetusta. (Tuomi 2020,151.) Tuomen tekstistä nousee esille myös, se kuinka Suomen opettajakunta on todella valkoinen. Samalla kun väestö monimuotoistuu, tulisi oppilailla olla myös enemmän samaistumispintaa opettajien tarinoin. (Tuomi 2020a, 53.) Tuomi mainitsee myös opettajien maailmankatsomuksen siirtymisen oppilaisiin. Hän pohtii, opettavatko hänen lestadiolaisystävänsä ja ortodoksiystävänsä eri tavoilla ja jos näin on niin millaisen eron se asettaa oppilaisiin. Hän kertoo myös omasta kouluajastaan, jolloin biologian opettaja jätti lisääntymistä koskevat kappaleet käsittelemättä ja sanoi, että niihin palataan myöhemmin, jos jää aikaa. (Tuomi 2020b, 42.)

Jokainen käy peruskoulun, mutta kokee sen eri tavoin, vaikka opetussisällöt ovat samoja. Piilo-opetussuunnitelma näyttäytyy kaikille erilaisena. Tapoja, mistä kaikesta piilokäytäntöjä siirtyy oppilaisiin, on monia. Erilaisuuteen vaikuttaa jokaisen oma paikka koulussa sekä koulukulttuuri. Lisäksi oma tausta ja ominaisuudet tekevät piilo-opetussuunnitelmasta uniikin. Vaikuttavia tekijöitä ovat myös aika,

milloin on käynyt koulun ja sitä kautta sen hetkinen yhteiskunnallinen tilanne. Tärkeää on myös se, minkä läpi tarkastelee koulun piilo-opetussuunnitelmaa; onko se oma kokemus, haastattelu vai vuosikatsaus. Seuraavaksi esittelen tämän tutkimuksen aineistovalintaa, Opettaja-lehteä ja sen näkökulmaa koulumaailmaan.

5. OPETTAJA-LEHTI KOULUMAAILMAN PEILINÄ

Opettaja-lehti on järjestö- ja ammattilehti, jota julkaisee Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. Kaikki OAJ:n jäsenet lastentarhanopettajista yliopiston opettajiin saavat Opettaja-lehden jäsenetuna. Lehden sisällössä on keskeistä opettajien edunvalvonta. Lehti on näyteikkuna opettajan ammattiin. ”Painetun lehden levikki on 96 102 (LT 6.4.2021) ja lukijamäärä 186 000 (KMT 2021). Painetun ja verkkolehden kokonaistavoittavuus on 200 000 lukijaa” (Opettaja.fi). Lehti ilmestyi vuosina 1995 ja 2005, 52 kertaa ja vuonna 2015 30 kertaa.

Opettaja-lehdessä olevat asiat vaikuttavat välillisesti siihen, mitä opettajat esittävät arvoikseen ja kohdentavat arvonsa siten oppilaille silloin kun lehti ilmestyy. Se, että osallistutaanko kalastuskisaan, vai käykö opettaja välituntisin koulun ulkopuolella tupakalla, vaikuttaa siihen, miten oppilaat tulevat tulevaisuudessa suhtautumaan näihin asioihin. Koulussa oppii sekä vertaisiltaan että opettajan kautta uusia opetussuunnitelman ulkoisia asioita. Opettaja-lehti toimii kahteen suuntaan. Samalla opettajat lukevat sieltä uusista koulutuksen ja kasvatuksen ilmiöistä ja toisaalta he voivat myös itse antaa haastatteluja omasta arjesta, joista taas muut opettajat voivat lehdestä lukea.

Opettaja-lehteä on käytetty aineistona ennenkin. Muun muassa Vanttaja, Järvinen ja Norvanto (2017) ovat julkaisseet Kasvatus ja aika- lehdessä artikkelin mediakulttuurin suhteesta koulun moraalisen säätelyn ja moraalisen paniikin näkökulmasta. Aineistona käytettiin Opettaja-lehtiä vuosilta 2003–2013. Niistä etsittiin medioihin liittyviä moraalia käsitteleviä kirjoituksia ja medioihin liitettyjä uhkakuva.

Lehtosen (2012) artikkeli Opettajien käsityksiä seksuaalisuuden kirjosta on julkaistu Nuorisotutkimus-lehdessä 2012. Tutkimusartikkelissa aineistona on

Opettaja-lehden tekemän selvityksen seksuaalivähemmistöihin liittyvistä asenteista ja kokemuksista käyty keskustelu Opettaja-lehdissä vuonna 2010.

Pirjo Nuutinen (2005) on tutkinut kodin ja koulun yhteistyötä koskevia kirjoituksia Opettaja-lehdissä vuosina 1995–2004. Aineistoksi valittiin kyseisinä vuosina esiintyneiden artikkeleiden, kolumnien ja lukijoiden tekstien aineistosta ne kirjoitukset, joissa mainittiin kodin ja koulun yhteistyöstä. Tutkimus on esitelty kasvatustieteen päivillä 2005.

Myös Pro Gradu -tutkielmissa on tehty tutkimusta käyttäen aineistona Opettaja-lehtiä. Sara Liliäinen (2018) on tutkinut Opettaja-lehdissä esitettyjä näkemyksiä peruskoulusta vuosien 1974–1979 aikana. Pro gradu on julkaistu Jyväskylän yliopistossa keväällä 2018. Toinen pro gradututkielma on vuonna 2016 Helsingin yliopistosta Elisa Raunion tutkielma. Tässä aineistona toimivat vuosien 1994, 2014 ja 2015 Opettaja-lehdissä esitetyt opettajapuhetta sisältävät mielipidetekstit. Tutkimuksessa käsitellään opettajuuden arvo- ja valtakurssien rakentamista opettajapuheessa.

Näiden esimerkkien valossa voidaan todeta, miten Opettaja-lehdet ovat oiva aineisto erilaisiin tutkimuksiin. Kun tutkija osaa rajata ja määritellä hyvin oman tutkimuskohteensa, Opettaja-lehdistä löytyy ajankohtaista keskustelua ja artikkeleita aiheeseen kuin aiheeseen.

6. TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tutkimusongelmat tässä tutkimuksessa ovat seuraavat:

1. Miten piilo-opetussuunnitelma ilmenee vuosien 1995, 2005 ja 2015 Opettaja-lehden teksteissä peruskoulussa koulun eri tasoilla?
2. Miten puhe piilo-opetussuunnitelmaan liittyviin mainintoihin on muuttunut Opettaja-lehdissä vuosien 1995–2015 välisenä aikana?

7. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Minulle oli heti ilmeistä, että haluan toteuttaa tämän tutkimuksen pääosin laadullisia menetelmiä käyttäen. Dokumenttien käyttö on yleinen laadullisen tutkimuksen aineistonkeruutapa. Dokumentti voi olla mikä tahansa kirja, artikkeli, päiväkirja, kirje, haastattelu, puhe, keskustelu, dialogi tai raportti. Dokumentin määrittely on hyvin laaja ja se voikin olla melkein mikä tahansa kirjallisessa muodossa oleva sisältö. (Tuomi & Saarijärvi 2018, 117.) TV ja radio-ohjelmat, elokuvat, sekä sanoma- ja aikakauslehdet ovat myös mahdollisia dokumenttiaineiston lähteitä tutkimukselle. Päädyin kuitenkin tässä tutkimuksessa aikakauslehtiin. Aikakauslehtiaineisto antaa hyvän tutkimuspinnan erityyppisille kysymyksille. Muun muassa kysymyksiin; mitä sanottiin, milloin sanottiin, kuka sanoi ja miksi. Myös ajallinen vertailu on yleistä, jos on mahdollisuus vertailla eri aikoina tuotettuja dokumentteja. (Uusitalo 1991, 96–97.) Tässä tutkimuksessa oli kiinnostavaa etsiä vastauksia ajallisiin muutoksiin ja oleellinen osa tutkimusta on se, mitä asiasta on kirjoitettu ja millä tavalla, sekä miten puhe on muuttunut kahdenkymmenen vuoden aikana.

Tarkoituksena oli selvittää vuosien 1995, 2005 ja 2015 Opettaja-lehtiä tutkimalla, miten piilo-opetussuunnitelma ilmenee sen teksteissä. Mielenkiintoni tässä tutkimuksessa oli nimenomaan peruskouluun liittyvissä huomioissa. Uskon, että suoraan teksteistä ilmeneviä vastauksia ei löydy paljon. Ilmiöt ovat enemmän tekstin seassa ja tarkoituksia täytyy etsiä niin sanotusti rivien välistä. Uskon kuitenkin, että kun lehtiin perehtyy mahdollisimman hyvin, sieltä nousee hyvin sille ajalle ominaiset teemat, mitkä ovat vaikuttaneet koululaisten elämään ja toimintaan. Tällaisia kysymyksiä pallottelin ennen tutkimuksen aloittamista.

Toisena kysymyksenä halusin pohtia sitä, miten eri vuosien tulkinnat eroavat toisistaan. Onko kahdellakymmenellä vuodella merkitystä peruskoulun arkeen, ja miten yhteiskunta on muuttunut. Onko olemassa koulun käytäntöjä, jotka esiintyvät painotetusti vain yhtenä ajanjaksona vai ovatko useimmat sellaisia, jotka ovat olleet ajankohtaisia aina ja ovat sitä edelleen.

Aloitin lukemalla vuosien 1995, 2005 ja 2015 kaikki lehdet läpi, tehden samalla huomioita ja kirjoittamalla ylös, kun löysin mielestäni tutkimuksen kannalta relevantteja aiheita. Lehdet täytyi silmäillä huolellisesti läpi, jotta ei ohita tutkimukseen sopivaa materiaalia. Varsinkaan alussa etsimäni asiat eivät vielä hahmottuneet tarkoiksi päässäni, mutta hyvä perehtyminen antoi paremman näkemyksen siitä, mikä on oleellista ja mitkä maininnat nousevat selvästi ja mitkä eivät niin helposti aineistosta. Kävin läpi lehdet kokonaisuudessaan, käyden läpi kaikki osiot lehdissä.

Tutkimus piti alun perin toteuttaa keräämällä kirjoitelmia Turun yliopiston Opettajainkoulutuslaitoksen (OKL) opiskelijoilta. Ohjeistuksena oli kertoa omista kokemuksista piilo-opetussuunnitelmaan liittyen ja kokemuksen muuttumisesta omista kouluajoista tähän päivään. Lähetin sähköpostilla kirjoitelmaohjeistuksen 24.3.2017 OKL-opiskelijoille. Kutsu ei tuottanut lainkaan vastauksia. Tämän jälkeen kävin myös yhdellä luennolla kertomassa tutkimuksestani ja jaoin kaikille myös paperisen ohjeistuksen kirjoitelmien kirjoittamiseen. Tästäkään ei kuitenkaan tullut yhtään vastausta. 20.4.2017 lähetin vielä sähköpostin uudestaan OKL-opiskelijoille, koska vastauksia ei ollut tullut. Tämänkään seurauksena en kuitenkaan saanut yhtään vastusta, joten päätin hylätä idean sellaisenaan.

Toukokuussa 2017 sain kuulla, että voisin käyttää aineenopettajaopiskelijoiden tekemiä portfolioita, joissa he ovat pohtineet omaa opettajuutta ja peilanneet sitä omiin kouluaikeihin. Ehdin lukea aineistoa sen verran, että huomasin sieltä löytyvän tarpeeksi aineistoa tutkimukseeni. Selvisi kuitenkin, että aineistoa ei saanutkaan käyttää kuin vain ne opettajat, joille tutkimuslupa oli alun perin myönnetty. Kesäkuun alussa 2017 olin edelleen vailla aineistoa. Päätin valita analysoinnin kohteeksi Opettaja-lehdet, ja etsiä miten piilo-opetussuunnitelma esiintyy kouluympäristössä kolmena eri vuotena.

Eettisyys on tärkeä huomioida tutkimuksen teossa ja jos olisin suorittanut tutkimuksen alkuperäisen suunnitelman mukaan, kirjoitelmia olisi käsitelty luottamuksellisesti ja anonyymisti. Tämä olisi toteutunut myös portfolioiden kohdalla. Materiaali olisi hävitetty myöhemmin asianmukaisella tavalla, eikä vastaajia olisi voinut yhdistää tutkimusmateriaaliin. Hyvä että eettisyys puhutti jo ennen portfolioaineiston käyttämistä. Kun oltiin tarkkana ja opiskelijat eivät olleet hyväksyneet

aineiston käyttöä ulkopuolisille, ei sitä voi myöskään silloin käyttää. Nyt kun aineistona on Opettaja-lehdet, ne ovat julkisia. Kenen vaan on mahdollista perehtyä aineistoon. Kaikkien tutkimusvuosien lehdet löytyivät muun muassa Yliopiston kirjastosta ja niitä käytinkin, vaikka vuodesta 2013 eteenpäin lehdet on myös julkaistu internetissä.

8. AINEISTON ANALYYSI

Laadullista tutkimusta voi analysoida monella tapaa. Yleinen tapa on edetä joko deduktiivisesti tai induktiivisesti. Deduktiivinen lähestyminen tarkoittaa yleisestä yksittäiseen suuntaan kulkevaa. Induktiivinen puolestaan sen vastakohtaa, eli yksittäisestä havainnosta yleiseen kulkevaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107.) Tutkimuksessani aineisto on laaja ja koostuu yksittäisistä yksiköistä, jota ohjaa induktiivinen lähestymistapa. Seuraavaksi avaan hieman enemmän sitä, mitä yksittäiset havainnot ovat ja minkälaista määrittelyä niistä käytetään.

Teksti on moninainen konstruktio, mutta samalla hyvin yksinkertainen ja kaikkien saatavilla. Heikkinen (2020) määrittelee tekstin itsenäiseksi merkityskokonaisuudeksi, joka rakentuu kielenkäytön varaan. (Heikkinen 2020,13) Teksti voi olla kirjoitusta, puhetta tai niiden yhdistelmää, mutta myös laajemmin kaikkea kuvista, musiikkiin ja rakennuksiin. Tekstianalyysi on menetelmänä kielen yksinkertaisimpien yksöiden eli tekstien analysointia. Kirjaimien ja sanojen lisäksi analyysiin kuuluu myös se, miksi juuri niin sanottiin, kuka sanoi ja kenelle. (Heikkinen 2020,30.) Tässä tutkimuksessa aion käyttää analyysimenetelmänä mainittua tekstianalyysia sekä sisällönanalyysia. Tekstianalyysi on laajempi kehys kielestä ja merkitysyksiköistä ja sisällönanalyysi nimensä mukaan keskittyy sisältöön.

Sisällönanalyysi on tekstianalyysia. Muita tekstianalyysin alalajeja ovat historiallinen analyysi ja diskurssianalyysi. Samaan aineistoon on mahdollista käyttää mitä vain edellä mainitusta analyysimenetelmistä, tutkimuskysymyksistä ja rajauksesta riippuen. Diskurssianalyysissä analysoidaan merkityksiä, joita aineistosta nousee esiin, sisällönanalyysissä etsitään näitä merkityksiä. Olin aluksi tekemässä diskurssianalyysia, mutta päätin kuitenkin vaihtaa sisällönanalyysiin, koska se sopi aineistoon ja sen tulkitsemiseen paremmin. Sisällönanalyysi sopii laajaan aineistoon, jossa on paljon ylimääräistäkin tekstiä, josta tulee löytää ne oman tutkimuksen kannalta relevantit yksiköt. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Etsittävät yksiköt ovat ennen analyysin alkua hyvä määrittää. Yksikkö voi olla yksittäisestä sanasta ajatuskokonaisuuteen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122) Tämän tutkimuksen kohdalla kyseessä ovat piilo-opetussuunnitelmaan liittyvät ajatuskokonaisuudet ja nimenomaan kokonaisuudet, koska usein tekstiä tuli useamman

rivin verran. Toisaalta joskus löydös saattoi olla pelkkä mainostekstikin, mutta kuitenkin aina pidempi kuin vain yksi sana.

Sisällönanalyysi voi olla aineistolähtöistä tai teorialähtöistä. Aineistolähtöisessä analyysissä analyysi lähtee aineistosta. Sieltä poimitaan jokin analyysiyksikkö, mitä aletaan tutkimaan. Kun yksiköitä on havaittu tarpeeksi, niistä voidaan muodostaa teoreettinen kokonaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108.) Teoreettisessa lähestymistavassa on jo valmiiksi jokin teoria, jonka mukaan aineiston yksiköitä tarkastellaan. Silloin on valmiit raamit mihin analysoitavia yksiköitä aletaan ryhmittää. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 128.) Tässä tutkimuksessa analyysi on teoriaohjautuvaa. Tällöin teoria voi toimia pohjana analyysissä, mutta analyysi ei kuitenkaan rakennu sille. Tällöin analysoitavat yksiköt poimitaan aineistosta, mutta aiempi tieto on apuna. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 133.) Tässä tutkimuksessa piilo-opetussuunnitelmaa sisältävät tekstipätkät etsittiin aineistosta ja niistä muodostettiin löytyneiden yksiköiden mukaan isompia teemoja, kun samalla koulun eri tasot olivat mukana hahmottamassa teoreettista kehystä.

Tuomi ja Sarajärvi kuvaavat analyysin vaiheita seuraavasti; (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104). Ensimmäiseksi pitää tehdä päätös siitä mikä aineistossa kiinnostaa. Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohde on piilo-opetussuunnitelmaan liittyvä teksti Opettaja-lehdissä. Taustalla on teoria piilo-opetussuunnitelmasta sekä siihen liittyvien asioiden muuttuminen. Tässä kohti olen tehnyt tutkijana päätöksiä siitä mitkä aiheet kuuluvat käsitteen alle, jos ollaan määritelmän reunoilla. Jos tietty aihe ei kuvannut jotain perinteistä piilo-opetussuunnitelman toimintaa kuten kärsivällisyyttä, kysyin teemalta, että täyttääkö se kuitenkin kriteerit, eli onko se koulussa tapahtuvaa opetussuunnitelman väliin jäävää toimintaa. Kun vastaus usein oli myönteinen, laskin sen mukaan tuloksiin. Mikäli jotain teemaa alkoi esiintyä useammin, se lisäsi varmuutta. Aikaisemmat tutkimukset piilo-opetussuunnitelmasta myös vahvistivat sitä, että määritelmä on todellisuudessa paljon laajempi kuin alun perin saattaa ymmärtää ja muuttuva koulu sisällyttää nykyään erilaisia asioita määritelmään kuin käsitteen syntyvaiheessa.

Seuraava kohta on kolmiosainen; ensin tulee käydä läpi aineisto ja merkitä asiat, joita haluan etsiä. Tätä koodaamiseksiin kutsutun vaiheen läpi käymistä kuvailen seuraavaksi. Kävin Opettaja-lehdet läpi, kirjoitin tyhjään dokumenttiin ylös

aina kun löysin jonkin tekstin, joka sisälsi määritelmään sopivaa asiaa ja merkittävää vuoden ja lehden numeron mukaan. Tämän jälkeen kävin läpi lehdet vielä uudestaan ja löysin lisää ilmauksia. Suurin osa esiintymistä oli artikkeleissa, mutta mukana oli myös ilmoituksia, sarjakuvia, mainoksia, mielipidekirjoituksia ja pääkirjoituksia. Vuonna 1995 mainintoja löytyi yhteensä 81. Niistä 60 oli artikkeleista. Pääkirjoituksissa oli 12 mainintaa. Mielipidekirjoituksissa oli kuusi, uutisissa yksi, haastatteluissa yksi ja mainoksissa yksi. Vuonna 2005 mainintoja löytyi yhteensä 70. Niistä 44 oli artikkeleista. Pääkirjoituksista löytyi yhdeksän, mielipidekirjoituksista seitsemän, kolumneista viisi, sarjakuvista kolme ja ilmoituksista kaksi. Vuonna 2015 mainintoja löytyi yhteensä 70. Niistä 54 oli artikkeleissa. Yhdeksän mielipidekirjoituksissa, kaksi mainoksissa, yksi pääkirjoituksessa, yksi kolumnissa, yksi uutisessa, yksi haastattelussa ja yksi sarjakuvassa. Yhteensä tämä tekee kolmelta vuodelta 221 piilo-opetussuunnitelmaan liittyvää mainintaa, joista yhteensä 158 oli artikkeleissa, 22 pääkirjoituksissa, 22 mielipidekirjoituksissa, kuusi kolumneissa, neljä sarjakuvissa, kolme mainoksissa, kaksi ilmoituksissa, kaksi uutisissa ja kaksi haastatteluissa. Osat kaksi ja kolme aineiston analyysin vaiheista Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan ovat aineiston rajaaminen siihen, että mitään muuta ei merkitä ja kirjoiteta ylös, sekä merkittyjen asioiden koostaminen omaan tiedostoon. Nämä kohdat teinkin jo ensimmäisessä kohdassa.

Seuraavaksi oli vuorossa aineiston teemoittelu tai tyypittely. Koin että teemoittelu sopisi aineistoni luonteeseen hyvin. Teemoittelu sisältää aineistosta sen, tiedon mitä teemoista on sanottu. Pidin tätä tärkeänä ja koska useissa teemoissa oli monenlaista puhetta, oli tärkeä erotella, miten erilaista puhetta teemasta on käyty eri lehdissä ja myös eri vuosien välillä. Aloin ryhmitellä mainintoja teemaotsikkojen alle sen mukaan, mihin teemaan ne mielestäni kuuluivat. Teemat olivat joissain ilmauksissa helposti löydettävissä, kuten jos puhutaan siitä, miten tyttöihin ja poikiin suhtaudutaan eri tavalla koulumaailmassa, se meni helposti ”sukupuolierot”- teemaotsikon alle. Toiset taas olivat haastavampia ja osasta syntyi vain yhden maininnan sisältäviä teemoja. Tässä kohtaa nimenomaan etsin samankaltaisuuksia, mutta myös eroavaisuuksia siihen nähden, että jos otsikko oli esimerkiksi ”nuorten vaikeudet”, se ei sisältäisi päihteitä käsiteltäviä tekstejä, koska niillä oli oma teemaotsikko. Muutamia löytyvistä ilmauksista päätyivät kahden

teemaotsikon alle, koska niissä mainittiin selkeästi kahteen eri teemaan kuuluvia mainintoja.

Kun olin saanut ryhmiteltyä kaikki teemat, saatoin vielä tiivistää ja uudelleen otsikoida joitain ryhmiä, mikäli niiden yhdistäminen tuntui relevantilta. Tein näin kaikille kolmelle vuodelle. Tämän jälkeen aloin järjestellä aineistoa yleisyysjärjestykseen. Ensimmäiseksi ne, joita löytyi eniten aineistosta ja viimeiseksi ne, joita oli vain yksi. Pohdin, onko samoja teemoja pyöritelty muina vuosina ja mitkä aiheet ovat vähentyneet tai kasvaneet eri vuosien aikana. Samoja aiheita käsiteltiin joidenkin teemojen osalta paljon, toiset aiheet taas olivat sellaisia, että ne esiintyivät vain tietyssä tekstissä tai tietyssä vuotena.

Seuraavana kohtana analyysin teossa on yhteenvedon kirjoittaminen. Tässä kohtaa on tärkeää huomata, mikä on oleellista tutkimukselle ja miten ei ole mahdollista tarttua joka ikiseen mielenkiintoiseen asiaan. On tärkeää rajata ilmiö hyvin, mutta kertoa siitä mahdollisimman tarkasti. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 104.) Kun kaikki kolme vuotta oli käyty läpi, muuntelin vielä hieman teemojen otsikkoja ja värikoodasin ne samanvärisiksi eri vuosien osalta, sen mukaan mitkä olivat samoja teemoja keskenään. Asetin teemaotsikoille vielä yläotsikot sen mukaan, mitä olin aiemmin parhaaksi katsonut. Tämä oli lähinnä minulle itselle oleellista, jotta sain aineistoon vähän enemmän punaista lankaa esille ja näin, miten piilo-opetussuunnitelmaan kuuluvat ilmaisut näkyivät laajempina kokonaisuuksina. Päädyin esittämään tulokset neljän yläotsikon alla, joka jakaa teemat neljään yläkategoriaan. Analyysiä vaikeutti se, että määritelmät piilo-opetussuunnitelmasta ovat melko vanhoja ja sen käsitys on laajentunut vuosien saatossa. Ei voi siten suoraan verrata tämän päivän piilo-opetussuunnitelman ilmiöitä 1960-luvun koulu toimintaan.

Tämän jälkeen muodostin jokaista vuotta kohden tulostaulukon. Niissä on esitetty mainintojen lukumäärät ja prosenttiosuus kaikista maininnoista. Jokaisesta teemasta on myös esitetty lyhyesti pieni esimerkki, jotka kuvaavat piilo-opetussuunnitelman alta löytyviä mainintoja. Esimerkit ovat lainauksia aineistosta. Taulukoiden tekeminen antoi minulle kokonaisvaltaisemman kuvan aineistosta ja näytti, miten aineisto jakaantui paremmin ja mitkä teemat nousivat esille tärkeimpinä eri vuosina.

Toisen kysymyksen kohdalla tarkastelin tulostaulukoita vertaillen. Numeroin teemat sen mukaan, kuinka monta kertaa kyseinen teema esiintyi. Vaikka taulukot ovat pidempiä, niissä monet teemat ovat esiintyneet keskenään yhtä monta kertaa. Tämän jälkeen asetin teemat itselleni vertailuun sen mukaan monentena ne esiintyivät yleisyydessään kyseisenä vuonna. Jos tiettyä teemaa ei esiintynyt ollenkaan, taulukkoon tuli viiva. Tein samalla huomioita ja kommentteja siitä, mitkä teemat esiintyivät jokaisena vuonna ja jos esiintyivät, miten niiden yleisyys oli muuttunut. Minua kiinnosti myös se, miten puhettavat olivat muuttuneet, ja puhuttiinko asioista samoilla vai eri tavoilla. Tärkeitä huomioita olivat myös ne, jos joku teema oli hävinnyt vuosien saatossa kokonaan tai vastavuoroisesti oli tullut kokonaan uusi teema, mitä aiempina vuosina ei ollut ollut ollenkaan. Tein myös yleisimmistä teemoista vertailevan taulukon. Esittelin muutoksia sekä numeerisesti että sanallisesti. Tätä analyysia seuraten esittelen tuloksia seuraavaksi.

9. TULOKSET

Seuraavaksi esittelen eri vuosia koskevat tulokset. Tein löytyneistä maininnoista teemoja, joiden nimiä käytän tuloksia esittäessä. Ryhmittelin teemat neljän suuren otsikon alle selkeyttääkseni tulosten yhdenmukaisuutta. Yläotsikot ovat yhdenvertaisuuteen, asenteisiin ja arvoihin, oppilaiden käyttäytymiseen ja vuorovaikutukseen liittyvät teemat. Kaikki teemat asettuivat joihinkin näistä neljästä. Tämän nelijaon lisäksi käsittelin teemoja suhteessa koulun tasoihin. Yritän seuraavaksi avata tuloksia esimerkkien avulla ja samalla pitäen niissä ryhtiä yläotsikkojen avulla. Käytän samaa jaottelua kaikkien vuosien kohdalla.

9.1 1995: Ennakkoluulona monikulttuurisuus

Vuonna 1995 piilo-opetussuunnitelmaan liittyviä mainintoja oli 81 kappaletta. Kuten aiemmin on todettu, piilo-opetussuunnitelma kuvaa tapahtumat, jotka tapahtuvat koulussa asetetun opetussuunnitelman ulkopuolella. (mm. Broady 1994). Kun kävin Opettaja-lehtiä läpi, kiinnitin huomiota niihin kirjoituksiin, jotka käsitelivät tekstissä näitä opetussuunnitelmaan kuulumattomia, mutta olennaisesti kouluelämään liittyviä asioita. Ryhmittelin nämä maininnat teemojen alle. Teemoja oli 21. Teemat ja niihin liittyvät mainintaesimerkit on esitetty taulukossa kaksi (taulukko 2). Vuoden 1995 Opettaja-lehdissä useimmin esiintynyt teema mainintojen perusteella oli monikulttuurisuus (N14). Neljä seuraavaksi yleisintä teemaa esiintyivät kaikki yhtä monta kertaa. Kristinuskon asema kouluissa (N6), koulutuksellinen eriarvoisuus (N6), opettajan rooli (N6) ja tietotekniikka kouluissa (N6).

Yhdenvertaisuus

Järjestin yhdenvertaisuus otsikon alle kaikki ne teemat, jotka pääajatukseltaan käsittelevät yhdenvertaisuutta. Koulumaailmaan liittyy paljon eriarvoisuutta ja syrjintää. Vaikka Suomi tarjoaa tasa-arvoistavan peruskoulun kaikille, eriarvoisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon teemat ovat paljon esillä jokapäiväisessä koulussa.

Yhdenvertaisuuteen liittyvät teemat vuonna 1995 ovat: maahanmuuttajat, sukupuolierottelu ja koulutuksellinen eriarvoisuus. Kun katson näitä teemoja suhteessa koulun tasoihin, ne liittyvät kaikki, sekä viralliselle, fyysiselle että

epäviralliselle koulun tasolle. Teemat liittyvät ihmisten fyysisiin piirteisiin ja muun muassa koulun asettamaan työjärjestykseen (fyysinen taso), opetusmenetelmiin ja virallisiin asiakirjoihin (virallinen taso), sekä epävirallisen vuorovaikutukseen tunneilla ja niiden ulkopuolella (epävirallinen taso). Seuraavassa käyn läpi sitä, millaisia esimerkkejä yllä mainitut teemat saivat Opettaja-lehdissä, kun etsittiin piilo-opetussuunnitelmaan liittyviä mainintoja.

Maahanmuuttajiin kohdistuvat ennakkoluulot näkyvät 90-luvulla vielä selvästi. Toki Suomi kannustaa suvaitsevaisuuteen ja ennakkoluulottomuuteen kouluissa.

”Pakolaisten kohdalla mielipiteet menivät ristiin: osa tunsu huolta pakolaisten kohdasta, osa suhtautui kielteisesti ja käytti erilaisia rasistia nimityksiä” (Opettaja 13/1995,13).

Kyseinen sitaatti on eräästä artikkelista, joka kuvasi koululaisilta tehtyä kyselyä, jossa kysyttiin mielipiteitä kouluun vaikuttaviin tekijöihin. Se kuvaa hyvin ristiriitaisuutta siihen, miten maahanmuuttajat koettiin vielä 1990-luvulla uutena asiana Suomessa ja siihen suhtautuminen jakoi kansaa.

Toisesta artikkelista nousi muun muassa esille se, että maahanmuuttajien pelättään vievän kouluikäisten lasten työt tulevaisuudessa. Suomeen muuttanut työsäkäyvä somalimies koetaan uhkana kantasuomalaisten työllistymiselle. (Opettaja14/1995, 27.)

Koulut näyttävät olleen kuitenkin sitoutuneita yhdenvertaisen kasvatukseen, mutta ongelmat taitavat olla enemmän vanhemmalla väestöllä. Kukaan ei synny rasistiksi, siihen kasvetaan. Lisääntynyt maahanmuutto on kasvattanut maahanmuuttajaoppilaiden määrää Suomen kouluissa ja heitä yritetään integroida osaksi tavallisia koululuokkia. Vaikka eräässä maahanmuuttoa koskevassa artikkelissa puhutaan siitä, miten Suomi on menossa kohti suvaitsevaisuutta, artikkelin kirjoitusasussa on mielestäni vielä hiomista, kuten seuraavasta kuvatekstin sitaatissa käy ilmi.

”Monikulttuurisuusiltamissa kierrettiin maailmaa ympäri kansoja ja tapoja esitellen, Vesalan ala-asteella ei tarvitse tyytyä pelkästään oppikirjatietoon” (Opettaja 22–23/ 1995c, 26).

Kuvassa oli esitettyinä maahanmuuttajataustainen oppilas. Tämänlainen kirjoitus-tyyli luo asenteellista kuvaa siitä, että maahanmuuttajataustaiset oppilaat ovat kuin sirkuseläimiä, joita voi katsoa ja osoitella. Jos koulussa on suhtauduttu oppilaaseen samalla tavalla kuin artikkelissa kuvaillaan, on piilo-opetussuunnitelmaan kuuluvaa asenteellisuutta varmasti siirtynyt myös oppilaisiin.

Opettaja-lehden artikkelin mukaan suomalaiset suhtautuvat ulkomaalaisiin kielteisemmin kuin aiempina vuosina. Eroja on koulutusryhmien, sukupuolien ja asuinpaikan välillä. (Opettaja 37/1995f, 45.) Toisaalta kouluja on yritetty saada mukaan Suvaitseva koulu -hankkeeseen, josta löytyi mainos Opettaja-lehdestä. Siinä tarkoitus on *”yhdistää erilaiset kansainvälisyys asioiden parissa aktiivit ta-hot, paikallisuus ja suvaitsevan koulun toiminnan ydinajatus.”* (Opettaja 45/1995d, 33.) Asiat otetaan selvästi vakavasti ja muutosta halutaan.

Artikkeleista näkyy selvästi, että sukupuolijako on tärkeä. Tuolloin ei ollut puhetta useammista sukupuolista. Tyttöjen ja poikien samanlainen kohtelu on nostettu esille, mutta arjessa eroja on vielä paljon. Kun koululuokassa vieraileva toimittajaryhmä kertoo artikkelissa ekaluokkalaisten piirtämiä sarjakuvia, mainittiin, että pojat piirsivät urheiluaiheisia sarjakuvia. Kun haastattelutiimi koostui pelkästään tytöistä, luvassa oli naisnäkökulma, vaikka senkin olisi voinut jättää mainitsematta. Kun taas pojat menivät keittiöön, mainittiin että he menivät miehissä keittiöön. (Opettaja 4/1995, 18–19.) Tästä huomaa, miten yhdessäkin artikkelissa jo on paljon sukupuoleen viittaavia merkityksiä ja kuinka sukupuolta koetaan tärkeäksi korostaa. Eräässä artikkelissa myös mainitaan tutkimus, jonka mukaan oli todettu, että suomalaisissa kertomuksissa on enemmän mies/nainen-roolijakoa kuin yhdysvaltalaisissa. (Opettaja 46/1995c, 12-13.)

Koulutuksellinen eriarvoisuus näkyy Opettaja-lehden artikkelin mukaan muun muassa kouluvalintojen, luokkaretkikohteiden, koulumatkojen, vanhempien koulutustaustan ja erilaisten oppilaiden perusteella. On kiinnostava nähdä, miten vuonna 1995 koulushoppailu on nähty uhkaavana, mutta ei käytännön tasolla vaarallisena suomalaiselle tasa-arvolle. (Opettaja 35/1995a, 13.) Artikkelissa Kari Uusikylä mainitsee, miten Suomessa on perinteistä latistaa ja keskittyä hiljentämään vain luokan häirikkö. Pitäisi kiinnittää huomiota enemmän luokan oppilaiden erilaisiin lahjakkuuksiin ja myös eriyttää ylöspäin. (Opettaja 6/1995, 23.)

Myös vanhempien koulutustausta on vuonna 1995 ollut eriarvoistava tekijä lasten koulutuksessa. Seuraavassa pääkirjoituksessa arvostellaan peruskoulua, ja sitä miten se ei ole tuonut sellaista tasa-arvoa, mitä alun perin ajateltiin.

”Koulusivistys kasaantuu ja akateemisen isän jälkeläinen opiskelee 11 kertaa todennäköisemmin korkeakoulussa kuin pelkän peruskoulun käyneen vanhemman lapsi. Koulutusvalintoihin vaikuttaa tietysti myös yhteiskunnan yleinen koulutusilmapiiri. Jos koulutietä pyritään eri tavoin tekemään tasaiseksi, tämä on kannustamista opintielle. Mutta jos kapuloita laitetaan opinrattaisiin tai yleisesti annetaan ymmärtää, että suomalaiset ovat liian korkeasti koulutettuja ja työnteko kannattaa opiskelua enemmän, se saattaa johtaa siihen, että nuohoojan poika haluaakin nuohoojaksi ” Tätä oli tutkittu Kivisen ja Rinteen tutkimuksessa. (Opettaja18/1995, 5.)

Seuraavaksi käsittelen teemoja, jotka liittyvät asenteisiin ja arvoihin.

Asenteet ja arvot

Asenteet ja arvot ovat ryhmänä varsin keskeinen piilo-opetussuunnitelmaan kuuluva asia. Erilaisten ihmisten (suurilta osin opettajien) toiminta, vaikuttaa oppilaisiin ja muovaa heidän mielipiteitään. Ne asiat, jotka ovat opettajalle tärkeitä, saatavat näkyä tiedossa, joka valuu oppilaiden päihin huomaamatta muun opetuksen sivussa. Asenteisiin ja arvoihin liittyvät teemat vuonna 1995 ovat opettajien asenteet, uskonnon opetus, ympäristötietoisuus, ravinto, liikennekasvatus ja koulun merkitys. Viisi ensimmäistä näistä liittyvät viralliselle tasolle, koska kuuluvat opetustoimintaan. Pitää kuitenkin huomioida, että vaikka toiminta on virallista, se voi silti olla asenteellista. Koulun merkitys kuuluu epäviralliselle tasolle, koska se, mitä koulu merkitsee ja miten siihen reagoidaan, on oppilaiden ominaista toimintaa koulun puitteissa.

Uskonnon asemaan kouluissa ja sitä myötä piilo-opetussuunnitelman kautta oppilaisiin siirtyvät asenteet ja ajattelutavat puhuttivat ja se olikin varsin yleinen teema vuoden 1995 kirjoituksissa. Seuraavassa on esimerkki artikkelikirjoituksesta, joka kuvaa kristinuskon näkyvyyttä arkisessa koulupäivässä.

”Ensimmäisen tunnin päättää opettajan säestämä Jumalan kämmenellä, jonka lapset ovat oppineet kotona tai kerhossa” (Opettaja 34/1995b, 8–9).

Sitaatti kuvaa, sitä miten itsestäänselvyytenä kristillisen laulun laulamista pidetään koululuokassa, koska oletetaan, että oppilaat ovat oppineet sen jostain aiemmin. Kouluihin on jäänyt vanha perinne siitä, miten koulun tehtävä on ollut korvata kirkko sivistyksen tuojana lapsille.

Nykypäivänä kristillisten mallien tuominen kouluun on kuitenkin hieman vanhanaikaista ja kristinuskon oppien mukaan lapsen kasvattaminen ei ole mikään itsestäänselvyys, kuten seuraavassa sitaatissa käy ilmi. Sitaatti julkaistiin artikkelissa, joka käsitteli raamattuopiston uskontokasvattajien kurssia.

”Tiivistetysti voidaan sanoa, että kotona luodaan uskonnollisen kasvatuksen perusta, kirkossa harjoitetaan uskontoa ja koulussa perehdytään uskonnon monimuotoiseen maailmaan osana koulun sivistystehtävää. Koulun uskonnonopetusta on puolustettu mm. oppilaan kokonaispersoonallisuuden kehittymisellä ja eettisellä kasvatuksella. Koulun uskonnonopetuksella on myös oma erityisluonteensa tunnustuksellisuuden vuoksi. Uskonnonopetuksen tunnustuksellisuus tarkoittaa, että opetus keskittyy siihen uskontoon, jonka piirissä oppilaat kasvavat.” (Opettaja 43–44/1995d, 65.)

Koulun merkitystä pohditaan eräässä artikkelissa, jossa tutkija Mika Mannermaa kertoo, kuinka englannin jälkeen Euroopan valtakielet ovat saksa, venäjä ja ranska ja valinnaisten kielten tulisi painottua niihin. Koulun merkitystä pohditaan myös siitä näkökulmasta, onko se enää informaation tuottajana relevantti. *”Kun kirjat ilmestyvät, niissä on jo vanhentunutta tietoa.”* (Opettaja12/1995a, 12.) Toisessakin artikkelissa kyseenalaistetaan koulun tehtävään yhteiskunnassa. Artikkelissa mainitaan kysely, jonka mukaan:

”Koulu kasvattaa oppilaista aikuisia, jotka selviävät yhteiskunnassa ”niin että osaamme ainakin täyttää työttömyyspaperit” Koulu nähtiin myös työelämään pääsyn välttämättömänä ehtona sekä tulevaisuuden eväitä antavana ajanviettopaikkana, jossa tapaa muita ihmisiä.” (Opettaja13/1995, 13.)

Koulun merkitys mainitaan Claes Anderssonin kolumnissa, jossa koulun tärkeimmäksi anniksi mainitaan uteliaisuus (Opettaja 32/1995a, 9). Koulun merkitystä on näin ollen monenlaista. Mitä jää käteen, kun koulu loppuu, on perustavanlaatuisen kysymys.

Ympäristötietoisuus ja maapallon tilanne, oli selvästi alkanut kiinnostaa 1990-luvulla ja ympäristöpuhe oli myös rantautunut kouluihin. Vaikka teoissa ollaankin hyvillä jäljillä, ei ympäristöopetus ole vielä ottanut asemaansa opetussuunnitelmassa, vaan tieto kulkee kouluissa piilo-opetussuunnitelman kautta. Tosin tässä asiassa tieto kulkee oppilailta opettajille ja vanhemmille, ainakin kun puhutaan kierrättämisestä artikkelissa. (Opettaja 19/1995b, 13.) Numerossa 37 tuli mukana öljyalan palvelukeskuksen ilmoitusliite. Siinä kannustetaan öljyn käyttöä polttoaineena ja kerrotaan polttoaineiden vaikutuksista ilmaston lämpenemiseen. Ympäristökasvatuksen kerrotaan myös olevan arvokasvatusta Opettaja-lehden artikkelissa. (Opettaja 43–44/1995a, 23.)

Yksi koulumaailman piilo-opetussuunnitelman kulmakivi on ravinto ja siihen suhtautuminen. Usein kyseessä on kuitenkin maksettuja yhteistöitä kuten Valion maitojulisteet kouluissa. Koulujen maitopropagandan takia, maidon juonti on jäänyt suomalaisille tavaksi myöhemmälläkin iällä. 1990-luvulla maitoasia on alkanut puhuttaa ja alettiin pohtia, mikä määrä ja laatu maitoa on tarpeen, vai onko mikään. Eräästä artikkelista nousee esille, että Sosiaali- ja terveysministeriö aikoo suositaa kunnille, että kouluissa ja päiväkodeissa alettaisiin käyttää vain rasvatomia ja kasviperäisiä maitotuotteita. (Opettaja 41/1995a, 19.)

Liikennekasvatus on kouluissa eritasoista. Asiasta kiinnostunut opettaja saattaa hoitaa sen hyvin, kun taas toiset opettajat eivät välitä asiasta niin paljon. Artikkelin otsikossakin se sanotaan: *”Liikennekasvatus on tapaoppia.”* (Opettaja 32/1995b, 12.) Tämä asettaa oppilaat eriarvoiseen asemaan ja piilo-opetussuunnitelmat rakentuvat eri tavoin.

Seuraavana esittelen opettajan asenteen siirtymisestä oppilaisiin. Tätä olisin itse halunnut tutkia enemmän, mutta en saanut aineistoa kerättyä opettajaopiskelijoilta. Olin kiinnostunut siitä, miten he kokivat omat kouluaikinsa, miten opettajien arvot ja toiminta vaikuttivat heihin ja heidän toimintaansa nyt kun he ovat tulevia opettajia. Miettivätkö he opettajan vastuuta ja toimintaa? Opettajan asenteet tarttuvat helposti nuoriin opiskelijoihin ja monilla on varmasti muistikuvia omilta kouluajoilta opettajien asenteista. Eräässä Opettaja-lehden artikkelissa on haastateltu Claes Anderssonia ja hän mainitsee miten opettajan persoonallinen vaikutus ja esimerkki aiheutti sen, että luokan neljästäkymmenestä oppilaasta seitsemästä

tuli ammattikirjoittajia. (Opettaja 20–21/1995a, 6.) Opettajan vaikutus oppilaiden ajattelumaailmaan voi olla positiivinen tai negatiivinen, kuten myös seuraava sitaatti kertoo. Sitaatti liittyy artikkeliin, jossa matematiikan opetukseen pohdittiin uusia tapoja suhtautua opettamiseen.

”Kaikkien opettajien on tarkasteltava kriittisesti opetusmenetelmiä ja sisältöjä, jotta opiskelijan asenteet muuttuvat positiivisiksi ja myös pysyvät positiivisina” (Opettaja46/1995b, 7).

Seuraavaksi on tarkoitus käsitellä teemoja, jotka olen ryhmitellyt kuuluvaksi oppilaiden käyttäytymiseen liittyviksi.

Oppilaiden käyttäytyminen

Oppilaiden käyttäytyminen on arkipäiväistä toimintaa kouluissa. Oppilaat käyttäytyvät eri tavoin vanhempien, ystävien ja opettajan vaikutuksen seurauksena. Oppilaiden käyttäytymiseen liittyvät teemat, jotka kuuluvat kaikki epäviralliselle tasolle ovat nuorten vaikeudet, huumeet, tupakointi, kiusaaminen, liikuntainto, sekä kouluviihtyvyys, koska ne ovat oppilaiden ominaista toimintaa koulun epävirallisissa puitteissa. Esimerkiksi tupakointiin ei kannusteta millään tavoin koulunkäynnin yhteydessä ja sitä opetetaan vastustamaan opetussuunnitelman mukaan, mutta epävirallisessa koulussa se voi jopa olla kavereiden saamisen tae. Kärsivällisyys ja oppilaiden toiminnallisuus ovat puolestaan sijoittuneena koulun fyysiselle tasolle, koska ne tukevat koulun fyysistä työjärjestystä.

Epäviralliseen kouluun kuuluu oleellisesti oppilaiden väliset suhteet ja sen myötä hierarkia luokassa. (Tolonen 2001, 78.) Opettaja-lehden mukaan kouluviihtyvyyden nähdään liittyvän suuresti luokkahierarkiaan. Opettaja 42/1995 pääkirjoituksessa mainitaan, että yleensä koulussa viihtyvät joko sellaiset, jotka oikeasti pitävät koulusta tai sellaiset, joilla on siellä paljon kavereita. Pääkirjoitus viittaa tutkimukseen, jonka mukaan oppilaat vastasivat, että koulussa on kiva olla, mutta kuitenkin suomalaiset eivät yleisesti viihdy koulussa. (Opettaja 42/1995a, 3.)

Eräässä pääkirjoituksessa pohditaan, miten nuorten vajavainen yhteys vanhempiin johtaa vaikeuksiin. Erilaisista jengeistä löytyy muita kohtalotovereita joissa erilaisilla rötöksillä yritetään saavuttaa muun muassa kaverisuosiota. (Opettaja 36/1995a, 5.) Epäviralliselle tasolle kuuluu juurikin tällainen oppilaiden välinen

vuorovaikutus ja hyväksymisen tunteiden etsiminen vertaisiltaan. Myös huumeidenkäyttöä nuorten keskuudessa puhututtaa ja ehkäisytyöhön on yritetty panostaa. Ylä-Savon huumevalistuskampanjasta kerrotaan uutisessa. Ollaan huolissaan, että nuorille tarjotaan huumeita, mutta opetuksen seurauksena uskotaan, että nuoret osaavat sanoa ei. (Opettaja 9/1995c, 41.)

Kiusaaminen on myös usein epävirallisella tasolla näkyvää toimintaa. Välillä se myös ulottuu koulun muillekin tasoille. Kiusaaminen on laaja ja pitkäaikainen ongelma ja osa koulua. Se voi jättää myös elämänmittaiset vaikutukset fyysisesti tai henkisesti. Kiusaamisen paikkaa koulussa pohditaan muun muassa seuraavasti mielipidekirjoituksessa:

”Opitaanko koulussa näin sallimaan epäoikeudenmukaista ja väärämielistä valankäyttöä? Opettaako koulu hyväksymään ”oikeiden” ihmisten ja tahojen mielihalua ja vastustamaan vain köyhien, ”huonojen” ja sorrettujen harjoittamaan vääryyttä?” (Opettaja 8/1995b, 15.) Tämä on kiinnostava pohdinta.

Myös kiusaamisen fyysisyydestä puhutaan erässä pääkirjoituksessa. Vaikka uhkailu ja sanallinen väkivalta mainitaan yleisemmäksi, siihen on myös vaikeampi puuttua. Fyysinen kouluväkivalta on näkyvää ja voi kohdistua myös oppilaiden sijasta usein opettajaan. Syitä väkivallan lisäämiselle kerrotaan olevan muun muassa häirikköoppilaiden integroiminen luokkaan, sekä ryhmäkokojen ja sen myötä ahtauden kasvaminen. (Opettaja 34/1995a, 5.) Kiusaamiseen liittyy myös se, että useat kiusatut eivät kerro kiusaamisesta kenellekään. Artikkelissa kerrotaan kyselystä, jonka mukaan kiusaajia kerrotaan olevan yksi 44 oppilasta kohden, jolloin heitä on jokaisessa koulussa, mutta ei joka luokassa. Kiusaaminen on osa koulun kulttuuria ja alakoulussa oppilaat tutustuvat ja testaavat toisiaan, jolloin saattaa esiintyä enemmän lievää kiusaamista. (Opettaja 39/1995a, 12–14.)

Tupakointiin suhtauduttiin kiinnostavasti vuonna 1995 kirjoitetussa pääkirjoituksessa. Sisätiloissa tupakointi oli jo kielletty, mutta tuolloin havahduttiin myös siihen, että sillä on myös merkitystä missä ulkona polttaa ja onko se esimerkiksi koulun aluetta. Eräänlaista piilo-opetussuunnitelmaa ovat oppilaiden ja opettajien tavat etsiä uusia tupakointipaikkoja. Uudet paikat hankaloittavat puolestaan opettajien välituntivalvontaa. (Opettaja 8/1995a, 3.) Uusi tupakkalaki puhutti

useammassa Opettaja-lehden numerossa, mikä on hieman erikoista, sillä en usko, että siitä nykypäivänä niin paljon puhutaan. Lehdissä keskusteltiin siitä, miten kyseessä on suurempi ongelma, koska nuoret eivät lopeta polttamista koulu-aikana, vaan siirtyvät vain pois koulualueelta, mikä puolestaan rikkoo sääntöjä. Sen lisäksi kehoitetaan siirtämään vastuuta myös myyjille, etteivät alaikäiset saisi tupakkatuotteita käsiinsä. (Opettaja 9/1995b, 20.) On selvää, että oppilaat, jotka ovat käyneet kouluansa tuohon aikaan, ovat saaneet ihan erilaisen kuvan tupakasta kuin esimerkiksi ne, jotka käyvät koulua nyt. Toisaalta myös heillä, jotka ovat käyneet koulunsa aikana, jolloin tupakointi oli vielä sallittua koulualueella ja jopa sisätiloissa, on myös erilainen käsitys. Koulun kautta kuitenkin tulee suuri vaikutus siihen mihin porukoihin joku päättyy ja miten koulumaailmaa suosittaa tekemään jotain välttämättä sitä tiedostamatta. Huomionarvoista on myös se, että tupakka-asiaan ei otettu enää kantaa vuoden alun jälkeen. Se oli selkeästi tietyn ajan uutinen.

Kärsivällisyys on mainittu piilo-opetussuunnitelmaan yhdistettynä teemana jo Jacksonin (1969) teoksessa. Se on säilynyt kouluissa edelleen opetussuunnitelman ulkopuolisena, mutta kuitenkin koulussa opittavana asiana. Artikkelissa mainitun kouluruokakyselyn mukaan eniten tyytymättömyyttä aiheutti ruuan jonotus. Ruokajono on hyvä paikka harjoitella kärsivällisyyttä joka päivä. (Opettaja 33/1995c, 18.) Samana vuonna kärsivällisyys nousee esille toisessakin artikkelissa, nimittäin tietokoneisiin liittyen. Musiikin tunnilla käytetyt tietokonetehosteiset soittimet vaativat käyttäjältään kärsivällisyyttä. (Opettaja 39/1995c, 33.) Uskon, että kärsivällisyyden harjoittelua voi myös soveltaa muihin teknisiin laitteisiin, kun ne 1990-luvulla yleistyivät ja uusia laitteita tuli paljon. Kärsivällisyyttä oppii huomaamatta uuden edessä.

Oppilaiden osallisuus nousi esiin muutamassa artikkelissa vuonna 1995. Koulussa on yritetty saada oppilaita enemmän osallisiksi, jolloin opettajan rooli muuttuu ohjaavaksi ja oppilaiden aktiivisemmaksi (Opettaja 35/1995c, 26–27). Oppilaiden osallisuutta pohdittiin myös toisessa artikkelissa siitä näkökulmasta, että oppiaineita tulisi opettaa käytännönläheisemmin, jotta tietoja voisi käyttää soveltaen arjessa (Opettaja 37/1995e, 38)

Vuosi 1995, "never forget". Suomi voitti keväällä -95 ensimmäisen miesten jääkiekon maailmanmestaruuden ja se näkyi myös kouluissa. Voittoa juhlittiin, mutta tärkeämpi asia Suomelle siinä oli kansallinen yhdistyminen ja liikuntainnon lisääntyminen, kuten lehden pääkirjoituksessa mainitaan. Myös ne, jotka eivät ole kiinnostuneet jääkiekosta, pääsivät mukaan humuun ja huomasivat, että yhteinen tekeminen on kivaa. (Opettaja 19/1995a, 5.) Tässä on hyvä esimerkki siitä, miten koko Suomea koskettanut asia on vaikuttanut positiivisesti liikuntaan ja hyvään fiilikseen kouluissa. Liikunta tulee esille myös toisessa artikkelissa, jossa eräs koululuokka on käynyt kokeilemassa sirkusta lajina. Itse liikunnan lisäksi monet muut taidot, kuten itsetunto, suvaitsevaisuus, esiintymistäidot ja kriittikinsietokyky kehittyivät. (Opettaja 50/1995b, 18–19.) Tämä on myös hyvä huomio siitä, miten perinteisen tuntikaavan rikkominen voi tuoda uutta puhtia perinteiseen työjärjestykseen ja samalla opettaa myös muita taitoja. Nämä ovat sellaisia päiviä, jotka oppilaat muistavat vielä peruskoulun loppumisen jälkeenkin.

Vuorovaikutus

Koulu on vuorovaikutteinen paikka. Vuorovaikutusta tapahtuu muun muassa oppilaiden välillä, opettajien välillä, opettajien ja oppilaiden välillä, sekä vanhempien ja opettajien välillä. Koulussa opitaan vuorovaikutustaitoja ja ne ovat keskiössä kaikessa tekemisessä. Vuorovaikutukseen liittyvät teemat, jotka nousivat aineistosta, ovat opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus, tietotekniikan kehitys, koulun ja kodin välinen yhteistyö sekä ihmisten kunnioitus. Ne ovat kaikki virallisen tason vuorovaikutusta, joten kuuluvat selvästi sinne tasolle.

Ihmisten kunnioitus on tärkeä vuorovaikutustaito, jota koulu sekä tarkoituksella että huomaamattaan opettaa. Opettaja-lehden artikkelissa mainitaan, miten Suomessa opitaan helposti nöyryytyksen kulttuuriin, vaikka toisten kunnioitusta, kiitosta ja arvostusta pitäisi opettaa. (Opettaja 6/1995, 23.) Tässä olisi paljon parannettavaa ja olisi huomionarvoista nähdä miten koulukulttuurilla on merkitystä elämässä.

Eräässä haastattelussa otetaan kantaa koulun tehtävään opettaa ihmisyyttä. 95-vuotias opettaja Aleksis Ahola-Valo kertoo seuraavaa:

”Koulut eivät anna käytännön opetusta ihmisyyteen. Ne eivät opeta elämäntapoja, järkipäisyyttä eivätkä vastuullisuutta.” (Opettaja 45/1995c, 29.)

Näiden kahden esimerkin perusteella olisi erittäin suotavaa pohtia ihmisten kunnioituksen parempaa opettamista koulussa. Hyvä että se on kuitenkin ollut puheenaiheena, niin siihen on mahdollisesti kiinnitetty enemmän huomiota tämän jälkeen.

Opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus on pääosin virallisella tasolla. Joskus voi olla tietysti tilanteita, jotka vaikuttavat niin että se siirtyy epäviralliselle tasolle. Opettajan toiminta voi vaikuttaa suuresti oppilaan suhteeseen toimia tulevaisuudessa ja perustaa päätöksiä. Kuten seuraavassa artikkelisitaatissakin käy ilmi:

”Opettaja- ja opiskelijasuhde muotoutuu sen mukaan, miten opettaja tajuaa ja määrittelee tehtävänsä ja roolinsa ja miten hän mieltää oppimisen. Taustalla on hänen ihmiskäsityksensä. Se määrää, mihin opettaja kiinnittää huomionsa. Täytyisi tutkia ja tiedostaa oma kasvunsa ja kehittymisensä ehdot ja mahdollisuudet, jotta voisi luopua valmiin tiedon tarjoamisesta ja oikeudesta siirtää oman kuvansa tai mallintaa opiskelijalle.” (Opettaja 9/1995a, 19.) On tärkeää tajuta, miten paljon ja minkä laatuista vuorovaikutusta oppilaan ja opettajan välillä on.

Opettajan ja oppilaan vuorovaikutuksen lisäksi myös opettajan ja vanhempien suhde on puhuttanut vuonna 1995. Artikkelit kertoo, miten kodin ja koulun välistä yhteistyötä on yritetty lisätä monin paikoin. Yhteinen tekeminen ja tempaukset lisäävät yhteishenkeä ja tiimityötaitoja, mitkä ovat tulevaisuudessa tärkeitä. (Opettaja11/1995, 21.) Opettajan ja vanhemman välinen vuorovaikutus ei ole aina sama. Toisissa kouluissa siihen panostetaan enemmän ja toisissa kouluissa vähemmän. Tämä voi määrittää sitä, miten edellä mainitut taidot painottuvat nuoren toiminnassa myöhemmin.

Jo vuonna 1995 puhuttiin, kuinka tietotekniikka on lisääntynyt kouluissa. Muun muassa sähköpostia oli alettu käyttää, kuten mainitaan Opettaja-lehden artikkelissa 2/1995 sivulla 16: *”Opetusministeriö aikoo liittää kaikki Suomen koulut ja oppilaitokset kansainväliseen tietoverkkoon vuoteen 2000 mennessä.”* Tällaista ajatusta uumoiltiin vuonna 1995. Tietoverkon uskottiin parantavan tiedonkulkua ja mahdollistavan tasokasta opetusta ympäri Suomen. (Opettaja 26–30/1995, 8.)

Tietokoneita voidaan myös käyttää opetuksessa, kuten musiikkitunnilla. Artikkeliki kertoo, kuinka oppilaat pitivät myös siitä, että kone on kärsivällinen ja saa epäonnistua niin monta kertaa kuin on tarve. (Opettaja 39/1995c, 33.) Nykypäivänä yleistynyt etäopetus ja sen mahdollisuudet ovat puhuttaneet jo 1990-luvulla, kuten eräs mielipidekirjoitus kertoo. Tietotekniikan kehitys on mahdollistanut sen, että oppilaat voivat tehdä myös itsenäistä työtä luokan ulkopuolella. Etäopetusta on myös alettu käyttää vaihtoehtona, jos oppilaalla ei ole mahdollisuutta osallistua luokkaopetukseen. (Opettaja 37/1995b, 30.)

TAULUKKO 2: Vuoden 1995 Opettaja-lehtien piilo-opetussuunnitelmaan liittyvien teemojen nimet ja niitä koskevien mainintojen määrät, sekä esimerkkejä teemoista.

Opettaja lehti vuonna 1995			
Piilo-opetussuunnitelmateemat	N	%	Piilo-opetussuunnitelmateemojen esimerkkejä
			* huolestuneisuus pakolasien kohtelusta * rasistinen nimittely * uudet kulttuurit ja uskonnot * yk on julistanut vuoden 1995 suvaitsevaisuuden teemavuodeksi * opettajan rooli suvaitsevaisuuden opettamisessa * rasmia pitää tuoda enemmän puhekuulttuuriin * ulkomaalaisoppilaat ovat myös yksilöitä * vieraille kielelle kääneetty opetus tuottaa supisuomalaisille haasteita * suomalaiset suhtautuvat ulkomaalaisiin kielteisemmin kuin muutama vuosi sitten, eroja koulutusryhmien, sukupuolen ja asuinpaikan välillä * suvaitsevaisuutta kouluun- hanke
Monikulttuurisuus	14	17 %	* rasistinen skinheadryhmä kiinnostanut myös koululaisia
Kristinuskon asema kouluissa	6	7 %	* koulujen uskonnonopetus on tunnustuksellista * koululaitoksen juuret ovat tiukasti sidoksissa uskontoon * uskonnonopetusta perustellaan arvokavastuksella * "joulu tulee sitoa kirsittilyyteen, ei se ole muuten joulu"
Koulutuksellinen eriarvoisuus	6	7 %	* lähikoulusta toisaalle kouluun * vanhempien koulutustaustan vaikutus * eriarvoistaako lähikouluperiaatteesta luopuminen kouluja?
Opettajan rooli	6	7 %	* opettajan arvojen siirtyminen oppilaisiin huomaamatta tai tahallaan * salittujen asioiden kieltäminen saa lapset huomaamatta oppimaan
Tietotekniikka kouluissa	6	7 %	* tietotekniikan lisääntyminen * englanninkieli vaikeutena * sähköpostilista uusi keino elävöittää oppimisprosessia * opetusministeriö aikoo liittää kaikki suomen koulut ja oppilaitokset tietoverkkoon vuoteen 2000 mennessä * etäopetus tuo lisätyötä opettajalle, mutta joissain tilanteissa se voisi toimia tietotekniikan ansiosta
Sukupuolierottelu	5	6 %	* tyttöjen ja poikien erilainen kohtelu heidän sukupuolen mukaan
Kiusaaminen	5	6 %	* kouluväkivalta on yleistynyt * passiiviset kiusaajat edesauttavat prosessia * mielipide siitä, että kiusaajien kotiolut kannustavat kiusaamaan ja käyttämään valtaa * kiusaaminen muuttunut väkivaltaiseksi
Ympäristötietoisuus	4	5 %	* nuoret ovat aiempia sukupolvia enemmän valveilla ympäristöasioissa * ympäristökasvatus on moraalikasvatusta * öljyn käyttöä energiana mainostetaan
Kouluviihtyvyys	4	5 %	* pojat viihtyvät koulussa huonosti, tytöt keskinkertaisesti * koulua pitäisi pystyä vaihtamaan ilman negatiivista leimaa * koulun pitäisi olla vapaamielisempää
Ihmisten kunnioitus	4	5 %	* suomalaista kulttuuria latistaa nöyryytyksen kulttuuri * kirjastossa tulisi olla hiljaa * työrauhasta ollaan huolissaan * koulun pitäisi opettaa ihmisyyteen
Tupakointi	3	4 %	* uusi tupakkaki puhuttaa koulussa ja siirtyy pimeisiin kulmiin * tupakkatuotteiden myyntiä alaikäisille yritetään välttää * mainos kirjasta 'tupakka ja naisen terveys'
Koulun merkitys	3	4 %	* kouluun halutaan enemmän käytännönoppeja ja konkrettisuutta * tulevaisuuden tärkeät kielet tulevat olemaan englanti, saksa, ranska ja venäjä, ja niihin tulisi panostaa * koulun tärkein anti on uteliaisuus
Liikennekasvatus	2	2 %	* liikennekasvatus on tapaoppia * pyöräily on lisääntynyt ja turvallisuusohjeet tulee päivittää käytön mukaiseksi
Huumeet	2	2 %	* Huumevalistusta ennakkoehkäisynä ennen kuin nuorille tarjotaan huumeita. Aiempien käyttäjien kokemus ehkäisynä * huumeongelmien lisääntyminen kouluissa
Kärsivällisyys	2	2 %	* jonottaminen on yleistä kouluissa
Oppilaiden osallisuus	2	2 %	* projektien kautta oppilaat pääsevät vastuuseen järjestelyissä
Ravinto	2	2 %	* draama ja tanssi osallistaa opetusmentelemänä * maidon terveysvaikutusten tuputtaminen kouluissa
Liikuntainto	2	2 %	* Suomen MM-jääkiekon voitto nosti suomalaista itsetuntoa ja lisäsi liikuntaintoa
Nuorten jengiytyminen	1	1 %	* sirkus liikuntaintoa nostattamassa * nuorten jengiytyminen alkanut yleistyä
Kodin ja koulun yhteistyö	1	1 %	* yhteiset illat ovat kasvattaneet joukkuehenkeä
Opettajan ja oppilaan vuorovaikutus	1	1 %	* opettajan huomio on oppilaalle tarpeellista
Yhteensä	81	100 %	

9.2 2005: Tanssivat pojat herättävät ihmetystä

Vuonna 2005 piilo-opetussuunnitelmaan liittyviä mainintoja oli 70 kappaletta. Ryhmittelin kirjoitukset tässäkin kohtaa teemoihin, joita oli 21. Esitän tuloksia tässä samalla tavalla kuten vuoden 1995 aineiston, joten käyn myös läpi jokaisen teeman kohdalla sen, mihin koulun tasoon kyseinen teema liittyy samalla jaotellen teemat neljän yläotsikon alle. Teemat ja niihin liittyvät maininnat on esitetty myöhemmin taulukossa kolme (taulukko 3). Vuoden 2005 aineistossa, sukupuolten erot olivat eniten esiintynyt teema (N9). Seuraavaksi eniten, kahdeksan (8) kertaa esiintyi median/tietotekniikan käyttö kouluissa, seitsemän (7) kertaa, turvallisuuden tunne. Maahanmuuttajien sopeutuminen ja monikulttuurisuus esiintyi viisi (5) kertaa ja neljä (4) kertaa esiintyivät puolestaan kouluviihtyvyyttä sekä ympäristötietoisuus. Ympäristötietoisuus liittyy myös varmasti opetussuunnitelmaan, mutta siihen saatetaan silti kiinnittää eri määrä huomioita eri puolilla Suomea, joten kokemus voi olla uniikki. Turvallisuus on myös hyvin aikasidonnainen teema. 2005 vuonna siihen vaikutti erityisesti vuoden 2004 joulukuussa sattunut tsunami, jossa kuoli myös monia suomalaisia ja lasten koulukavereita. Monet kohtasivat menetyksen tunteita ensimmäistä kertaa elämässä ja niitä myös käsiteltiin kouluissa. Koulun käytänteet on selkeä piilo-opetussuunnitelmaan liittyvä asia. Maahanmuutto ja suvaitsevaisuus nousi myös vuonna 2005 mukaan tärkeänä teemana, mutta tein sellaisen huomion, että suhtautuminen oli erilaista, kuin kymmenen vuotta aiemmin. 1995 maahanmuuttajia oli Suomessa vähemmän ja aiheeseen saatettiin suhtautua enemmän varauksella. Vuonna 2005 puolestaan, asiaan suhtauduttiin arkisemmin, mistä huomaa, että asenteet ovat muuttuneet. Toisaalta 2015 maahanmuuttajapuhe on myös siirtynyt asenteiden tasolta arkeen.

Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuuteen liittyvät teemat ovat vuonna 2005 sukupuolierottelu, maahanmuuttajat, koulutuksellinen eriarvoisuus ja elinikäinen oppiminen. Nämä teemat kuuluivat kaikki jokaiselle koulun tasolle. Ne sisältävät sekä fyysisen koulun asettaman työjärjestyksen, opetustoimintaan liittyvän toiminnan, virallisen hierarkian opettajan ja opiskelijoiden välillä ja sosiaalisen hierarkian. Vuodesta 1995 poiketen mukana on elinikäinen oppiminen, mutta se sisältää myös

eriarvoisuuteen liittyviä käsitteitä kuten ikään liittyvän syrjinnän ja taloudellisen eriarvoisuuden.

Eniten mainintoja vuonna 2005 löytyi sukupuolien erotteluun liittyen. Ensimmäisessä artikkelisitaatissa käsitellään tyttöjen ja poikien eroja ja sitä, mitä voi tehdä, jos on tiettyä sukupuolta.

”Sinkkosen mukaan vielä 1980-luvulla uskottiin, että vain ympäristö muovaa lapsia poikien ja tyttöjen harrastuksien suuntaan. Pojat oppivat aseleikkejä ja tytöt hoivaamista. Sinkkonen pohtii poikia laumaeläiminä ja tyttöjä yksilöinä, joille sallitaan ääriäidat herkkyydestä villiyteen. Tytöt saavat tanssia, lukea ja pelata rajua mimmiliikaa, pojat vain palloilla. -Vaikka miehet ovat kautta historian tanssineet ja tanssivat yhä monissa heimoissa, niin Suomessa ihmetellään tanssivia poikia. Asenteet ovat kuitenkin muuttumassa hyväksyttävämpään suuntaan, puhuja arvioi ja pitää vantaalaista poikien tanssikoulua edistyksellisenä. Isien pitäisi kysyä pojiltaan, miten koulupäivät ovat sujuneet, olla arjesta kiinnostunut. Välinpitämättömyys on pahinta.” (Opettaja 20/2005b, 25.)

Yhdessäkin sitaatissa jo käy ilmi useita asioita, jotka korostuvasti nousevat esiin suomalaisessa kulttuurissa sukupuoleen liittyen. Miesten kovuutta ja välinpitämättömyyttä korostetaan perinteisesti miehelle ominaisena toimintana. Sen tunnistaminen on kuitenkin hyvä, koska siihen yritetään tehdä muutosta, kuten artikkelissäkin sanotaan.

Sukupuolten välillä on eroja myös seksuaalisen väkivallan perusteella. *”Tutkimuksen mukaan 20 % 5.–6. luokkien tytöistä on joutunut kädäpölynnin kohteeksi koulussa tai koulumatkalla ”* (Opettaja 21/2005a, 42). Tämä on huolestuttavaa.

Seuraavassa esimerkissä todetaan selvästi, miten koulun toimintakulttuuri kohtelee eri tavoin eri sukupuolia. Koulun toimintakulttuuri on myös erilainen joka koulussa, vaikka sillä voikin olla samoja suuntaviivoja. Kirjoitus on julkaistu pääkirjoituksena.

”Peruskoulun kuudesluokkalaisten asenteet koulua ja oppimista kohtaan, sekä heidän itsetuntonsa ovat kohentuneet selvästi vajaassa kymmenessä vuodessa. Arvioinnissa todetaan, ettei sukupuolia kohdella kouluissa eri tavoilla, mutta eroa voi tuoda koulujen toimintakulttuuri, joka esimerkiksi matemaattista ajattelua

kehittäessään suosii eri tavalla tyttöjen ja poikien psykologista ja sosiaalista hyvinvointia.” (Opettaja 23/2005a, 5.)

Sukupuoliroolien mainitaan myös olevan syvällä ja piilossa eräässä artikkelissa, mikä on tämän tutkimuksen kannalta erittäin kiinnostava huomio.

”Pojat saavat enemmän palautetta hälisemisestä ja sosiaalisesta olemisesta, tytöt älyllisistä taidoista ja kyvykkyydestään. Näin tytöt oppivat etsimään epäonnistumisen syitä omista kyvyistään kun pojat puolustautuvat sanomalla, että ”heitä ei huvittanut” tai että he olivat vain sillä kertaa huolimattomia. Sukupuoliroolit vaikuttavat syvällä ja usein piilossa. Äiti saattaa tahtomattaan uusintaa roolimallia sanomalla, että ” en minäkään ollut hyvä matematiikassa, ei sinunkaan tarvitse osata. ”” (Opettaja 36/2005a, 12.)

Mielipideosastolla on kirjoitettu Halloweenin rantautumisesta Suomeen ja siihen otetaan kantaa erottelemalla sukupuolia:

”Myynti ja markkinointi luovat paineen ja tunnun, että juhlaa pitää juhliä meilläkin. Paineet kasvavat myös kouluilla, miksemme juhlisi erityisesti poikiin vetoavasti Amerikan malliin?” (Opettaja 49–50/2005, 15.) Tällaisia oletettuja sukupuoleen liitettäviä yleistyksiä on paljon piilotettuna tekstin seassa. Ne kaikki kuitenkin luovat huomaamatta tiettyä kuvaa siitä, millainen tiettyyn sukupuoleen itsensä tuntevan ihmisen tulisi olla.

Maahanmuuttajiin ja heidän sopeutumiseensa liittyen löytyi myös useampi maininta. Suhtautumista on hyvä verrata myös 1995 vuoden aineistoon, jolloin suhtautuminen oli enemmän ennakkoluuloisempi, kun taas kymmenen vuotta myöhemmin sopeutuminen. Kuten seuraava artikkelikatkelma kertoo.

”Tärkeintä on maahanmuuttajien sopeutuminen, ei sopeuttaminen. Sopeutumisella tarkoitan psyykkistä hyvinvointia uusissa oloissa niin että maahanmuuttaja pystyy sekä elämään että tekemään työtä. Jos ei sopeudu, saattaa jäädä marginaaliin, jossa jo nyt suurin osa maahanmuuttajista elää. Maahanmuuttajat tarvitsevat sopeutuakseen nimenomaan uuden maan kielen ja kulttuurin opetusta.” (Opettaja10/2005e, 44–45.)

Maahanmuuttajien osuus on selvästi lisääntynyt kouluaineiksessa ja se aiheuttaa erilaisen opiskeluympäristön oppilaille, kuten näissä kahdessa artikkelisitaateissa käy ilmi.

”Joulun jälkeen meille on tullut 12 uutta oppilasta, ja vain kahdella heistä on molemmat vanhemmat suomalaisia” (Opettaja 11/2005, 10).

”Käpylän ala-asteen 350 oppilaan joukossa on vuosittain 10–15 maahanmuuttajaa. Oppilaat työskentelevät rinnakkain aina edes tietämättään, mistä koulukaveri onkaan lähtöisin ja mitä hänen perheensä on joutunut kokemaan. Somalialainen Ahmed, sekä romanialaistyttö saivat kertoa, toteutuivatko ihmisoikeudet heidän mielestään Suomessa. Käpylän yläasteella monikulttuurisuuteen pyritään tutustumaan paljon oman väen tuella, osasyynä koulutoimen säästöt. Ahmed on esimerkiksi valmistanut kotitaloustunneilla somalialaista ruokaa ja osallistunut retkeilykerhon retkille. Pelko erilaista kohtaan on luonnollista, mutta juuri pelkojen hälventämiseksi erilaisiin kulttuureihin on syytä tutustua. – Tieto lisää ymmärrystä. Kun ymmärtää kulttuurierojen syyt, putoaa tunnelataus paljon pienemmäksi. Huntujen takaa paljastuu myös ihmisten samankaltaisuus. Kirsin mielestä ihminen on paljon konkreettisempi kuin meidän koululaitoksemme on päättänyt ajatella. Tekeminen sopii nuorille, itse asiassa aikuisillekin, usein paremmin kuin kuunteleminen. Toki välillä pitäisi jaksaa keskittyä perinteiseen opetukseen.” (Opettaja 14/2005, 4.) Suhtautuminen on kääntynyt oppimiskokemukseksi, mutta vielä on toki tekemistä ennakkoluulojen rikkomisessa.

Koulutuksellinen eriarvoisuus näkyy vuonna 2005 kouluissa, muun muassa niin että oppilaiden loma-aikojen aktiviteeteissa oli huomattavia eroja. Talvilomaviikon lisäksi joidenkin oppilaiden vanhemmat saattavat suunnitella erilaisia lomamatkoja ympäri vuoden. Myös vanhempien asenne siitä, että vapaata voi ottaa silloin kuin haluaa eikä oppilaan tarvitse tehdä koulutehtäviä, periytyy lapsille ja voi aiheuttaa eriarvoisuutta jatkossakin. Tästä keskusteltiin muun muassa Opettaja-lehden pääkirjoituksessa 10/2005a. Eriarvoisena nähdään myös asuinpaikka, kuten numeron 41 pääkirjoituksessa kerrotaan. Itä-Suomen oppilaiden koulupäivä saattaa olla useita tunteja pidempi kuin muiden, koska koulumatkoihin menee niin paljon aikaa. Koululaisille pitäisi kuitenkin jättää tilaa vapaa-ajalle. Näiden oppilaiden kohdalla aika hupenee kuitenkin matkoihin. (Opettaja 41/2005, 5.) Tästä

tulee mieleen se ajatus, että eri puolella Suomea piilo-opetussuunnitelma toteutuu varmasti eri tavoin. Suomessakin on paljon erilaisia kouluja ja opettajia, joten koko Suomea ei voida käsitellä homogeenisenä joukkona.

Elinikäisen oppimisen kohdalla nostetaan esiin J.V. Snellman ja Santeri Alkio, joiden ajatuksiin pohjaututaan edelleenkin Opettaja-lehden artikkelissa.

”Sillä ajatuksella koko elämä on koulu ja oppiminen ei lopu vain johonkin tutkintoon. Elämän ja koulunkin on tarkoitus opettaa myös muita taitoja kuin vain oppikirjoista, ja sen äärellä tässä olemmekin.” (Opettaja 38/2005, 18.)

Mielenkiintoinen kysymys on kuitenkin se, että loppuuko piilo-opetussuunnitelma tutkintoon. Varmasti sekä kyllä että ei. Pohdin asiaa niin, että koulukulttuuriin vahvasti sidoksissa olevaa piilo-opetussuunnitelmaa ei voi olla, jos ei ole kouluakaan, mutta sen vaikutuksen piiriin voi päästä uudestaan, jos alkaa opiskelemaan uudestaan myöhemmin elämässä. Koulutus ja piilo-opetussuunnitelma kulkevat käsi kädessä.

Arvot ja asenteet

Asenteisiin ja arvoihin liittyvät teemat vuoden 2005 aineistossa ovat opettajien asenteet, seksuaalisuuden moninaisuus, ympäristötietoisuus, uskonnonopetus, ravinto, sekä koulun omat käytännöt. Koulun omat käytännöt kuuluvat fyysiselle tasolle, koska se sisältää koulun asettaman työjärjestyksen. Muut teemat kuuluvat koulun viralliselle tasolle. Seksuaalisuuden moninaisuus voi kuulua myös epäviralliselle ja fyysiselle tasolle.

Eräässä kolumnissa todetaan, että opettajan asenteet ovat merkittävä tiedostettu tai tiedostamaton tapa saada erilaista eettistä kasvatusta. Oppilaat ottavat joka tapauksessa mallia opettajiltaan ja tiedon lisäksi omaksuvat myös muun muassa heidän arvokäsityksiään. (Opettaja 17/2005c, 16.) Opettajan asenteita pohditaan eräässä artikkelissa myös siitä näkökulmasta, että välillä opettajat koetaan liian moralistisiksi. Ei pitäisi tuomita esimerkiksi mediaa heti kerralla, vaan yrittää keskustella sen uhista ja mahdollisuuksista oppilaiden kanssa. (Opettaja 24/2005c, 26.) Yksittäisilläkin opettajilla on paljon vaikutusta siihen, millainen kuva oppilaille muodostuu juuri esimerkiksi mediasta. Suuremmin vaikutus näkyy tietenkin

sellaisissa teemoissa, joista ei kauheasta puhuta. Silloin yksittäinen keskustelu yhden opettajan kanssa yhdellä tunnilla, voi olla merkittävä.

Seksuaalikasvatuksen on huomattu olevan heikoissa kantimissa kouluissa ja siihen on alettu kiinnittää huomiota vasta 2010-luvulla paremmin. Nykyään sen rooli onkin kasvanut ja toivottavasti kasvaa jatkossakin. Kouluihin tarvitaan enemmän ja monipuolisempaa seksuaalikasvatusta. Vuoden 2005 artikkelikirjoituksessa kerrottiin, että vain noin puolet vanhemmista juttelee kotona lastensa ja nuortensa kanssa seksistä ja siihen liittyvistä asioita. Tämä antaa koululle vastuuta seksuaalikasvatukseen, mutta aina se ei toteudu ja terveystiedon kirjoissa seksuaalikasvatus on todella suppeaa. (Opettaja 42/2005b, 26–28.) Oppilaiden tiedot ajautuukin helposti piilo-opetussuunnitelman puolelle ja varsinkin epävirallisen koulun tasolle. Kuulopuheiden perusteella oletetaan kaikenlaista. Sukupuolen moninaisuudesta on myös kirjoitettu numerossa 23/2005b. Kirjoituksessa puhutaan siitä, miten sukupuolivähemmistöt ovat tulleet enemmän esille arkipäiväisessä kontekstissa. Kirjoittaja pohtii, onko seksuaalinen suuntautuminen yhteiskunnan asia vai yksityisasia, mutta päätyy siihen, että se on yhteinen asia niin kauan, kun seksuaalivähemmistöillä ei ole samoja oikeuksia.

Ympäristötietoisuus on selvästi tullut osaksi koulujen arkea kymmenessä vuodessa. Seuraavassa artikkelisitaatissa mainitaan mitä konkreettisia toimia ympäristöystävällisemmästä toiminnasta on tehty eräässä koulussa, koulun ruokailuun liittyen.

”Ruoka on tuotu autolla noin kilometrin päästä keskuskeittiöstä, ja keittiöhenkilökunta on laittanut sen noutopöytien linjastolle. Tarjolla on kauramakaroni-broilerilaatikkoa, porkkana-appelsiinisalaattia, luomuruisleipää, näkkäriä, levitettä ja juomaksi rasvatonta luomumaitoa, mehua ja vettä. Luokissa ruoka jaettiin lautasille, nyt kukin päättää itse annoksensa suuruudesta ja saa myös hakea lisää. Suvanne pitää myös lähi- ja luomuruokaan painottumista tervetulleena. – Nykyisin niin lapset kuin aikuisetkin saavat ruuan mukana erilaisia lisäaineita. On hyvä, että nämä kunnassa tehdyt valinnat jonkin verran ohjaavat myös kotien valintoja. – Lasten kanssa puhutaan ruuasta, koska se vaikuttaa lapsen kehitykseen. Alusta lähtien opetellaan, mitä lautasella pitää olla, vaikka niitä asioita käsitellään

jo esikoulussa. Joskus pitää myös sanoa, että kaikkea pitää maistaa, opettaja toteaa.” (Opettaja 1–2/2005a, 5.)

Tässä on selvästi piilovaikutusta sisältävää toimintaa siitä, mitä koulu suosittaa valinnoillaan ja miten sen halutaan vaikuttavan oppilaiden ruokatottumuksiin myös koulun ulkopuolella. Aina ympäristökasvatus ei kuitenkaan ole helppoa opettajallekaan: tietoa on paljon, mutta käytännöt eivät ole vielä vakiintuneet ja paine on silti kova kasvattaa vastuuntuntoisia ja vastuullisia kansalaisia. Kestävää kehitystä esitellään ilmoituksen kautta, joka kertoo opetushenkilön tulevasta konferenssista.

”Tietoa siitä, miten pitäisi toimia kestävämmän huomisen puolesta on, asenteita ja toimintatapoja vain on vaikea muuttaa. Opettaja kokee voimattomuutta median ja mainonnan vallan alla. Ympäristökasvatustyöhön tarvitaan työkaluja ja arvostusta. Palkkapussi ei ympäristön ja tulevaisuuden hyväksi tehdystä uurastuksesta kasva, vaikka monesta muusta vastaavasta työstä opettaja saa lisäpalkkaa. Ympäristökasvatus ei ole pelkkää metsäpolun samoamista tai lajintuntemusta. Ympäristökasvattaja ei ole viherpiipertäjien tai luonnossa viihtyvien erakko. Kestävien kulutustapojen välittäminen nuorille niin, että heistä kasvaa aktiivisia ja vastuuntuntoisia aikuisia on ympäristökasvattajan työn keskeinen haaste.” (Opettaja 10/2005c, 36.)

Kierrätys oli selvästi sellainen teema, mihin lasten oli helppo tarttua ympäristöasioihin liittyen, kuten seuraavassa artikkelikatkelmassa käy ilmi.

”Lasten halu toimia ympäristöasioissa on aitoa. Olin heittämässä säilykepurkkia roskikseen. Tuolloin peruskoulun ala-astetta käyvä esikoisemme huudahti: ”Äiti se kuuluu metallikierrätykseen!” Uusi sukupolvi voi monessa asiassa herättää vanhempansa muuttamaan totuttuja käyttäytymiskaavoja. Meillä aikuisillakin on opittavaa. Meillä jokaisella on vastuu ympäristön suojelemisessa.” (Opettaja 18-19/2005a, 18.)

Uskontokasvatus oli vuonna 2005 paljon vähemmän puhutumpi teema, kun kymmenen vuotta aiemmin. Eräässä mielipidekirjoituksessa kuitenkin otetaan kantaa siihen, että koulu-uskonnon ei tulisi olla tuputtamista ja uskonnon ja katsomuksellisen kasvatuksen tulisi olla kodin asia enimmäkseen. (Opettaja 5/2005, 16.)

Mielipidekirjoituksessa voi olla perää, mikäli toisessa artikkelissa mainittua kirkon toimitusten johtajaa on uskominen. Artikkelin mukaan 68 % täysi-ikäisistä suomalaisista uskoo vakaasti tai pitää melko todennäköisenä, että Jumala on luonut maailman. (Opettaja 16/2005, 10.) Virsien laulamista tunnin päätteeksi ei kuitenkaan mainita, kuten kymmenen vuotta aiemmin, joten voidaan olettaa, että arkipäiväinen kristillinen näkyvyys on jäänyt vähemmälle koulupäivissä.

Ravinnon puolesta kouluissa on alettu suosia lähi- ja luomuruokaa. Jo aiemmin mainitussa artikkelissa kerrotaan, kuinka kunnassa tehdyt valinnat leviävät myös koteihin. (Opettaja 1-2/2005a, 5.) Toisessa artikkelissa mainitaan, miten nuorten terveysongelmiin yritetään myös vaikuttaa poistamalla kouluista limsa- ja karkki-automaatit. (Opettaja 8-9/2005b, 21.) Kolmas ravintoon liittyvä teema oli ilmoitusosastolta löytynyt ilmoitus, jossa kerrottiin Valion voittaneen vuoden ilmoittajakilpailun. (Opettaja 21/2005c, 52.) Se ei ole mikään ihme, koska Valio on pitkään näkynyt koulun käytävillä ja erityisesti ruokalassa. Sen osuus suomalaislasten piilo-opetussuunnitelmaan on kiistaton ja maidon terveysvaikutuksia on alettu vasta viime aikoina kyseenalaistamaan.

Koulun omat käytännöt puhuttivat myös vuonna 2005. Ne ovat koululle tyypillisiä tapoja, joita ei tule kyseenalaistaneeksi kuin vasta koulun lopettamisen jälkeen. Opettaja-lehden kolumnissa 12–13/2005 mainitaan, miten koulussa aina pakotetaan syömään lautanen tyhjäksi, vaikka ei pitäisi ruuasta. Toinen aihe on ulkoviilitunnit. Monilla on varmasti sellaisia muistikuvia koulusta, kun ulosmenemistä on yritetty pitkittää ja opettajilta piiloutua. Kuinka hanakasti opettajat tulevat hakemaan oppilaita vessoista ja vahtivat ulkona ovia, ettei kukaan mene sisälle ennen kuin kello soi. Sari Sarkomaan kolumnissa puhutaan koulupäivän rakenteesta ja siitä, miten koululainen viettää 2000 tuntia välitunneilla, eli enemmän kuin minäkään muun yksittäisen oppiaineen tunneilla. Kuitenkin koulujen pihat ovat usein huonossa kunnossa, eivätkä innosta leikkimään ja pelaamaan. Koulusta pitäisi myös nauttia. (Opettaja 48/2005a, 17.) Toisaalta esimerkiksi tupakan polttamiseen on tehty sääntö, mutta jotkut opettajat eivät noudata sitä aivan tosissaan ja pelkästään palavan tupakan siirtäminen selän taakse saattaa auttaa joidenkin opettajien kohdalla, kuten myös huomattiin lehden artikkelissa Opettaja 12–13/2005, 18.

Oppilaiden käyttäytyminen

Oppilaiden käyttäytymiseen liittyvät teemat vuonna 2005 olivat kouluviihtyvyys, turvallisuus, oppilaiden häiriökäyttäytyminen, päihteet, ihmisten kunnioitus, tunteet, perherakenteen muutos, oppilaiden jaksaminen sekä liikkuminen ja toiminnallisuus. Kaikki edellä mainitut teemat kuuluvat koulun epäviralliselle tasolle. Ne ovat kaikki epäviralliseen vuorovaikutukseen liittyviä asioita.

Kouluviihtyvyyteen liittyvät maininnat, jotka ilmentävät piilo-opetussuunnitelmaa, olivat yleisiä. Kouluviihtyvyys on ollut suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ajankohtainen ilmiö jo pitkään. Suomalaiset ovat perinteisesti olleet huonoja viihtymään koulussa, vaikka tulostasolla suomalaiset ovat pärjänneet maailmanlaajuisesti hyvin koulussa. Suhteessa siihen, että koulussa vietetään niin paljon aikaa elämästä, on huolestuttavaa, että siellä ei viihdytä.

”Koulun pitää olla viihtyisä, sillä koulu on paikka, jossa koetaan kaikkein hienoimmat asiat, jos ne vain annetaan kokea” (Opettaja 43/2005a, 4). Tämä artikkeli-sitaatti tarkastelee koulua positiivisesta näkökulmasta ja antaa sille mahdollisuuden olla viihtyisä paikka. Seuraava katkelma pääkirjoituksesta sisältää kouluviihtyvyyden pohdintaa epävirallisten oppilashierarkioiden näkökulmasta.

”Erityisesti epävirallisen tasolle kuuluvat oppilaiden keskinäiset hierarkiasuhteet ovat yhteydessä asenteisiin. Vaikka koulu olisi ihan kiva paikka, kuuluu koulukulttuuriin, että sanotaan että se ei kiinnosta ja ihan sama”. (Opettaja 44–45/2005a, 5.)

Turvallisuus on sellainen teema, mikä ei ollut vuonna 1995 lainkaan mukana. Vuonna 2005 maailmantilanne koettiin arvaamattomaksi pääkirjoituksessa muun muassa joulukuussa 2004 tapahtuneen tsunamin jälkeen, joka kosketti myös monia suomalaisia.

”Koulujen ja oppilaitosten aloittaessa kevätlukukauden pääosin tällä viikolla, joululoman jälkeen, on moni pulpetti ja opettajainpöytä tyhjänä. Monessa koulussa on niitä, jotka ovat menettäneet rakkaitaan. Koulut ovat viettäneet hiljaisen hetken uhrien muistolle. Ne ovat saaneet ohjeet tapahtuman käsittelemiseksi luokissa. Kouluilla on myös kriisiohjelmansa, mutta ne kaikki ovat kuitenkin vain yleisohjeita, joita on sovellettava tähän hetkeen ja omaan opetusryhmään

sopivaksi. Kun katastrofi on ollut mediassa pari viikkoa, asian käsittely tavallaan siirtyy nyt koulu- ja oppilaitostasoille, lähemmäs jokaista oppilasta ja opettajaa. Parasta terapiaa on usein työ- ja tuttuihin koulurutiineihin palaaminen mahdollisimman nopeasti. Se luo turvallisuutta, jonka puutteessa moni on nyt.” (Opettaja1-2/2005b, 7.)

Tällaiset suuronnettomuudet ja tilanteet vaikuttavat lasten elämään. Saattaa olla ensimmäisiä kertoja, kun joutuu käsittelemään negatiivisia tunteita ja surua tässä mittakaavassa. Se, mitä maailmalla ja Suomessa tapahtuu silloin kun on itse peruskoulussa, on merkittävää. Jos käy peruskoulunsa kylmän sodan epävarmuudessa, lamasuomessa, kouluammuskelujen tapahtuessa, tai koronaepidemian vaikuttaessa, jää oppilaille erilaisia tunteita siitä, millainen peruskoulukokemus oli.

Turvallisuuteen liittyy myös turvallisuus luokassa eli häiriökäyttäytyminen. Kirjoituksissa tuotiin esille, että häiriökäyttäytyminen voi äityä koulussa pahaksi ja joillekin se tarkoittaa sitä, ettei pysty osallistumaan esimerkiksi kevätjuhlaan. Kevätjuhlaan osallistumista pohditaan kolumnissa Opettaja-lehden numerossa 24/2005b, sivulla 22. Kevätjuhla on kuitenkin symbolisesti tärkeä tapahtuma kouluvuotta, joka päättää sen ja asettaa oppilaat ja opettajat ansaitulle lomalle. Oppilaiden lisäksi häiriökäyttäytyjä voi olla myös oppilaan vanhemmat, jotka eivät suostu yhteistyöhön koulun kanssa. Vanhemmat asettavat vaatimuksia siitä, missä oma lapsi istuu luokassa, kenen kanssa on samassa ryhmässä, mitä ruokaa syö ja niin edelleen. Tämä käytös voi aiheuttaa kitkaa opettajan ja vanhemman välille ja sitä kautta molemmista suunnista lapseen, kuten lehden pääkirjoituksessa mainitaan. (Opettaja 33/05a, 5.)

Päihteisiin liittyen kannabiksen käyttö tuli esille eräässä artikkelissa, jossa pohdittiin sen vaikutuksia ja vetovoimaisuutta nuorten keskuudessa. Kannabiksen käyttö näkyy nuorissa siten, että he ovat silloin usein vetämättömiä ja välinpitämättömiä koulua kohtaan. Kannabiksen kokeilu jää usein vain yksittäisiin kertoihin, eikä sen käyttö ole yleisesti hyväksyttyä nuorten keskuudessa. (Opettaja 42/2005a, 24–25.) Vuoteen 1995 verrattuna tupakoinnista ei puhuttu vuonna 2005, kun taas tämä kannabiskeskustelu oli tuotu esille.

Hyvää käytöstä arvostetaan niin kouluelämässä kuin tulevassa työelämässäkin. Artikkelin mukaan on huomattu, että hyvä todistus ja hyvä käytös kulkevat käsi-kädessä, mutta huono keskiarvo ja huono käytös eivät ole yhteydessä. Usein myös hyvin käyttäytyvillä oppilailla voi olla heikompi todistus. (Opettaja 26–31/2005, 17.) Hyviä käytöstapoja voi myös kehittää eri tavoin. Kun koulu ja koti ovat hyvässä yhteistyössä keskenään, asetelma helpottuu, kuten eräässä artikkelissa mainitaan. Jos saadaan myös aikaiseksi tarpeeksi suuri liike, oppilaat alkavat käyttäytyä paremmin kuin itsestään. Jälki-istuntojakin on muutettu muun muassa esitelmätyylisiksi tiedonannoiksi, jolloin oppilas myös oppii, eikä vain istu tuntia hiljaa. (Opettaja 32/2005, 24.)

Artikkelikirjoituksessa todettiin, että tunnetaitojen opetteleminen jo toisella luokalla on koettu hyväksi satsaukseksi murrosikää varten (Opettaja 40/2005a, 4). Mielestäni olisi järkevää ottaa tunnetaitojen opettaminen enemmän osaksi opetussuunnitelmaa. Nyt kun se on piilo-opetussuunnitelmassa, tunnetaito-opetus tulee vain niille, joiden kanssa sitä opetetaan ja peruskoulu eriarvoistuu. Myös toisessa artikkelissa mainitaan, miten luokassa on hyvä selvittää erimielisyydet heti nolaamatta lasta. Koulu voi parhaassa tapauksessa kasvattaa lapsen itse-tuntoa. (Opettaja 44–45/2005b, 26–27.) Tuntuu, että tunnetaitojen tärkeydestä puhutaan nykyään enemmän.

Perherakenteen muuttuminen puhuttaa kouluissa. Perinteisenä pidetty perheen malli, jossa on naimisissa olevat isä ja äiti sekä muutama lapsi, ei ole enää ainut vaihtoehto. Perhe voidaan koostaa monin tavoin. Eräässä artikkelissa isänpäivän kynnyksellä ollutta korttipajaa kuvailtiin seuraavasti:

”Ehkä kolmasosa 14 oppilaasta on ydinperheestä. Pari kertaa vuodessa perhekuviot yhä puhuttavat. Jos jompikumpi vanhemmista puuttuu tai lapsi ei ole missään tekemisissä, kortti tehdään, vaikka isovanhemmalle tai kummille. Toukokuisen äitienpäivän alla kortin saajalle ei tarvitse hakea vaihtoehtoa kovin usein, isänpäivänä kohteita mietitään enemmän. Myös maahanmuuttajalapsen haluat tehdä kortin, vaikka kyseistä päivää ei heidän kotimaassaan vietettäisikään.” (Opettaja 18–19/2005c, 62–63.)

Myös eräässä kolumnissa puhutaan siitä, miten monet lapset kasvavat yhden vanhemman kanssa. Tekstin sävy ei ole paras mahdollinen sukupuolittuneisuuden takia, mutta kuvaa tilannetta tuolloin:

”Suomi on täynnä pieniä tyttöä ja poikia, joilta puuttuu toinen vanhemmista. Varsinkin isän puuttuminen perheestä on tavallista. Kun koulumaailma on etenkin alaluokilla kovin naisvaltainen, on luonnollista, että moni pieni poika kaipaa kipeästi miestä ystäväkseen. Tässä toteamuksessa ei ole mitään naisvastaista, vaikka luulen, että jotkut miehiin katkerasti pettyneet naiset näin päättelevätkin.” (Opettaja43/2005c, 20.)

Seuraavana ajankohtaisena teemaa on oppilaiden uupumus. Kirjoituksista nousi esille, että oppilaat tuntevat yhä useammin uupumusta. Tytöt kokivat enemmän uupumusta, vaikka suoriutuvat keskimäärin paremmin kuin pojat. Hyvän itsetunnon omaavat kokivat vähemmän uupumusta kuin huonon itsetunnon omaavat nuoret. (Opettaja 4/2005c, 57.)

Eräässä artikkelissa käsitellään Jyväskylän yliopiston tutkimusta seuraavasti: *”Jyväskylän terveystieteen laitoksen tutkimuksen mukaan oppilaiden väsymys on silmiinpistävää ja oppilaat ovat väsyneitä kolmena päivänä viikossa ”* (Opettaja 41/2005, 5.) Tämä on huolestuttava suunta. Väsyneiden oppilaiden oppiminen kärsii.

Oppilaiden uupumukseen on myös tartuttu ja esimerkiksi syysloman tärkeyttä hengähdyslomana korostetaan (Opettaja 43/2005c,20).

Viimeisenä oppilaiden käyttäytymiseen liittyvänä teemana kerron esimerkkejä toiminnallisuutta ja liikuntaa koskevista maininnoista. Koulun toiminnallisuuden ja liikunnan puutteesta kirjoitetaan eräässä artikkelissa seuraavaa:

”Jos säännöt kategorisesti kieltävät juoksemasta, kiipeilemästä tai heittävästä lumipalloja, niin lapset eivät pääse purkamaan energiaansa eivätkä opi uusia taitoja. On aikuisista kiinni, hyväksytäänkö kouluissa lasten liike ja siitä syntyvä ääni.” (Opettaja 3/2005, 30.)

Toisessa artikkelissa puolestaan puhutaan koulun uusista pihaliikuntavälineistä, jotka on otettu ilolla vastaan ja niihin joutuu jonottamaan. Liikuntavälineistä on

myös ilmennyt se positiivinen puoli, että nuoremmat ja vanhemmat lapset leikkivät yhdessä niissä. (Opettaja18-19/2005,18.) Nämä katkelmat aineistosta osoittavat, miten erilaista suhtautumista toiminnallisuuteen ja liikuntaan voi olla.

Vuorovaikutus

Vuorovaikutukseen liittyvät teemat vuonna 2005 ovat yhteenkuuluvuuden tunne, sekä median ja tietotekniikan käyttö. Ne liittyvät molemmat viralliselle tasolle ja viralliseen vuorovaikutukseen, vaikka toki on niissä myös epävirallisen tason piirteitä.

Yhteenkuuluvuuteen liittyen artikkelissa tuotiin esille sitä, miten oppilaat voivat joutua ongelmiin kulttuurinsa takia. Ongelmat eivät koske pelkästään maahanmuuttajia, vaan myös Suomen kulttuurivähemmistöihin kuuluvia lapsia. Artikkelissa mainitaan miten romanilapsen voi olla vaikeaa kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta koulussa. Hänen ympäristönsä muuttuu luultavammin enemmän kuin valtaväestön lapsen, kouluun mentäessä Koulun olisi syytä huomioida, miten voisi kannustaa romanilasta eikä kohdella häntä osana homogeenistä ryhmä, jolloin toimintatavat voivat olla väärät suhteessa toivottuun tulokseen. Koulun lisäksi romanilasten vanhemmilta toivottaisiin kannustusta ja positiivista asennetta koulua kohtaan. (Opettaja 36/2005c, 17.) Yhteenkuuluvuudentunne voi olla myös huokassa yleistyvissä yhtenäiskoulussa. Eräässä koulussa on tehty kirjallinen sopimus, jossa kunnioitetaan toista ja korostetaan yhdessä toimimista. (Opettaja 51–52/2005a, 25.) Oppilaiden altistuminen jo nuorena mahdollisimman laajalle yhdenvertaisuudelle vaikuttaa positiivisesti tulevaisuudessakin.

Median ja tietotekniikan käyttö on lisääntynyt vuosina 1995–2005 ja se on muuttunut käyttötarkoitukseltaan. Vuonna 2005 julkaistiin myös yksi lehti teemanumerolla digi. Seuraavassa artikkelissa kerrotaan mobiilioppimisesta.

”Suurjuhilla viestintä- ja mediataidot majoittautuivat Ouluun. Pajoissa oppilaat saavat tutustua muun muassa mobiilioppimiseen. – Mobiilioppiminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että oppilas esitelmää tehdessään kuvaa aiheitaan kamerakännällä koulun ulkopuolella ja lähettää tuotoksensa suoraan koulun verkkoon, jossa materiaali on mahdollista työstää eteenpäin.” (Opettaja 7/2005b, 29.) Uusi

puhelinaika on tullut, kun oppilaille alkaa olemaan puhelimia, ja niitä voidaan hyödyntää opetuksessa.

Kirjoituksissa pohditaan, miten tietotekniikan tuominen opetukseen ei ole aina helppoa, ja se on aiheuttanut myös vaikeutta opettajien keskuudessa:

”Monet opettajat edelleen kokeva tietotekniikan yhdistämisen opetukseen turhauttavana aikaa vievänä ja joskus resurssien osalta mahdottomanakin. Käyttö vain käytön vuoksi onkin turhauttavaa niin opettajille kuin oppilaillekin, ja kunnan integrointi taas vaatisi pitkäjännittyneisyyttä ja projektiluonnetta. Tietotekniikan laaja levinneisyys koteihin antaa kuitenkin mahdollisuuden hyödyntää internetin tietomäärää myös kotitehtävien yhteydessä. Integroinnin ei välttämättä tarvitse olla tiedonhaku kummempaa, jolloin opettajalta ei vaadita monimutkaisia teknisiä tietoja tai taitoja.” (Opettaja 40/2005c, 21.) Uskon, että tietotekniikan käytössä on ollut paljon eriarvoisuutta eri puolella Suomea. Toiset ovat opiskelleet jo useamman vuoden tietokoneavusteisia laitteita käyttäen, kun taas joissakin kouluissa on edelleen liitutaulut.

TAULUKKO 3: Vuoden 2005 Opettaja-lehtien piilo-opetussuunnitelmaan liittyvien teemojen nimet ja niitä koskevien mainintojen määrät, sekä esimerkkejä teemoista.

Opettaja lehti vuonna 2005			
Piilo-opetussuunnitelma teemat	N	%	Piilo-opetussuunnitelmaan teemojen esimerkkejä
Sukupuolierottelu	9	13 %	*tanssivien poikien ihmettely *sukupuolia kohdellaan koulussa eri tavoilla *pojat saavat enemmän palautetta hällisemisestä, tytöt älyllisestä kyvykkyydestä *20% 5.-6.-luokkien tyttöistä on joutunut kädäpölynnin kohteeksi koulussa tai koulumatkalla *käsitöiden erottamien tyttöihin ja poikiin ja myös niiden opettamisen sukupuolittaminen *tanssiin suhtaudutaan eritavoin riippuen sukupuolesta: poikiin pitää tosimehisyysdestä huolimatta tanssia ja tytöt eivät saa viedä poikaa
Tietotekniikka kouluissa	7	10 %	*pelien ristiriitaisuus: toisaalta sosiaalisuus, toisaalta mediapelko *mobiililoppimisen kasvu ja toiminnallisuuden lisääminen *mediasta oppitu luksus ei ole kaikille mahdollinen *tietotekniikan kasvu vaatii taitojen opettelua jo kouluissa *irc-galleriassa tulee olla tarkkana mitä siellä itsestään paljastaa *lukeminen on vähentynyt ja tietotekniikan lisääminen takia mediakasvatusta toivotaan kouluihin
Turvallisuus	7	10 %	*Thaimaan tsunami kosketti suomalaisia *opettajan tehtävä ikävien uutisten kertomisessa *oppilasta on tullut väkivaltaisempia opettajia kohtaan *jokainen lapsi tarvitsee ainaki yhden luotettavan aikuisen *sarjakuvassa ei suostuta mennä suojatielle, koska siellä tapahtuu eniten onnettomuuksia
Monikulttuurisuus	5	7 %	*maahanmuuttajien sopeutuminen ei sopeuttaminen *maahanmuuttajalasten osuus on lisääntynyt opetusryhmissä *yhteisluokka auttaa hyväksymään erillaisuutta
Kouluviihtyvyys	4	6 %	*koulujen pitää olla viihtyisiä, koska siellä koetaan niin paljon *kulttuuri sanoo, että koulussa ei edes saisi viihtyä
Ympäristötietoisuus	4	6 %	*lähi- ja luomuruoka on lisääntynyt kouluissa *ympäristöpuolesta tulee kaikkien taistella *lapset ovat pioneerejä ympäristökasvattamisessa
Ihmisten kunnioitus	3	4 %	*työelämässä pärjää paremmin kuin omaa hyvät käytöstavat *harjoittelemalla saadaan kouluun hyvä ilmapiiri *lapsen on saatava tuntee ihmisarvo
Liikunta ja toiminnallisuus	3	4 %	*toiminnallisuus opiskelussa voi parantaa oppimistuloksia *paremmat liikuntalaitteet lisäävät yhteisöllisyyttä oppilaiden välillä
Ravinto	3	4 %	*lähi- ja kasvispainotteinen ruoka on yleistynyt *iinsa- ja karkkiautomaatit halutaan pois kouluista *Valio isona mainostajana kouluissa
Koulutuksellinen eriarvoisuus	3	4 %	*Itä- ja Pohjois-Suomessa asuvilla lapsilla voi olla jopa 2-3 tuntia pidempi koulupäivä matkojen takia *talvilomat ovat eriarvoistuneet, kaikilla ei ole rahaa lähteä lappiin laskettelemaan *erityiskouluja kohtaan ollaan nykyään myötämielisempiä
Oppilaiden jaksaminen	3	4 %	*syysloma on hengähdystauko sekä opettajille, että oppilaille *yhä useampi oppilas kokee uupumusta
Opettajan asenteet	3	4 %	*opettajan arvomaailma on suuressa osassa oppilaiden arvojen rakentumisessa *opettajalta toivotaan erillaista asennetta mediaan, siitä voi myös oppia *opettajan luomat kuvat ammateista jäävät oppilaille mieleen
Koulun omat käytännöt	2	3 %	*oppilaille selitetään välitunnille menoja vain sillä että se lukee säännöissä *välitunneilla vietetään yhteensä aikaa enemmän kuin millään muulla yksittäisen aineen tunnilla
Tunnetaidot	2	3 %	*tunnetaitojen harjoittelu saattaa ehkäistä tulevia ongelmia
Perherakenteiden muuttuminen	2	3 %	*"erilainen perhe" alkaa olla normi
Yhteisöllisyys	2	3 %	*romani lapsen integroituminen luokkaan voi olla haastavaa *yksilökeskeisessä yhteiskunnassa koulun yhteisöllisyys on välillä vaikeaa
Uskontokasvatus	2	3 %	*uskonnollisen ja katsomuksellisen kasvatuksen nähdään olevan kodin asia *68% yli 18-vuotiaista suomalaisista uskoo vakaasti tai pitää melko todennäköisenä, että Jumala loi maan
Seksuaalisuuden monimutaisuus	2	3 %	*seksuaalisen monimutaisuuden hyväksyminen on mennyt eteenpäin, mutta kirjoissa se esitetään vielä marginaaliryhmänä
Häiriökäyttäytyminen	2	3 %	*häiriköivät oppilaat halutaan kuitenkin päättäjäisiin *osa vanhemmista käyttäytyy opettajia kohtaan turhan vaativasti
Huumeet	1	1 %	*huumeiden yleistymisen ja nuoren muuttunut käytös, mutta käyttö ei ole kuitenkaan nuorten keskuudessa hyväksyttyä
Elinikäinen oppiminen	1	1 %	*kautta ajan koulun kasvatustavoitteena on ollut hyvä ihminen ja kunnan kansalainen
Yhteensä	70	100 %	

9.3 2015: Digiloikan keskiössä

Vuoden 2015 Opettaja-lehdissä oli 70 piilo-opetussuunnitelmaan liittyvää kirjoitusta. Järjestin niistä yhteensä 18 teemaa. Seuraavaksi nämä teemat ovat, kuten aiemminkin, jaoteltu neljän yläotsikon alle ja samalla asetettu osaksi kutakin koulun tasoa. Teemat ja niihin liittyvät maininnat on esitetty myöhemmin taulukossa neljä (taulukko 4).

Kun tarkastelen vuoden 2015 teemoja, voin huomata, että suvaitsevaisuuden ja monikulttuurisuuden teema on kaikista suurilukuisin, nimittäin mainintoja tähän teemaan on tullut 12. Se on myös yleistynyt selkeästi kymmenen vuoden takaisesta. Toinen selkeä nousija on älylaitteiden käyttö (N11), jonka maininnat ovat lisääntyneet suuresti kymmenessä vuodessa, digiloikka on selvästi otettu. Kehitys myös jatkaa kasvuaan, koska nyt kun elimme viime vuosina sellaisessa ajassa, että koulut ovat etänä ja on luotettava pelkästään tekniikkaan, se antaa kiinnostavan tarkastelupinnan. Jos koronapandemia olisi iskenyt, vaikka tuolloin 2005, miten asiat olisi hoidettu silloin? Olisiko kouluilla ja työpaikoilla ollut resursseja ja osaamista siirtää kaikkea toimintaa verkkoon?

Kaksi teemaa on jaetulla kolmannella sijalla, sillä molempien mainintojen määrä on kuusi (N6). Ne ovat koulutuksellinen tasa-arvo ja sukupuolierot. Sukupuolierot on toistuvasti eniten esiintyvien teemojen joukossa. Tässä kohti samalle tasolle on kuitenkin noussut koulutuksellinen tasa-arvo. On huolestuttavaa, että oppilaat ovat eriarvoisessa asemassa sen mukaan, mitä sukupuolta he ovat tai missä he asuvat, tai mikä on heidän perhetaustansa. Suomen sanotaan olevan tasa-arvoinen maa, mutta täällä riittää kehitettävää.

Viidenneksi eniten teemoja sai häiriökäyttäytyminen/ turvallisuus (N4). Kymmenessä vuodessa on tapahtunut paljon koulujen ja maailman turvallisuuden näkökulmasta. Suomessa on tapahtunut muutama vakava kouluampuminen, maailmalla on tapahtunut useita terroritekoja ja tulevaisuus tuntuu epävarmalta. Huomaan, että ympäristöasiat ovat pudonneet pois yleisimpien teemojen listalta, mutta uskon että siinä voi olla kyse siitä, että se on siirtynyt piilo-opetussuunnitelman puolelta osaksi opetussuunnitelmaa. On nykyään kaikkien asia ottaa vastuu ja osallistua ympäristöasioihin.

Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuuteen liittyvät teemat vuonna 2015 ovat monikulttuurisuus/suvaitsevaisuus, koulutuksen eriarvoisuus ja sukupuoli-erot. Myös vuonna 2015 teemat näyttävät hyvin samanlaisilta, kuin aiempinakin vuosina ja ne asettuvat edelleen kaikille koulun tasoille, eivät vain yhdelle. Seuraavaksi esittelen, miten kyseiset teemat ovat näyttäytyneet vuoden 2015 aineistossa.

Suvaitsevaisuus ja monikulttuurisuus on teemana jälleen kasvanut kymmenessä vuodessa ja siitä löytyykin eniten mainintoja. Eräissä artikkeleissa nostetaan asiaa seuraavasti:

”Granqvist viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan suvaitsevaisuus vähemmistöjä kohtaan yleensä lisääntyy myönteisissä kohtaamisissa” (Opettaja 2/2015c, 30).

7/2015 Opettaja-lehden artikkelissa keskustellaan siitä, miten kouluissa kiire on lisääntynyt ja kuinka se korostuu, kun nuoret ovat paljon online-ajassa. Myös maahanmuuttajien koetaan omaavan oman kulttuurisen aikakäsityksensä, mikä hankaloittaa myös osaltaan oppituntien aikataulutusta. (Opettaja 7/2015a, 18–20.)

Suvaitsevaisuutta opitaan myös muun muassa yhteistyöstä vanhusten ja vammaisten kanssa. Artikkelissa mainittu Elämänkaarikylä antaa mahdollisuuksia nuorille tutustua eri ikäisiin ja erilaisiin ihmisiin. Kun vuodessa asiat ovat normalisoituneet, se on hyvä tulos suvaitsevaisuuden lisääntymisestä. (Opettaja 20b/2015, 50–51.)

Suvaitsevaisuudesta ja koulun tehtävästä opettaa sitä, keskustellaan myös seuraavassa mielipidekirjoituksessa:

”Välillä tuntuu siltä, että vanhemmatkaan eivät tiedä mikä on oikein ja mikä väärin. Opettajakin saattaa väistää vaikeat kasvatukselliset asiat, jättää mieluummin hoitamatta, koska on tärkeää olla pidetty. Onko koulun maine tärkeämpi kuin lapsen etu? Koulun tulisi nimenomaan opettaa erilaisia oppilaita työskentelemään yhdessä ja suvaitsemaan toistensa työskentely- ja toimintatyylejä. Eräs lastentarhanopettaja lohkaisi viisaasti: ”Kyllä lapset saavat olla yksilöitä, kunhan vain ovat sitä samalla tavalla kuin kaikki muutkin lapset!”” (Opettaja 20/2015d, 68.)

Näistä kaikista esimerkeistä huomaa miten suvaitsevaisuuden ja erilaisuuden käsitteet ovat laajentuneet. Opettaja 22/2015a lehdessä on artikkeli, jossa käsitellään päiväkodin näkökulmaa ja sitä, että päiväkodissakin on kieli- ja kulttuurivähemmistöjä. Se johtaa yksilöllisyyden korostamiseen.

Maailma on muuttunut kahdessakymmenessä vuodessa. Maahanmuutto on lisääntynyt ja eri maista tulleita alkaa olemaan jo useassa sukupolvessa. 2010-luvun pakolaiskriisi puhutti myös paljon suomalaisessa politiikassa. Alla olevassa artikkelin tekstikatkelmassa esitetään, kuinka hyvin suomalaisissa kouluissa on otettu pakolaisia vastaan ja kuinka ennakkoluuloton suhtautuminen on auttanut positiivisesti pakolaisten sopeutumiseen.

”Euroopassa on menossa suurin pakolaiskriisi sitten toisen maailmansodan. Miljoonat isät, äidit, lapset ja nuorukaiset pakenevat sotaa ja epävakaita oloja Irakista, Syyriasta ja Afganistanista. Suurin osa heistä pakenee naapurimaihin, mutta Suomeenkin saapuu satoja turvapaikanhakijoita päivässä. Opetusalan Ammattijärjestö pitää maahanmuuttoa mahdollisuutena. Visuveden koulussa Ruovedellä oppilaskunta järjesti turvapaikanhakijoille heti ohjelmaa, jotta he tunsisivat olevansa tervetulleita. Uusilla ja entisillä oppilailla on välitunnilla yksi yhteinen kieli: hymy. Ensimmäisenä kouluaamuna moni vanhempi nosti peukalon ylöspäin jättäessään lapsensa kouluun. Siitä tuli hyvä mieli opettajallekin. – Avoimella kohtaamisella pääsee pitkälle. Yllätyksiltäkään ei voida välttyä: ensimmäisinä koulupäivinä on käsitelty muun muassa sitä, että ruokailussa ei voi ottaa kotiin näkkileipää iltaa varten.” (Opettaja 22/2015b, 14–17.)

Suvaitsevaisuudesta puhutaan myös globaalikasvatuksen lisäämisen näkökulmasta muun muassa artikkelissa Opettaja 25/2015e, 26, sekä historian näkökulmasta seuraavassa artikkelipätkässä:

”Koulu kasvattaa lapsia todellisuuteen, jossa valkoinen ja kristillinen länsi on tehnyt kaiken ja mennyt kaikkialle pelkkää hyvyyttään. Ne toiset ei-länsimaalaiset ovat demonisoituja, - Ei se historia ihan niin mennyt. Ei Eurooppa ollut irrallinen saari. Ihmiset ovat kautta aikojen tulleet yhteen ja tehneet asioita yhdessä. On karhunpalvelus kasvattaa lapsia historiaan, joka ei ole kokonainen.” (Opettaja 27/2015b, 32.)

Seuraavassa yhdenvertaisuuden ja maahanmuuton teemaan liittyvä artikkeli-pätkä liittyy erään opettajan kertomukseen siitä, miten hän käsittelee maahanmuuttoa omilla tunneillaan. Hän samalla mainitsee, miten oikea tieto poistaa ennakoluuloisia asenteita oppilailta.

”Muutamissa Porin kouluissa maahanmuuttajataustaisia oppilaita on ollut vuosia, mutta koulussani heistä ei ole kokemusta. Opetan käsitteet maahanmuuttaja, turvapaikanhakija, siirtolainen, pakolainen, kiintiöpakolainen ja kotouttaminen, koska koen niiden hallinnan tärkeäksi. Yhteiskuntaopin tunneillani on aina läksynä päivän tärkeimmät uutiset, siksi turvapaikanhakijat ovat nousseet esille. Oppilaat ovat kiinnostuneita ja varsinkin tiedonjanoisia. Osalla on voimakkaita negatiivisia asenteita, mutta tieto pehmentää niitä.” (Opettaja 29/2015c, 28.)

Koulutuksen eriarvoisuus tai koulutuksellinen tasa-arvo sekä sukupuolten stereotyyppiat näkyvät myös vuonna 2015 suurina teemoina, koska niistä löytyy seuraavaksi eniten mainintoja. Esittelen niitä seuraavaksi, koska ne myös liittyvät teemoina toisiinsa. Ensimmäisessä esimerkissä otetaan kantaa mielipidekirjoituksen muodossa painotettujen luokkien oppilasainekseen.

”Minusta huoli tasavertaisista koulutusmahdollisuuksista on aiheellinen. Nykyisin peruskoulun painotetuille luokille päätyy muita, useammin hyvin koulussa menestyneitä, korkeakoulutettujen ja varakkaiden vanhempien lapsia. Muille luokille jää suhteessa enemmän heikommin koulussa menestyviä ja alempien sosiaaliryhmien lapsia. Omien kiinnostusten mukainen opetus on tietysti positiivista ja hyvää, mutta jos sitä tarjotaan suljetusti vain tietyille ryhmälle ja siihen pääsy riippuu pitkälti perheen aktiivisuudesta ja lapsen taitavuudesta, se lisää eriarvoisuutta. Esimerkiksi liikuntaluokille päätyvät lapset, jotka treenaavat liikuntaa paljon, eivät sellaiset, joiden olisi hyvä liikkua enemmän. Painotettuopetus jakaa oppilaita myös sukupuolittain. Taito- ja taidepainotteisista luokista tulee helposti tyttövaltaisia. Soveltuvuuskokeet suosivat oppilaita, jotka ovat jo aikaisemmin harrastaneet painotettua ainetta. Testausjärjestelmissä lapset valikoituvat ennen kaikkeen perusteella, miten aktiivisesti ja taitavasti vanhemmat vievät lapsensa soveltuvuuskokeeseen. Painotetut luokan oppilaat saattavat itsekkin tuntea olevansa eliitti, jos heihin suhtaudutaan koulussa eri tavalla kuin muihin.” (Opettaja 1/2015a, 10.)

2/2015 Opettaja-lehden artikkelissa mainitaan erilaisia eriarvoistavia tekijöitä nykypäivän koulumaailmassa. Niitä ovat: lasten eriaikainen kognitiivinen kehittyminen, ennen koulua opitut taidot, vanhempien koulutustausta, oppilaiden oma asenne koulua kohtaan, kaveripiirin merkitys (erityisesti pojilla), kouluvalinta sekä ainevalinnat. (Opettaja 2/2015a, 7.)

Koulutuksellinen eriarvoisuus näkyy vanhempien tulotason lisäksi myös asuinpaikan mukaan. Muun muassa eri kielten opettamisen yhdenvertaisuutta pohditaan seuraavassa artikkeliesimerkissä:

”Suomalaisten kielipääoma kasaantuu Etelä-Suomen koulutettujen vanhempien hyvin menestyville lapsille. Kielitaitoiset nuoret kahmivat kesätyöt, opiskelupaikat ja kansainväliset vaihto-ohjelmat. OAJ vaatii, että kielten opetusta laajennetaan ja aikaistetaan. Tampereen hujakoilla kulkee raja, jonka pohjoispuolella osataan lähes pelkästään englantia ja ruotsia. Vapaavalintaisia vieraita kieliä tarjotaan etupäässä Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa. Muita kieliä kuin englantia poimivat lukujärjestykseen koulussa hyvin menestyvät ja koulutettujen vanhempien lapset. Eriarvoistuminen alkaa jo esikoulussa.” (Opettaja 18/2015, 14–16.)

Sukupuolten tasa-arvo on iänikuinen kysymys. Samaa aikaan, kun tasa-arvotyötä tehdään, niin toisesta päästä löydetään aina lisää sisäistettyä epätasa-arvoa. Seuraavassa kolumnissa on hyvin esitetty se, mitä tasa-arvo on Suomessa. Se on päällisin puolin hyvää, mutta epäkohtia etsittäessä esimerkkejä löytyy aina.

”Joka syksy minusta tuntuu, että minua on huijattu. Tai oikeammin: opiskelijoita on huijattu. Me kun olemme koulussa pitäneet itsestään selvänä, että tytöt ja pojat ovat tasa-arvoisia ja lain edessä yhdenvertaisia. Ei ole erikseen naisten ja miesten hommia ja velvollisuuksia. Näin olemme opettaneet. Sitten pojat määrätään kutsuntoihin. Juuri siinä vaiheessa, kun nuoret omaksuvat työelämään ja opiskelualoihin liittyviä sukupuolirooleja, armeija jakaa porukan kahtia. Aina on jonkun pojan pulpetti tyhjä, kun isänmaa kutsuu jalkovälin perusteella. Koko tasa-arvo-kasvatus vedetään yhdellä nykäisyllä vessasta alas. Sukupuolten tasa-arvo? Hei vitsi vitsi, ette kai tosissanne ottaneet? Kutsuntojen varjossa on hupaisaa valistaa, että sukupuolten ei pidä ohjata valintoja, kun valtiovallan linja on juuri päinvastainen. Entäpä ne pojat, jotka eivät sovi kivikautiseen roolihaarniskaan? Armeijan vaihtoehdoksi tarjotaan siviilipalvelusta, vankilaa ja jalkapantaa.

Siviilipalvelus tarkoittaa parin tuhannen tunnin yhdyskuntapalvelua. Vähemmällä selviää, jos syyllistyy lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Vankila ja jalkapanta taas- niin, jokainen voi miettiä. Ei se näin voi mennä. Koulussa pitää opettaa, että miehillä ja naisilla on yhteiskunnassa samat oikeudet ja velvollisuudet, ja jos nuori ei halua armeijaan eikä sivariin, se hänelle suotakoon, olipa sitten tyttö tai poika. On kaikkien etu, jos armeijaan motivoitumaton nuori menee, intin tai sivarin sijaan töihin tai opiskelemaan. Samoin kuin 1950-luvun Yhdysvalloissa moraalisesti valveutunut opettaja kannusti rikkomaan rotulakia, 2000-luvun Suomessa nuoria pitää rohkaista kyseenalaistamaan seksismi ja syrjintä. Suomi on Euroopan viimeisiä maita, joissa naisille ja miehille on eri laki. Jokohan olisi herätyksen paikka täälläkin?” (Opettaja 26/2015b, 29.)

Seuraavassakin artikkeliesimerkissä puhutaan miesten määrän lisäämisestä opetuslalle:

”Miehille on peruskoulussa tarvetta, mutta aloituspaikkoihin ei haluta kiintiöitä. Sukupuolta tärkeämpää on, että opettaja on työstään innostunut ja osaava. Puumalankin mukaan olisi kuitenkin löydettävä keinoja saada miehiä hakeutumaan alalle. –Mistä miesten määrän vähäisyys johtuu? Kenties koulutuksen pituus ja työstä maksettava palkka eivät ole tasapainossa. Maailman huippuja oleva opettaja ei saa työstään huippukorvausta. Moni mies valitsee nopeamman tien työelämään, ja palkallakin on merkitystä.” (Opettaja 20/2015a, 30.)

Siitä millainen miehen tulisi olla vuonna 2015, oli monia mielipiteitä. On hyvä, että miehen mallin käsite laajenee. Kaikki tarvitsevat representaatiota itsestään, jotta on parempi mahdollisuus olla oma itsensä ja erilainen. Sitä esitetään seuraavassa mielipidekirjoituksessa.

” On selvää, että koulun toimintatavoissa on korjattavaa. Kotien ja varsinkin isien vaikutus poikiin koululaisina on jäänyt liian vähäiselle huomiolle. Törmäsin monessa huoltajapalaverissa siihen, että isä suhtautuu välinpitämättömästi tai vähättelevästi koulumenestykseen. Rärkeimmin asia tuli esiin ruotsin opiskelussa. Entä nykyinen miehenmalli? Näyttää siltä, että peruskouluikäisille pojille tarjotaan roolimalleiksi lähinnä itseään telovia seikkailijoita ja tositeeveessä keikailevia sähläreitä. Julkisuus kauppaa helppoa ja nopeaa menestystä. Siihen ei sovi se, että ihmisten täytyy oppia tekemään myös asioita, jotka eivät tuota välitöntä

nautintoa. Olen tohtorien kanssa samaa mieltä: isien tulee järjestää aikaa pojilleen myös kouluasioissa ja miettiä omaa osuuttaan poikien koulumotivaatioon. Näin isät voivat vaikuttaa siihen, että pojat saavat yhtä hyvät lähtökohdat jatko-opintoihin kuin tyttäret.” (Opettaja 24/2015c, 27.)

On kiinnostavaa, että miesten tasa-arvoiseen asemaan on kiinnitetty monen artikkelin kautta huomiota. Naiset kun ovat myös epätasa-arvoisessa asemassa. Tämä kirjoittamattomuus lisää mielestäni tasa-arvon kuilua sukupuolten välillä.

Jonkin verran artikkeleista löytyi myös yksittäisiä eroja sukupuolten välillä. Miten tytöt suhtautuvat johonkin asiaan ja miten puolestaan pojat? Tai miten eri oppilaita jaotellaan tai asetetaan eri ryhmiin sen perusteella, mitä sukupuolta he ovat? Uskon, että yhä enemmän yritetään keskittyä tasa-arvotyöhön ja vanhojen stereotyyppien purkamiseen. Ja myös sukupuolten moninaisuus tulee varmasti yhä enemmän ajankohtaiseksi jo peruskoulumaailmassa. On kiinnostavaa seurata mitä seuraavat vuodet tuovat tullessaan ja vaikuttavat koulumaailmaan.

Asenteet ja arvot

Asenteisiin ja arvoihin liittyvät teemat vuonna 2015 ovat opettajien asenteet, koulun omat käytänteet, ryhdikkyuden saaminen nuoriin, ympäristötietoisuus, ravinto, sekä liikenne. Näistä opettajan asenteet, ympäristötietoisuus, ravinto ja liikenne ovat virallisen tason teemoja. Koulun omat käytännöt ja ryhdikkyuden saaminen taas liittyvät fyysiselle tasolle. Ne ovat osa koulun asettamaa työjärjestystä ja ruumiillisuuden säätelyä, kuten fyysisen tason ominaispiirteisiin kuuluu.

Kuten aiempinakin vuosina on käynyt ilmi, opettajien asenteet vaikuttavat suuressi oppilaiden mieleen ja voivat olla siellä ajatuksina vielä vuosienkin päästä. Maiju Laurilan kolumnista käy ilmi, että hän, uutena opettajana muistaa edelleen pari opettajaa omilta kouluajoilta, jotka saivat hänet tuntemaan itsensä välitetyksi ja kiinnostavaksi. Ja tätä hän haluaa tarjota myös omille oppilailleen. (Opettaja13/2015, 29.) Eräässä artikkelissa käsitellään oppilaan ohjauksen puutetta. Kun opettaja sanoo oppilaalle tämän olevan huono jossain aineessa, jää se mieleen, eikä hän aio yrittää enää siihen suuntaan, vaikka olisikin siinä oikeasti hyvä. Kun oppilaan ohjaus on ontuvaa, ei omaa suuntaa tule löytymään vielä korkeakoulussakaan. (Opettaja 24/2015e, 30.)

Voi olla, että ympäristötietoisuudesta on tullut enemmän arkipäivästä ja jopa opetussuunnitelman alaista asiaa, joten siitä ei ole kuin kerran mainittu piilo-opetussuunnitelman yhteydessä. Artikkelissa kerrotaan, miten koulussa on keskitytty jätteiden lajitteluun, kompostin käyttöön ja taimien kasvattamiseen koulun omalla kasvimaalla. Yhdessä tekeminen on tuottanut tulosta ja on opettanut oppilaille vastuullisuutta ja yhteisöllisyyttä. Välitunnit menevät yhdessä tehdessä, ei puhelimella. (Opettaja15/2015, 16–19.) Tämä on hyvä esimerkki suuremmasta kokonaisuudesta, jossa yhdistyy useampi piilo-opetuksen teema. Yhteen kuluvuuden tunne, aktiivinen tekeminen, puhelimien käyttö ja ympäristötietoisuus kietoutuvat yhteen.

Liikenteeseen liittyen piilo-opetussuunnitelma näkyi vuonna 2015 pyöräilykasvatuksena ja heijastimien käyttönä. Eräässä mielipidekirjoituksessa otetaan kantaa siihen, miten Suomen kouluista puuttuu pyöräilykasvatusta tai kuinka se on epätasaista. Pyöräilykasvatusta on, jos opettaja sattuu olemaan innostunut aiheesta. (Opettaja 5/2015b, 29.) Toisena liikenteeseen liittyvänä teemana on liikenneturvan mainos heijastimista. Se kehottaa Opettaja-lehden lukijoita keskustelemaan heijastimen käytöstä. (Opettaja 25/2015a, 8.)

Toisessa mainoksessa on aiheena kalastuspäivä. Sen tarkoituksena on tutustuttaa lapset kalastukseen, kalaruokiin, kalankäsittelyyn ja ammattikalastukseen. (Opettaja 8/2015, 10.) Tämä taas liittyy ravintoon ja osaltaan myös ympäristöteemaan. Millaisia harrastuksia Opettaja-lehdissä halutaan mainostaa, ja miten se vaikuttaa piilo-opetussuunnitelman siirtymiseen oppilaille?

Ryhdykkyyden saaminen nuoriin on uusi ja mielestäni enenevässä määrin kasvava teema arjessa. Eräässä mielipidekirjoituksessa kirjoittaja on närkästynyt siitä, miten nykynuoret haluavat itse päättää mitä opiskella ja syyttää nuoria siitä, että he ovat liian mukavuudenhaluisia. Hän mainitsee, miten nuoret ovat laiskistuneet sohvilla ja manaa, ettei töitä saa tehtyä tietokonetta näpytellen. (Opettaja12/2015, 25.) Toisaalta tietotekniikan vallankumouksen seurauksena, liikkuva työ ja opiskelu mahdollistuu ja koulua voi todella suorittaa missä paikassa ja millä laitteella tahansa. Se, miten opettaja suhtautuu oppilaiden mukavuudenhaluun, voi vaikuttaa paljon oppilaisiin. Nykyään korostetaan paljon mukavuudenhalua ja vapautta tehdä mitä itse haluaa elämässä. Ovatko koulun normit liian

vanhanaikaiset nykynuorten vapauden ihailuun, vai onko koulun opettama ryhdikkyys edelleen relevanttia?

Koulun käytänteet sivuavat samaa ryhdikkyysteemaa. Koulun käytänteitä ja aikatauluja ei koeta enää sopiviksi omaan elämään. Artikkelissa mainitaan, että kun nuoret elävät nykyään paljon online-ajassa, se saattaa vaikeuttaa kouluelämää. Oppilaat eivät välttämättä välitä tulla kouluun istumaan silloin kuin pitäisi. ”*Online-aikaan kuuluu jatkuva tavoitettavissa oleminen ja suunnitelmien muuttaminen. Koulun aikakäsitys on jäykkä ja lukujärjestys pysyvä.*” (Opettaja 7/2015a, 18–20.) Kaikkien koulun ulkopuolisten virikkeiden takia, tavallinen koulu tuntuu välillä varmasti tylsältä. Uskon että siinä on varmasti haastetta nyt ja tulevaisuudessa. Varsinkin kun nyt kouluissa alkaa olemaan sellaisia oppilaita, jotka ovat eläneet digiaikaa koko elämänsä, samalla kun opettajat eivät ole.

Oppilaiden käyttäytyminen

Oppilaiden käyttäytymiseen liittyvät teemat vuonna 2015 ovat häiriökäyttäytyminen, turvallisuus, ihmisten kunnioitus, kouluviihtyvyys, kiusaaminen, liikunnan ja toiminnallisuuden lisääminen, sekä surun käsitteleminen. Ne kuuluvat kaikki epäviralliselle tasolle. Surun käsitteleminen tosin asettuu myös viralliselle tasolle.

Ensiksi käsittelemisen häiriökäyttäytymiseen ja turvallisuuteen liittyviä mainintoja. Niitä ovat nykymaailmassa, sekä oppilaiden väkivaltainen käytös myös mahdollisesti opettajien käytös ja vielä suuremmassa mittakaavassa maailmalla tapahtuvat katastrofit ja muun muassa terrori-iskujen yleistyminen. Kaikki nämä aiheuttavat turvattomuutta ja pelkoa, sekä oppilaille että opettajille. ”*Kova kielenkäyttö, uhkailu ja väkivaltainen käytös ovat lisääntyneet toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa.*” Opiskelijat saattavat tulle tunnille humalassa ja sen vaarallisuus kasvaa, kun kyseessä on tila, jossa on paljon työkoneita. (Opettaja 6/2015, 6.) Vaikka esimerkkiartikkeli kuvaa toisen asteen koulutusta, otin sen tähän esimerkkinä siitä, että samanlaista käytöstä voi tapahtua myös peruskouluissa.

Turvallisuuden takaamisen taustalla on myös esimerkiksi mielenterveystyön resurssit, kuten seuraavassa maininnassa kerrotaan. Pohjana on uutinen, jossa kerrotaan sisäministeriön tilannekatsauksen pääpiirteistä.

”Turvallisuuskysymys on joka päivä ajankohtainen kouluissa, päiväkodeissa ja oppilaitoksissa: lukioissamme ja ammattikouluissamme on väkivaltaista ääriajattelua ja sen merkkejä. Vaikka on kyse yksittäisistä tapauksista, aateperustaiset väkivallanteot oppilaitoksissa eivät ole marginaali-ilmiö. Tieto riskiryhmään kuuluvista oppilaista ei kulje aina kouluun saakka. Turvallisen oppimisympäristön taktia olisi tärkeää pyrkiä löytämään nuoret, jotka ovat erityisen herkkiä väkivaltaiselle ja itsetuhoiselle käytökselle. Jos heitä pystytään auttamaan, he voivat säästyä teoilta, jotka voivat tuhota heidän elämänsä lopullisesti.” (Opettaja 28/2015a, 3–4.)

Kouluviihtyvyys on myös vuonna 2015 puhuttava aihe. Ekaluokkalaisilta kysyttäessä, kiintyminen kouluun johtuu monesta tekijästä. Yhteenkuuluvuuden tunne, hyväksyntä ja opiskelun mielekkyys olivat sellaisia tekijöitä. Kouluviihtyvyyteen vaikuttaa nykyään myös yleistyneet koulujen sisäilmaongelmat. Kouluviihtyvyydestä keskusteltiin niin artikkelissa Opettaja 20/2015f, 69, kuin mielipidekirjoituksessakin Opettaja 20/2015b, 60.

Ihmisten kunnioittaminen on teemana edelleen ajankohtainen. Eräässä mielipidekirjoituksessa kannustetaan palamaan hyvien arvojen äärelle ja 2010-luvun kouluissakin vaalimaan hyviä käytöstapoja, toisten ihmisten kunnioittamista ja aikataulujen noudattamista. (Opettaja 7/2015b, 28.) Nämä arvot on otettu osaksi arkea eräässä artikkelitekstissä, jossa kerrotaan koululuokasta, jossa kokoontaan joka aamu aamupiirin. Siinä muita luokkalaisia tulee tervehtiä nimellä ja oppilaat tulevat kaikki kohdatuksi. Myös jälki-istunnot ovat osaksi muuttuneet kasvatustilaisuuksiksi, joissa halutaan puuttua puhumalla siitä, mitä on tapahtunut ja miksi, ei vain rangaista istumalla koulun jälkeen. Kiusaaja voi saada myös kirjallisen varoituksen ja ääritapauksessa häneltä evätään opetus loppupäiväksi. (Opettaja 23/2015, 17–18.) Tämä on yksi selkeä, viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana koulussa tapahtunut muutos.

Kiusaaminen on lisääntynyt myös opettajia kohtaan. Pääkirjoituksessa mainitaan kuinka, riehuminen, pureminen, potkiminen, paikkojen rikkominen, tavaroiden heittäminen, fyysinen ja henkinen väkivalta ovat valitettavan yleisiä kouluelämässä ja siksi opetus- ja kasvatustieteiden ammattilaiset luokitellaan kuuluviksi työväkivallan riskiammatteihin. (Opettaja 5/2015a, 3.)

Surun käsitteleminen on vaikea paikka koulussa. Jos luokkakaveri menetetään tai muuten lähipiirissä tapahtuu kuolemia, niihin suhtautuminen vaatii hienotunteisuutta. Eräässä artikkelissa mainittiin, kuinka hautustoimisto oli käynyt kertomassa toimintatavoistaan ja käytti esimerkkinä menehtynyttä luokkatoveria. Oppilaiden reaktiot suruun ovat erilaisia ja siksi oppilaisiin pitää suhtautua myös eri tavoin. (Opettaja 25/2015b,19.)

Liikuntaa ja toiminnallisuutta on alettu lisäämään kouluissa. Artikkelissa kerrotaan seuraavaa:

” Aamusta pidetään puolen tunnin välitunti, jolloin oppilaat voivat pelata pingistä, sählyä tai hyppiä voltteja- tai jos siltä tuntuu, istuskella käytävällä kavereiden kanssa. Iltapäivällä on yksi ulkoviilitunti. Muuten tuntien välissä on vain lyhyt tauko, jonka aikana vaihdetaan luokkaa. Koulupäivän jälkeen liikuntatilat ovat oppilaiden käytettävissä neljään asti.” (Opettaja 1/2015c, 26.) Uusia innovaatioita kehitellään koko ajan ja pinttyneen välitunti käytännön tilalle yritetään löytää muu-
tosta.

Tietotekniikan yleistyessä myös istuminen on lisääntynyt. Jo nuoretkin lapset istuvat päivässä pitkiä aikoja, ja sillä on terveydellisiä vaikutuksia. Artikkelin otsikointi oli myös hyvin oiva: ”Istuessa järki seisoo”. (Opettaja 4/2015a, 9.) Istumiseen on kuitenkin puututtu aktivoimalla lapsia ja aikuisia kouluissa. Tuolien sijasta on jumppapalloja, opettajille on sähköpöytiä, käytävillä leuanvetotankoja. Tunneilla oppilaat hakevat monisteet itse ja ruokalaan voidaan kävellä, vaikka kyykyssä tai varpaillaan, mainitaan artikkelissa. (Opettaja10/2015b, 28.) Toiminnallisuuden ja liikunnallisuuden lisäämisestä kertovassa artikkelissa korostetaan paikallaan olemisen yhteyttä koulumenestykseen. Erityislapset tulee myös huomioida liikunnan tärkeyttä ajatellessa kuten eräässä artikkelissa onkin tehty. Eri-tyisluokanopettajat aloittavat aamut aamulenkillä, josta on tehty suoria yhteyksiä keskittymisen paranemiseen. Kun aamulla käydään lenkillä, ovat opettajat huomanneet, että oppilaat ovat sen jälkeen luokassa paljon rauhallisempia ja keskittyivät kuuntelemaan oppituntia. (Opettaja 29/2015a, 16.)

Vuorovaikutus

Vuorovaikutukseen liittyvät teemat vuonna 2015 ovat älylaitteiden käyttö, opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus, sekä oppilaiden välinen vuorovaikutus. Älylaitteiden käyttö ja opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus ovat virallisen tason vuorovaikutukseen kuuluvaa. Oppilaiden välinen vuorovaikutus voi puolestaan olla joko virallista tai epävirallista. Riippuen kontekstista. Älylaitteiden käyttö toisaalta näkyy epävirallisella tasolla ensimmäistä kertaa kunnolla vasta vuonna 2015. Puhelimet ovat alkaneet vaikuttaa koulupäiviin yhä enemmän.

Älylaitteisiin liittyen mainintoja löytyi eniten koko aineistosta. Ero on suuri kymmenen vuoden takaiseen, jolloin mainintoja löytyi vain muutama. Suuri digiloikka on tehty ja digitaalisuus liittyy yhä enemmän jokapäiväiseen opiskeluun, kuten seuraavassa artikkeliesimerkissä kerrotaan:

”Digimateriaaleja on koulussa käytetty jo pitkään pc-koneilla, joten uudenlaiset laitteet uusine mahdollisuuksineen ovat tarinan luonteva jatkumo. Saarinen on hyödyntänyt tietotekniikkaa opetuksessa 1980-luvun lopulta saakka. Langaton verkko ja liikutettavat päätelaitteet tarjoavat silti aivan uusia mahdollisuuksia.” (Opettaja 2/2015b, 14.)

Digilaitteiden lisääntymisessä nähdään hyviä ja huonoja puolia. Yllä olevassa sitaatissa keskitytään hyviin puoliin ja kätevyYTEEN. Monet asiat ovat helpottuneet ja oppilaat ovat tottuneet tekniikan käyttämiseen jo vapaa-ajallaan, joten on vain luonnollista, että sitä käytetään myös opetuksessa. Digi-aika on myös tuonut mukanaan ongelmia ja jos valittavana on oppitunnin kuunteleminen tai puhelimen selaaminen, niin viimeksi mainittu saa yleensä suuremman huomion. Joissakin Opettaja-lehden kirjoituksissa muun muassa 1/2015b ja 15/2015 mainitaan, miten oppilaille on yritetty keksiä muita virikkeitä, esimerkiksi vanhusten kanssa olemista tai kasvihuoneen perustamista. Silloin puhelimen katsomiselle ei jää aikaa.

Digitaalisuus todella puhuttaa, ja monelta kannalta, älylaitteiden käyttö vaikuttaa kasvattamiseen ja toisaalta luo myös eriarvoisuutta. Seuraavassa artikkelikirjoituksessa asiaa pohditaan näin:

”Mahtaako digiloikka edes riittää vai pitäisikö saada aikaan digiharppaus? Puumala komppaa ja luonnehtii diginatiivia vaikeammin kasvatettavaksi kuin

esimerkiksi 60- ja 70 luvun lapsia. Opettajilta menee uskottavuus ja opettaminen vaikeutuu turhaan, jos koulujen laitteet ovat vanhanaikaisia eivätkä toimi, Kontturi pelkää. Myös huoltajia tilanne huolettaa. Vanhemmat tiedustelevat rehtoreilta, riittääkö alakoululaisille tavallinen kännykkä vai kannattaisiko hankkia älypuhelin. – Kuinka suuri eriarvoistava tekijä omien laitteiden käyttö tulee olemaan? Perheet ovat hyvin erilaisia, eikä asuinalue määritä varallisuutta ja mahdollisuutta kalliiden laitteiden ostamiseen, Olsoni toteaa.” (Opettaja 20/2015a, 30.)

Myös mielipidekirjoituksissa teema on noussut ylös. Tietokirjailija Erja Tamminen summaa seuraavasti: *”Koskaan aiemmin ihmiskunnan historiassa lapset eivät ole altistuneet millekään toiselle ympäristötekijälle kuten he nyt altistuvat langattomalle teknologialle. Lääkäri ja tutkijat eri maissa ovat jo vuosia muistuttaneet mahdollisista terveysriskeistä.” (Opettaja 20/2015e, 69.)* Älylaitteiden terveysvaikutukset on otettu huomioon.

Myös arvoja ja niiden suhdetta digipedagogiikkaan pohdittiin Opettaja-lehden sivuilla: *”Digipedagogiikan askeleet liittyvät koulutusyhteistyön arvoihin: mikä on opettamisen ja oppimisen ydintä? Millaiseen maailmaan koulu valmistaa oppilaita ja opiskelijoita? Miten koulun varoja käytetään? Irrottautuminen oppikirjasidonaisuudesta on edes osittain iso muutos, sanon sen, että mediavälineet suovat oppilaille aiempaa vähemmän valtaa ja itsenäisyyttä.” (Opettaja 22/2015c, 22–23.)*

Vapaa-ajan pelien ja sosiaalisen median uhat ovat tulleet arkipäiväisiksi keskustelunaiheiksi koulumaailmassa, mikä ilmenee seuraavassa Jari Sinkkosen haastattelussa:

”On olemassa myös hyödyllisiä ja hauskoja pelejä, ja ylipäänsä kyse on annostelusta ja sisällöstä. Väkivaltapelit eivät tee lapselle hyvää, sillä runsas pelaaminen on yhteydessä empatiakyvyn vähenemiseen ja makeannälkään. Sinkkonen muistuttaa, että Yhdysvalloissa peliriippuvaisia hoidetaan sairaalaosastoissa. Neurologian professori Jensenin tutkimustulokset kertovat, että kahden viikon somepaussi aiheutti nuorille rankkoja vieroitusoireita, tyhjyyden tunnetta ja paniikkia. – Pelit ja some ovat vyöryneet maailmalle kovalla rytinällä, ja vyöryn jälkeen seuraa taas tasanne. Koulussa kannattaisi puhua myös siitä, että ei ole pakko olla WhatsAppissa tai Facebookissa.” (Opettaja 24/2015b, 24–25.)

Vuonna 2014 on otettu käyttöön uusi opetussuunnitelma ja siihen liittyy suuresti digioppimisen lisääminen. Kuten 24/2015 Opettaja-lehdessä mainitaan: *”Uudet opetussuunnitelmat antavat erinomaisen tilaisuuden uuden pedagogiikan, uusien oppimisympäristöjen ja digioppimisen läpimurrolle”* (Opettaja 24/2015d,27).

Myös 25/2015d lehdessä Matti Hellströmin haastattelussa summataan hyvin opetussuunnitelman toteuttamisesta:

”Uusi ops on kuin ruotsinlaivan seisovapöytä. Opettajan pitää ensin katsoa luokan tilanne ja koota siten oma annoksensa pöydän tarjoilusta. Tarkoitus ei ole se, että opettaja toteuttaa opetussuunnitelmaa, mutta sen, mitä hän tekee, tulee olla opetussuunnitelman mukaista.” (Opettaja 25/2015d, 28.)

Vaikka opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus koetaan edelleenkin pitkälti pedagogiseksi, sen sävy muuttuu ajan saatossa. Eräässä artikkelissa asiaa summataan näin:

”Tällä hetkellä pedagogia tavoittelee ymmärtävää ja merkityksellistä oppimista ja fyysisen opetusympäristön tulee sopia siihen.” (Opettaja 22/2015d, 33.) Koulu on samalla hitaasti muuttuva laitos ja uusien ilmiöiden kohtaamispaikka.

Opettajien lisäksi oppilaiden tulee olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Eräässä artikkelissa kerrotaan, miten oppilaiden välinen vuorovaikutus on parantunut, kun he ovat toimineet pienryhmäopetuksessa. Samalla opiskelijat keräävät pisteitä muun muassa ajoissa tulemisesta kouluun, läksyjen teosta ja siitä kuka jaksaa olla koko päivän koulussa. (Opettaja 20/2015g, 83.) Juuri tällaisia ryhmätyötaitoja tarvitaan tulevaisuudessakin paljon.

TAULUKKO 4: Vuoden 2015 Opettaja-lehtien piilo-opetussuunnitelmaan liittyvien teemojen nimet ja niitä koskevien mainintojen määrät, sekä esimerkkejä teemoista.

Opettaja lehti vuonna 2015			
Piilo-opetussuunnitelmateemat	N	%	Piilo-opetussuunnitelmateemojen esimerkkejä
Tietotekniikka kouluissa	13	19 %	*vaikka tietotekniikka on ollut käytössä jo pitkään, nyt siinä on tultu murrosvaiheeseen *diginatiivia on vaikeampi kasvattaa kuin 60- ja 70-luvun lapsia *pelejä ja sisältöä tulisi säännöstellä *uusi teknologia on näppärää, mutta siihen myös uppoutuu helposti *etäopiskelua on alettu hyödyntämään yksittäisten oppilaiden kohdalla, esim. pitkäaikaissairaiden kohdalla
Monikulttuurisuus	12	17 %	*suvaitsevaisuus vähemmistöjä kohtaa yleensä lisääntyä myönteisissä kohtaamisissa *maahanmuuttajien kulttuurinen aikakäsitys aiheuttaa ongelmia *ryhmissä oppii suvaitsevaisuutta olemalla niin erityisen tuen lasten, kuin kieli- ja kulttuuriryhmien kanssa
Koulutuksellinen eriarvoisuus	7	10 %	*erikoisluokat täynnä paremmin menestyviä, tavallisilla huonommin menestyviä *eriarvoisuus tunkeutuu koululuokkaan kun toisilla on hienommat puhelimet *kotitausta vaikuttaa koulusuhtautumiseen ja sen vaikutus kasvaa myöhemmillä luokilla *monipuolisempi kielitarjonta vain Etelä-Suomen kaupungeissa *Itä- ja Pohjois-Suomessa lasten koulumatkat ovat pitkiä ja vaivalloisempia
Sukupuolierot	6	9 %	*sukupuoli esiintyy usein erityisluokilla painotetusti *miesten vähyyys peruskoulussa *pojat pelaavat, tytöt ovat somessa *isien vaikutus poikiin koululaisina on jäänyt liian vähälle *Suomi ei ole vielä tasa-arvoinen
Liikunta ja toiminnallisuus	6	9 %	*välituntien muutos: yhteen pidempään välituntiin, muutten vain siirtymät tuntien välissä *erilaisten liikunta- ja toiminnallisuusvälineiden lisääminen *aamujen aloittaminen lenkillä *aikuiset, nuoret ja jopa päiväkotikäiset istuvat liikaa *pitkät koulumatkat myös edesauttavat istumisen kuormitusta *vain 1/5 osaa yläkoululaisista liikkuu suosittujen mukaisesti
Häiriökäyttäytyminen	5	7 %	*huoli väkivaltaisen ääriajattelun lisääntymisestä *humalakäyttäytyminen kouluaikana toisella asteella *kasvatuskeskustelut jälki-istunnon sijaan *luokissa opetus keskeytyy vähänväliä levottomuuden takia *varsinkin erityisopettajan ja erityisryhmien avustajat joutuvat usein oppilaiden väkivallankohdeeksi
Kouluviihtyvyys	3	4 %	*liikunta lisäsi kouluviihtyvyyttä ja vähensi kiusaamista
Opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus	3	4 %	*puolet yläkoululaisista tulee opettajan kanssa hyvin toimeen *uusi opetussuunnitelma antaa mahdollisuuden opettajalle päivittyä
Koulun omat käytännöt	2	3 %	*välituntien muutos suhteessa aiempiin vuosiin *koulussa ikuisuuskymsyksenä on aikakäsitysten yhteensovittaminen, nyt se on vaikeutunut online -ajan tullessa yleisemmäksi
Ihmisten kunnioitus	2	3 %	*käytöstavat, toisten kunnioittaminen ja aikataulujen noudattaminen edelleen hyviä arvoja 2010-luvulla *aamupiirissä tervehditään tosia nimeltä ja saadaan ystävällinen alku päivään
Opettajan asenteet	2	3 %	*opettajilla on suuri vastuu, millaisen tunteen he jättävät oppilaisiin *oppoilla on myös vastuu, miten se saavat oppilaat tuntemaan omat kykynsä
Liikenne	2	3 %	*pyöräilykasvatuksen puute näkyy arjessa *heijastinkasvatus puolestaan ollut hyvää
Kiusaaminen	2	3 %	*kiusaajien toimiin puututaan yhä herkemmin: kiusaaja voi saada kirjallisen varoituksen *toisaalta opetus- ja kasvatusalan ihmiset nähdään osana työväkivallan riskiammatteja
Oppilaiden keskinäinen vuorovaikutus	1	1 %	*pienryhmäopetus on siirtynyt myös opetuksen ulkopuolelle koulun käytäville
Ympäristötietoisuus	1	1 %	*koulussa ei pelkästään puhuta ympäristöstä, vaan kierrätetään, käydään kasvimaalla, käytetään kompostia
Surun käsitteleminen	1	1 %	*surua käsiteltiin kuolleen oppilastorverin kautta
Ravinto	1	1 %	*valtakunnallinen kalastuspäivä ympäri Suomea kannustaa lapsia kalastamaan ja syömään kalaa
Nuorten mukavuudenhaluus	1	1 %	*nykynuoret ovat liian mukavuudenhaluisia, opiskeluun pitäisi suhtautua asiallisesti, jolloin hauskuus tulee sitä kun työn on saavuttanut loppuun
Yhteensä	70	100 %	

9.4 Mikä on muuttunut ja miten?

Toisena tutkimuskysymyksenä pohdin, miten puhe piilo-opetussuunnitelmaan liittyviin mainintoihin on muuttunut kahdessakymmenessä vuodessa. Ensin voidaan tarkastella, miten yleisimmät piilo-opetussuunnitelmaan liittyvät teemat muuttuivat vai muuttuivatko ne.

Vuonna 1995 yleisimmin esiintyneet teemat olivat monikulttuurisuus, uskonnonopetus, koulutuksellinen eriarvoisuus, opettajan arvot ja tietotekniikka. Vuonna 2005 ne olivat sukupuolierottelu, tietotekniikka, turvallisuus, monikulttuurisuus, kouluviihtyvyyys ja ympäristötietoisuus. Vuonna 2015 yleisimmät teemat olivat tietotekniikka, monikulttuurisuus, koulutuksellinen eriarvoisuus, sukupuolierottelu ja liikunta & toiminnallisuus. Seuraavassa taulukossa esitän nämä yleisimmät teemat jokaiselta tarkasteluvuodelta (taulukko 5).

TAULUKKO 5: Vuosina 1995, 2005 ja 2015 useimmin esiintyneet piilo-opetussuunnitelmaan liittyvät teemat.

Yleisimmin esiintyneet teemat		
1995	2005	2015
1.monikulttuurisuus	1.sukupuolierottelu	1.tietotekniikka
2.uskonnonopetus	2.tietotekniikka	2.monikulttuurisuus
3.koulutuksellinen eriarvoisuus	3.turvallisuus	3.koulutuksellinen eriarvoisuus
4.opettajan arvot	4.monikulttuurisuus	4.sukupuolierottelu
	5.kouluviihtyvyyys	
5.tietotekniikka	5.ympäristötietoisuus	5.liikunta & toiminnallisuus

Sekä monikulttuurisuus että tietotekniikka ovat olleet yleisimpien esiintymien joukossa jokaisena vuonna. Onko mikään muuttunut? Ovatko ne vain kestoaiheita vai onko puheessa muuttunut jotain? Voisin ensiksi valaista monikulttuurisuuden käsitettä ja siitä, miten itse nimesin kyseisen kategorian eri vuosina. Vuonna 1995 monikulttuurisuus teema kulki nimellä ” maahanmuuttajiin kohdistuva asenteellisuus ja suvaitsevaisuus”. Silloin puhetapa aiheen ympärillä oli kaksijakoinen. Toisaalta puheessa ollaan aika kaukana nykytilanteesta ja maahanmuuttajat olivat pitkälti uusi ryhmä suomalaisessa yhteiskunnassa. Vuosi 1995 oli julistettu YK:n puolesta vuoden suvaitsevaisuuden teemavuodeksi. Suvaitsevaisuutta toisaalta korostettiin ja sitä tuotiin lisää koulukulttuuriin. Vuonna 2005 nimesin

monikulttuurisuus teeman nimellä ”maahanmuuttajien sopeutuminen, monikulttuurisuus, suvaitsevaisuus”. Sävy on eri kuin kymmenen vuotta aiemmin. Maahanmuuttajien osuus koulussa on selvästi kasvanut ja heihin asennoidutaan enemmän yksilöinä, ei yhtenä isona ryhmänä. Ihmisillä alkaa olemaan enemmän kokemuksia maahanmuuttajien kanssa työskentelystä ja heistä on tullut osa suomalaista kulttuuria jo useamman sukupolven ajalta. Vuonna 2015 käytin termiä ”suvaitsevaisuus/monikulttuurisuus” ja jälleen asenne on muuttunut. Nyt keskitytään suvaitsevaisuuteen monikulttuurisuutta kohtaan. Monikulttuurisuus nähdään myös laajempänä terminä kuin pelkästään maahanmuuttajina Suomessa.

Tietotekniikan käyttö kouluissa on myös muuttunut 20 vuoden aikana. Kun 1990-luvulla tietotekniikka vyöryi kouluihin, oli se vasta alkeellista. Tarkoitus oli kuitenkin pyrkiä eteenpäin ja liittää kaikki Suomen oppilaitokset tietoverkkoon uuteen vuosituhanteen mennessä. Kehitys näkyy tässäkin dynaamisena. Vuonna 1995 nimesin aiheen ”tietotekniikaksi ja atk-laitteiden käytöksi”. Vuonna 2005 puolestaan termi on muuttunut tietotekniikan ja median lisääntymiseksi. Kymmenen vuotta myöhemmin, vuonna 2015 puhutaan jo älylaitteista yleisesti, koska ne ovat yleistyneet sekä opetuksessa että oppilaiden keskuudessa vapaa ajalla. Jos miettii tilannetta vielä vuoteen 2020, niin on menty vielä eteenpäin, jopa niin paljon, että on mahdollista siirtää kaikki opetus etäopetuksesi.

Koulutuksellinen eriarvoisuus on ollut yleisenä teemana vuosina 1995 ja 2015, mutta 2005 harvinaisempi. Mistä tämä kertoo? Koulutukselliseen eriarvoisuuteen liittyen, vuodesta riippumatta puhuttivat vanhempien koulutustaustan vaikutus eriarvoistumiseen ja alueellinen eriarvoisuus. Turvallisuuden tunne on selvästi sellainen teema, joka on yleistynyt. Se löytyy 2005 ja 2015 vuosien yleisimmistä teemoista. Syitä on varmasti monia; sekä maailmantilanne että luokassa lisääntynyt häiriökäyttäytyminen kasvattavat tulosta.

Mitkä asiat olivat samoja?

Kaikkina vuonna esiintyvät teemat olivat monikulttuurisuus, koulutuksellinen eriarvoisuus, opettajan arvot, tietotekniikka, sukupuolierottelu, ympäristötietoisuus, kouluviihtyvyys, ihmisten kunnioitus, koulun omat käytännöt, ravinto, liikunta ja nuorten häiriökäyttäytyminen.

Sukupuolierot ovat olleet osa piilo-opetussuunnitelmaa kaikkina tutkimusvuosina, ja ennenkin vuotta 1995 ja varmasti myös vuoden 2015 jälkeen. Se on myös ollut kaikkina kolmena vuotena yleinen teema. Vuosien välillä on kuitenkin eroja, sen suhteen miten asiasta on puhuttu ja mihin asioihin on kiinnitetty minäkin vuonna huomiota. Vuonna 1995 sukupuolierottelu oli yleisemmällä tasolla, ehkä sitä ei koettu niin suureksi ongelmaksi. Se oli osa koulukulttuuria, sekä virallisella, fyysisellä että epävirallisella tasolla. Kymmenen vuotta myöhemmin sukupuolieroihin liittyen puhuttiin muun muassa poikien tanssimisesta, käsitöiden sukupuolitumisesta ja tyttöjen seksuaalisesta häirinnästä. Vuonna 2015 keskiössä oli poikien ongelmat ja ajatus siitä, että Suomi ei ole vielä tasa-arvoinen. Sukupuolten moninaisuus on kuitenkin tullut mukaan keskusteluun enenevässä määrin.

Ympäristöteema on myös ollut ajankohtainen koko kahdenkymmenen vuoden ajan. Vuonna 1995 ympäristöasioita pidettiin nuorten asiana. Nuorten niskaan kaadettiin valveutumisen ja kiinnostuksen lisäksi myös vastuu. Vuonna 2005 tilanne oli muuttunut. Ympäristöasioista on tullut yhteinen päämäärä. Käytännön tekoja ei kuitenkaan vielä välttämättä tehty niin paljon toisin kuin kymmenen vuotta myöhemmin. Käytännön lisäksi ympäristöajattelu on tullut osaksi arkipäivää ja uskon, että sen takia myös piilo-opetussuunnitelmaan liittyvät maininnat ovat vähentyneet ja ympäristökasvatus on otettu osaksi opetussuunnitelmaa. Artikkeleissa kerrotaan, kuinka koulussa ei vain puhuta ympäristöasioista, vaan konkreettisesti kasvatetaan omia ruokia kasvimaalla, käytetään kompostia ja kierrätetään.

Ravinto on ollut eräänä piilo-opetussuunnitelman teemana joka vuosi. Vuonna 1995 mielipideosastolla puhututtivat maidon terveysvaikutukset ja maitotuotteiden suurieleinen mainostaminen kouluissa. Asia on edelleen ajankohtainen. Vuonna 2005 ruokaan liittyi muun muassa lähi- ja kasvisruuan yleistyminen sekä limsa- ja karkkiautomaattinen hävittäminen kouluista. Vuonna 2015 mainintoja oli vain yksi ja se liittyi kalastamisen kannustamiseen. Ei aina itsekään tajua, kuinka paljon koulut muokkaavat käsityksiämme ja suhtautumistamme arkisiin asioihin kuten ruokaan.

Ravintoon läheisesti liittyvä liikunta on ollut Opettaja-lehdistä löytyvä teema kaikkina tarkasteluvuosina. Vuonna 1995 olen nimennyt teeman ”liikuntainnoksi” ja

esimerkit liittyvät siihen. Samana vuonna voitettu ensimmäinen miesten jääkiekon maailmanmestaruus muun muassa lisäsi lasten liikuntaintoa ja kaikki halusivat tulla seuraaviksi sankareiksi. Vuonna 2005 olen otsikoinut liikuntateeman puolestaan ”liikunta ja toiminnallisuus”. Luokissa on havahduttu istumisen yksipuolisuuteen ja on huomattu, että toiminnallisuus opiskelussa parantaa oppimistuloksia. Myös vuonna 2015 toiminnallisuus löytyy edelleen teeman otsikosta. Liikunnasta ja toiminnallisuudesta puhuminen on yleisempää kuin aiemmin. Väli-tuntikulttuuria on muutettu, aamuja on koetettu aloittaa lenkillä, lasten liikkumattomuudesta ollaan huolissaan ja istumista tapahtuu edelleen aivan liikaa. Kaikki on mennyt vain huonompaan suuntaan, mutta myös tukea on lisätty.

Liikennekasvatus on myöskin ollut esillä kouluarjessa vuosina 1995 ja 2015. Molempina ajankohtina keskustellaan pyöräilystä ja siihen liittyvistä opeista. Heijastimien käyttö on todettu hyväksi. Kun miettii omia kouluajoja niin liikenteeseen liittyvät opit olivat satunnaisesti osana tempauksia, joissa kerrottiin pyöräilykypärän käytöstä. Seinät olivat puolestaan vuorattu ”käytä heijastinta” mainoksilla, joten selkeästi nämä asiat näkyvät piiloisesti koulun arjessa. Erityisiä pyöräilytaitoja ei kuitenkaan välttämättä opetettu, vaan se jäi kodin vastuulle.

Nuorten häiriökäyttäytyminen on yleinen teema jokaisena tarkasteluvuotena. Vuonna 1995 olen nimennyt teeman ”nuorten jengiytymiseksi”. Silloin Opettaja-lehdissä esiintymisiä on vähän, mutta jengitoiminta on kuitenkin yleistynyt. Oppilaiden häiriökäyttäytymisestä on tullut yleisempää, kun mennään ajassa eteenpäin. Vuonna 2005 asia tulee esiin muun muassa häirikköoppilaiden osallistumisena koulun juhliin, esimerkiksi päättäjäisiin. Häiriötä aiheuttavat oppilaat halutaan yleensä kuitenkin osaksi koulun päätöstä. Vuonna 2015 häiriökäyttäytyminen on noussut jo kuudenneksi yleisemmäksi teemaksi piilo-opetussuunnitelmaan liittyen. Mainintojen aiheina ovat olleet väkivaltainen käytös, päihteiden käyttö, levottomuudet ja jälki-istunnon korvaaminen kehitystehtävillä tai -keskusteluilla.

Samaan kastiin voi myös lisätä kiusaamisen, joka ei esiinny omana teemanaan vuonna 2005, mutta oppilaiden häiriökäyttäytymiseen liitettäessä kiusaamista esiintyy jokaisena ajankohtana. Kiusaamista voi olla oppilaiden keskinäisen kiusaamisen lisäksi myös oppilaista opettajiin kohdistuvaa tai opettajalta opettajaan

suuntautuvaa. Häiriökäyttäytymiseen ja kiusaamiseen puuttumiseen on otettu uusia toimintatapoja. Siitä kertoo myös ihmisten kunnioittamiseksi nimetty teema, joka toistuu aktiivisesti jokaisena vuonna. Se sisältää peruskäytöstapoja ja toisten ihmisten huomioimista. Osaltaan myös opetussuunnitelmaan kuuluvaa toimintaa on kasvattaa oppilaista kunnan kansalaisia, mutta piilo-opetussuunnitelmaan liittyen oppilaat joutuvat pakotetusti vuorovaikutukseen muiden vertaisten kanssa epävirallisessa koulussa ja keräävät taitoja kommunikointiin elämää varten.

Uskonnon tunnustuksellisuus ja perinteet koulukulttuurissa ovat puhuttaneet pitkään. Vuonna 1995 se oli toiseksi yleisin Opettaja-lehdistä löytyneistä piilo-opetussuunnitelman liittyvistä teemoista. Huomionarvoista oli se, että koululaitoksen juuret ovat sidoksissa uskontoon. Koulu sidotaan uskontoon ja uskonnonopetusta perustellaan arvokasvatuksella. Perinteiset kristilliset arvot koettiin hyväksi opetuksen perustalle. Kristillinen perinne näkyy vahvasti ja huomaamatta. Luokassa laulettu aamunavauslaulu saattaa olla hyvinkin uskonnollinen ja samalla myös kaikille tuttu. Vuonna 2005 keskustelua on syntynyt huomattavasti vähemmän uskontoon ja sen opetukseen liittyen. Esiintymiä löytyy kuitenkin muutamia ja puheenaiheeksi on noussut muun muassa se, että uskonnon ja katsomuksellisen kasvatuksen paikka on kotona. Kymmenen vuotta myöhemmin uskontokasvatuksesta ei löytynyt yhtään mainintaa. Tämä kuitenkin ihmetyttää vähän, koska näihin aikoihin kuitenkin suvivirsikeskustelu ja keskustelu kristinuskon ja muiden uskontojen harjoittajien välillä. Voihan se olla, että keskustelu on keskittynyt enemmän keskustelupalsoille ja jäänyt siksi pois Opettaja-lehdistä.

Opettajan arvot ja asenteet ovat puhuttaneet jokaisena tarkasteluvuonna. Saattaa olla, että niiden painoarvo on vähentynyt tai opettajat ovat muuttuneet suvaitsevaisemmiksi, mutta esiintyvyys on pienentynyt vuodesta 1995 vuoteen 2015. Kun katson aineiston esimerkkejä aiheesta, ne ovat hyvin samanlaisia. Samankaltaisia huomioita on tehty kaikkina vuosina. Opettajien puheet jäävät oppilaille mieliin. Oli sitten kyse arvoista, tulevaisuuden suunnitelmista tai tunteista.

Kouluviihtyvyys on puhuttanut kouluissa koko kahdenkymmenen vuoden ajan. Perinteinen ajatus suomalaisista kouluista on se, että koulutus on laadukasta, mutta siitä huolimatta kouluissa ei viihdytä. Siitä, että asia on esillä joka vuonna,

voi päätellä, että viihtyvyys ei välttämättä ole korkeimmalla tasolla. Jos kouluissa viihdyttäisiin paremmin, tuskin se olisi niin paljon esillä. Esimerkkien valossa, kouluviihtyvyyttä käsiteltiin muun muassa seuraavista näkökulmista: vapaamielimpi koulu, koulun vaihtamisen leima ja liikunnan yhteys kouluviihtyvyyteen. Vuonna 2005 kouluviihtyvyydestä nousi esille kaksi vastakkaista näkemystä, mikä selittää hyvin tilannetta teeman ympärillä. Ensimmäinen näkemys on sillä puolella, että kouluista pitäisi tehdä viihtyisimpiä, koska siellä koetaan niin paljon elämää. Toinen näkemys puolestaan kertoo epävirallisen tason koulukulttuurista, jonka mukaan koulussa ei saisi viihtyä. Kovin tyyppi on se, joka sanoo, että koulu ei voisi vähempää kiinnostaa.

Koulun omat käytännöt ovat perinteisesti piilo-opetussuunnitelmaan liitetty käsite. Jo Jackson (1968) puhui siitä, miten kouluissa jonotetaan joka paikkaan, opetusta katkaistaan ja välitunti kestää tietyn aikaa. Vuonna 1995 olen nimennyt teeman ”kärsivällisyydeksi”, koska kaikki maininnat liittyvät siihen. Kärsivällisyyteen liitetään juuri tuo mainittu jonottaminen, kuinka koulussa koko ajan jonotetaan jonnekin. Suoraan kuin Jacksonin sanoja. Kymmenen vuotta myöhemmin puolestaan ”koulun käytännöt” teemassa huomioidaan lähinnä välitunnit ja muun muassa se, kuinka välitunneilla vietetään enemmän aikaa kuin millään muulla tunnilla. Käytännöissä kehitys ja vuosien vieriminen kuitenkin näkyy. Vuonna 2015 välitunnit ovat muuttuneet erilaisiksi ja niitä saatetaan pitää vaikka vain yksi. Mahdollisuus olla sisällä välituntien ajan on myös hyväksyttävämpää kuin ennen. Aikakäsitys on muuttunut online-ajan myötä. Kun oppilaat ovat tottuneet, että netissä voi olla mihin aikaan vain ja silloin kun haluaa, se aiheuttaa ongelmia koulun vanhanaikaiselle ja tarkalle aikakäsitykselle. Tämä vaikuttaa oman kokemuksen mukaan vielä korkeakoulussakin. Kun nyt on siirrytty korona-ajan jälkeen takaisin lähi- tai hybridiopetukseen, osa kaipaa etäluentoja, ja sitä helppoutta, että ei ole sidottu aikaan tai paikkaan, vaan voi osallistua luennoille suoraan sängystä tai katsoa sen myöhemmin kuin ehtii.

Tupakointi on mainittu muutamaan kertaan vuonna 1995 ja se on ollut selvästi kouluissa puhuttava aihe. Uusi tupakkalaki on todennäköisesti ollut vaikuttamassa pitkälti tähän. Muina vuosina ei ole mainintoja tupakoinnista. Se varmasti kertoo myös yleisestä suunnasta mihin nuoret ovat menneet.

Paljon on pysynyt samana, mutta paljon on myös muuttunut. Koulu on hitaasti kääntyvä instituutio ja sen huomaa myös aineistossa. Yhteiskunnallinen ilmapiiri kuitenkin vaikuttaa yhä suuremmassa määrin kouluun ja sen ympäristöön. Puhe muuttuu pikkuhiljaa.

10. POHDINTA

10.1 Yhteenveto tuloksista

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten piilo-opetussuunnitelma ilmenee vuosien 1995, 2005 ja 2015 Opettaja-lehden teksteissä peruskoulun eri tasoilla. Lyhyt vastaus siihen on, että monella tapaa. Laajemmin katsottuna piilo-opetussuunnitelma ilmenee myös hyvin monipuolisesti suhteessa koulun eri tasoihin. Tutkimus näyttää, miten koulun tasot ovat hyvä teoreettinen työkalu, jonka läpi piilo-opetussuunnitelma asettuu. Aluksi ajattelin, että paljon tapahtuu epävirallisella tasolla ja niin onkin, mutta myös koulun virallisella ja fyysisellä tasolla. Pähkinänkuoressa piilo-opetussuunnitelma on sitä, mitä koulu antaa juuri tietylle oppilaalle juuri silloin, kun tämä käy koulun. Tällöin samaan aikaan koulun käyvät voivat saada erilaiset kuvan samasta asiasta. Siksi ei tämäkään tutkimus ole täydellinen. Näkökulma olisi voinut olla jokin muu: opiskelijat, opettajat tai vertailu. Lehtiaineistosta saa kuvan sen aikaisesta ilmapiiristä, ei se ole totuus, ei kaikki päädy lehteen, mutta tehtyäni tämän tutkimuksen, voin sanoa, että siitä saa varsin hyvän kuvan ja kolmen vuosiajankohdan tarjonta on vertailukelpoista. Samoja teemoja löytyi, niitä oli eri määrä eri vuosina ja eri teemoja löytyi myös vuosien välillä. Sen lisäksi tapa, miten piilo-opetussuunnitelman teemoista puhutaan, on muuttunut. Siitä päästäänkin toiseen tutkimuskysymykseen.

Toisena kysymyksenä halusin saada vastauksia siihen, miten piilo-opetussuunnitelmaan liittyvien mainintojen puhe on muuttunut vuosien 1995, 2005 ja 2015 välillä. Paljonkin. Toisaalta ei aina niin paljonkaan. Joitakin teemoja esiintyi vain yhtenä vuotena, osa oli jokaisena vuonna ajankohtaisia. Yhtenäisiä teemoja olivat monikulttuurisuus, koulutuksellinen eriarvoisuus, opettajan arvot, tietotekniikka, sukupuolierottelu, ympäristötietoisuus, kouluviihtyvyys, ihmisten kunnioitus, koulun omat käytännöt, ravinto, liikunta ja nuorten häiriökäyttäytyminen. Vaikka teemat ovat samoja, puhetapa on muuttunut. Monikulttuurisuudesta on tullut osa suomalaista kulttuuria, ja tietotekniikka on ottanut valtavan harppauksen eteenpäin. Jotkin asiat ovat puolestaan pysyneet samoina. Sukupuolen tasa-arvoa etsitään eri keinoin ja koulutuksellinen eriarvoisuus tuntuu vain kasvavan, eikä kouluissa viihdytä. Mutta toisaalta, onko ikinä viihdyttykään.

Toiminnallisuuteen on puolestaan alettu kiinnittää enemmän huomiota ja häiriökäyttäytymistä on ollut aina, mutta sen muoto on vaihdellut eri aikoina.

Ennen kuin aloitin tutkimuksen teon, ajattelin, että löydän vähemmän piilo-opetussuunnitelmaan liittyviä mainintoja ja sitä kautta teemojakin olisi vähemmän. Joka vuonna toistuvista teemoista ajattelin, että opettajan arvot, koulun käytännöt ja sukupuolierottelu löytyy, mutta muusta en ollut tietoinen. On hieno nähdä, että koulussa on paljon muutakin, ja monikulttuurisuus sekä tietotekniikka ovat sellaisia teemoja, joita ei vielä Jacksonin aikana ollut suomalaiskouluissa. Olen iloinen, että tutkimukseni on tuonut uutta tietoa siihen, miten piilo-opetussuunnitelma ilmenee peruskouluissa. Seuraavaksi aion käsitellä tutkimuksessa esitettyjä tuloksia suhteessa teoreettiseen viitekehykseen ja aikaisempiin tutkimuksiin.

Nostin johdantokappaleessa esille Mannerheimin lastensuojeluliiton tutkimuksen, jonka mukaan kiusatuksi tulemista voi ehkäistä käyttäytymällä tietyllä tavalla. Nyt kun olen tehnyt tutkimuksen, voin todeta sen tukevan tätä lausuntoa. Tutkimusaineistossa mainittiin, että esimerkiksi kouluviihtyvyyteen liittyen, on tärkeää sanoa, että koulu ei kiinnosta, koska niin kuuluu sanoa, ja mahdollisesti tätä kautta myös saa uskottavuutta koulussa. Toisessa kirjoituksessa kävi ilmi, että hyvin koulussa menestyneillä oppilailla on usein hyvä käytösnumero, mutta hyvä käytösnumero ei aina toisaalta takaa hyvää menestystä koulussa. Samaa tukee myös Pajun (2011) tulokset siitä, että kiitettävät numerot jaettiin usein niiden välillä, joilla oli vähemmän valtaa koululuokassa ja matalammat arvosanat puolestaan niille, joilla on enemmän valtaa. (Paju 2011, 47.)

Johdannossa erottelen myös perusopetuksen opetussuunnitelman suuntaviivoja ja huomaan, että siellä on paljon myös niitä asioita, mitä olen nostanut piilo-opetussuunnitelmaan kuuluvaksi. Kuitenkin ero on siinä, miten asioita käsitellään ja mitä oppilaalle jää käteen koulusta. Jos opetussuunnitelma lupaa perehdyttää oppilasta eri kulttuureihin, niin siinä on suuri ero, että opiskellaanko tieto kirjasta, vai mainitaanko maahanmuuttajataustaisen lapsen kuvan kuvatekstissä että ”kyseisessä koulussa ei tarvinnut tyytyä pelkkään oppikirjatietoon.” Tunnelma mikä välittyy ja millaisen kuvan oppilas saa, on juuri se ero opetussuunnitelman ja piilo-opetussuunnitelman välillä.

Kun peilaan tuloksia teoriaosuuteen, voin tehdä tiettyjä huomioita. Ensimmäisiin piilo-opetussuunnitelman määritelmiin nojaten kärsivällisyys mainittiin useasti liittyen asioihin, joita koulussa opitaan opetussuunnitelman ohella. Aineistossa se mainittiin muun muassa vuonna 1995 ruokailujonotuksena, mikä aiheutti tyytymättömyyttä koulua kohtaan. Paju (2011) puhuu siitä, miten kouluinstituutiolla on omia käytäntöjä, mitkä eivät käy järkeen muualla kuin koulussa. Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat sitä ja vuonna 2005 on käyty keskustelua välituntien tarpeellisuudesta. Minkä takia säännöt vaativat menemään ulos joka välitunti ja miksi lapset viettävät siellä niin paljon aikaa? Vuonna 2015 niihin on kuitenkin tullut muutos, ja nykyään suositaan yhtä pidempää välituntia, jolloin voi liikkua pidemmän aikaa ja muut tuntien välit ovat vain lyhyitä siirtymätaukoja.

Sukupuolten eriarvoisuus esitti suurta osaa aikaisemmissa tutkimuksissa. Niin myös tämän tutkimuksen tuloksissa. Muun muassa Metso (1992) ja Vuorikoski (2001) mainitsevat kuinka sukupuoliin on suhtauduttu eri tavoin muun muassa liikuntatunneilla. Vuoden 1995 Opettaja-lehtien mukaan jo yhdessäkin artikkelissa korostettiin useasti sukupuoliä ja niihin liittyviä ominaisuuksia. Esimerkiksi pojat menivät miehissä keittiöön ja tytön mielipide toi naisnäkökulmaa. Vuori (2010) nostaa esille sen, miten esiopetuksen juhlatilaisuudessa poikien väliseen tanssimiseen on puututtu. Myös tämän tutkimuksen tulokset osoittavat samaa. Vuoden 2005 Opettaja-lehdissä kerrotaan, kuinka poikien tanssiharrastukseen on alettu suhtautua avarakatseisemmin, mutta että se herättää edelleen huomiota. Naskali (2010) ja Tolonen (2001) ottavat esille huolen pojista. Molempien mukaan pojista tulisi olla koulussa huolissaan ja heillä oli suhteessa enemmän vaikeuksia kuin tytöillä. Huoli pojista näkyy myös tutkimustuloksissa. Vuonna 2015 kirjoituksissa nousi esiin sekä miesten osuus opetuslalla ja sitä myötä miesten roolimallien vähyys että isien rooli kotona ja sitä kautta vaikutus poikien toimintaan. Tuomi (2020) summaa keskustelun siihen, että opettajan sukupuolella ei pitäisi olla mitään väliä, mutta on hyvä, jos oppilaat näkevät mahdollisimman laajan kirjon erilaisia opettajia. (Tuomi 2020a, 52.)

Vuoden 1995 aineistossa uskonnon rooli koulussa näkyi selvästi. Kun alaluokilla tunnin päätteeksi laulettiin virsi, siinä, ei koettu olevan mitään ongelmaa. Vuonna 2020 Koskela on puolestaan ottanut puheeksi suvivirren laulamisen ongelmallisuuden suhteessa siihen, että nykyään kouluissa on enemmän

heterogeenisempää opiskelijakuntaa, mitä tulee uskontoon, joten kristillinen suomalaislainen perinnevirsi ei enää olekaan niin itsestään selvä valinta koulun kevätjuhlaan. Ja vaikka se laulettaisiin, se saattaa silti aiheuttaa osalle oppilaista ulkopuolisuuden tunnetta. (Koskela 2020d, 163.)

Vuorikoski (2001) ja Koskela (2020) mainitsevat koulun kiusaamiskulttuurin ja koulun tehtävän kasvattaa kunnon kansalaisia. Molemmissa näissä on piilokäytäntöjä, joihin koulussa opitaan. Vuoden 1995 aineistossa mainitaan, miten kiusaaminen on muuttunut väkivaltaisemmaksi ja muutenkin sitä esiintyy paljon. Myös eräässä kirjoituksessa mainitaan, että koulun tulisi opettaa ihmisyyteen. Se mukailee Vuorikosken ajatusta siitä, kuinka koulun tehtävä on tehdä hyviä kansalaisia sekä epävirallisella että virallisella tasolla. Myös vuoden 2015 aineistossa kiusaaminen tulee edelleen esille, eikä väkivaltakaan tunnu olevan vähentynyt. Mitä tulee ihmisyyteen, oppilaista yritetään edelleen saada hyviä kansalaisia.

Tässä tutkimuksessa todettiin, miten seksuaalinen häirintä on viidesosalle 5.–6. luokan tytöistä tuttua vuonna 2005. Tutkimusten mukaan Koskela (2020) mainitsee, että seksuaalinen väkivalta on yleisempää tytöille. Vuorikoski (2001) ottaa huomioon puolestaan opettajiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän, mitä esiintyy fyysisesti, sanallisesti ja kirjallisesti.

Koulutuksellista eriarvoisuutta esitettiin sekä tässä tutkimuksessa että aiemmissa tutkimuksissa. Käyhkö (2011) mainitsee, miten työväenluokan tyttöjä kasvatetaan piilonormeilla kohteliaaksi, koska ajatellaan heidän olevan palveluammateissa aikuisena. Tuomi (2020) puolestaan nostaa esille alueellisen eriarvoistumisen Suomessa. Kuinka tietyn taustan omaavat oppilaat ovat eriytyneet omiin kouluihinsa. Vuonna 1995 Opettaja-lehden kirjoituksessa puhutaan myös koulushoppailusta. Silloin ei uskottu, että miten se, että valitaan joku toinen koulu oman lähikoulun sijaan, horjuttaisi tasa-arvoista peruskoulua, mutta kuten Tuomen puheista voidaan huomata, näin on kuitenkin käynyt. Vuoden 1995 aineistossa todettiin myös, että vanhempien koulutustausta näkyy lapsen koulutuksellisissa valinnoissa ja peruskoulu ei pysty sitä tasa-arvoistamaan. Kymmenen vuotta myöhemmin, vuonna 2005, vanhempien varallisuuden nähtiin vaikuttavan myös loma-aikoihin ja -aktiviteetteihin. Eriarvoistuneet lomamatkat näkyvät kouluai-
koina vertailuna ja kateellisuutena. Sama ilmiö jatkuu läpi aineiston, koska myös

vuonna 2015 eriarvoisuus on ollut eniten esiintyvien mainintojen joukossa. Silloin puhutaan juuri Tuomen (2020) esiin nostamasta koulushoppailusta ja siitä kuinka varakkaimpien vanhempien lapset saavat erilaisen koulukokemuksen harrastuksissa ja painotetuilla luokilla, kuin vähemmän varakkaiden vanhempien lapset. Vuonna 2015 otettiin myös esille alueellinen eriarvoistuminen, ja miten monipuolisempi kieltenopetus on keskittynyt eteläiseen Suomeen.

Tässä tutkimuksessa monikulttuurisuuteen on kiinnitetty paljon huomiota. Se on ollut keskeinen teema aineistossa jokaisena tarkasteluvuotena. Se on ollut kiinnostava teema myös siksi, että asenteissa on huomattu muutosta vuosien varrella. Miten vuonna 1995 maahanmuutto oli verrattain uutta Suomessa ja siihen suhtauduttiin enemmän varauksella, kun taas vuonna 2005 monikulttuurisia oppilaita sopeutettiin osaksi suomalaisia luokkia. Vuonna 2015 oli siirrytty nykypäivän tasolle ja monikulttuurisuuteen suhtauduttiin laajempaan ilmiönä. Tuomi (2020) tuo tutkimuksellaan vielä tuoreemman kulman koulumaailman keskusteluun. 2020-luvulla on alettu kiinnittämään huomioita siihen, miten monikulttuuriset oppilaat saivat lisää samaistumispintaa opettajista, koska opettajakunta on niin valkoista. Samalla hän mainitsee, miten monikulttuuriset oppilaat ovat saaneet osakseen haukkumista, nimittelyä ja huutelua koulun aikuisilta. On hyvä tuoda Tuomen huomiot osaksi tätä keskustelua, koska se kertoo tämän päivän tilanteesta hyvänä jatkumona aineistolle.

Tutkimuksen lähtökohtia esitellessäni, lainasin Kuurmetta (2004), joka mainitsi kuinka talous ja yhteiskunnalliset toiminnot vaikuttavat koulun toimintaan. Tämän voi todeta hyvin myös aineistosta. Miten vuonna 1995 voitettu miesten jääkiekon maailmanmestaruus lisäsi urheiluintoa koko Suomessa. Kun taas tapaninpäivän tsunami vuonna 2004, näyttäytyi vuoden 2005 alussa luokkakavereiden tai opettajien menetyksenä. Ja vuonna 2015 yhteiskunnassa esillä olleet terrori-iskut ja pakolaiskriisi vaikuttavat oppilaiden koulukokemukseen huolena tulevasta. Samaa voi sanoa myös 2020-lukua värittäneestä koronapandemiasta ja Ukrainan sodasta.

Mainitsin myös kouluympäristöä määritellessäni digitaitojen lisääntymisen, ja sen kuinka nykyään oppilaat ovat jopa opettajan edellä digikehityksessä ja joutuvat välillä opettamaan opettajia laitteiden ja sovellusten käytössä. Aineistossa

tällaista oppilaslähtöistä opettamista huomattiin olevan myös ympäristöasioihin liittyen. Muun muassa vuonna 2005 aineistossa oppilaat koettiin esimerkillisiksi jätteiden kierrättämisessä.

Teoriataustassa virallisesta koulusta puhuttaessa nostin esiin Kallion (2005) ajatuksen siitä, miten opetussuunnitelma on vain kehys siitä, mitä opitaan. Jos opettajalla on kiinnostusta johonkin asiaan, se yleensä näkyy opetuksessa. Aineistosta löytyi tätä tukevia päätelmiä, muun muassa liikennekasvatukseen liittyen. Se, kuinka paljon liikennekasvatusta, pyöräilyääntöjä ja heijastimen käyttöä käsitellään kouluissa, pakollisen opetuksen lisäksi, voi hyvinkin liittyä opettajan pyöräilyharrastukseen.

Vaikka aiemmat tutkimukset ja teoreettinen viitekehys tukevat paljon tämän tutkimuksen tuloksia, löytyy niistä myös jotain eroavaisuuksia. Gordon ja Lahelma (2003) mainitsevat kuinka kouluissa pysäytetään paljon aikaa; vaikka tunti olisi kesken niin kun kello soi, lähdetään välitunnille ja jatketaan asiasta seuraavalla kerralla. He kertovat myös, kuinka koulun käytäntöihin kuuluu paikallaan istuminen. Tässä tutkimuksessa kuitenkin saatiin sellaisia tuloksia, että välitunteihin on tullut kouluissa muutos. Niitä saattaa olla vähemmän tai yhteen välituntiin on keskitetty pidempi aika mikä voidaan käyttää aktiivisesti. Kouluista on tehty viihdyttäviä ja tämän päivän digiaika on pakottanut kaikki istumaan. Tällekin on alettu tehdä jotain ja toiminnallisuutta on yritetty lisätä kouluihin. Koulu on selvästi muuttunut tässä suhteessa.

Olen käsitellyt tässä tutkimuksessa useita piilo-opetussuunnitelmaan liittyviä teemoja. Sen takia yksittäisiin teemoihin ei pääse kovin syvästi syvälle. Olisi kiinnostavaa tehdä myös sellaista piilo-opetussuunnitelma tutkimusta, jossa keskityisi vain johonkin yhteen teemaan ja pyörisi sen ympärillä.

10.2 Luotettavuus

Valitsin tähän tutkimukseen vuodet 1995, 2005 ja 2015, koska peruskoulun uusi opetussuunnitelma oli tullut joka kerta edellisenä vuonna. Koin, että päätös oli hyvä, vaikka en tiedä olisiko aineistossa ollut jotain eroavaisuuksia, jos olisin valinnut joka kerta esimerkiksi vuoden aiemman vuosikerran. Jokainen vuosi kuitenkin edusti hyvin kyseisen vuosikymmenen ilmapiiriä. Koin, että kymmenen

vuotta oli sopiva väli vertailulle. Eroja löytyi ja asiat olivat ehtineet kehittyä tarpeeksi. Samalla kuitenkin pystyi tunnistamaan samanlaista toimintaa vuosikertojen välillä. Tutkimusmenetelmä toimi myös hyvin, mutta kuten jo aiemmin pohdin, tutkimuksessa olisi voinut käyttää myös eri vuoden artikkeleita, haastattelua tai kirjoitelmia aineistona. Tämän aineiston kanssa olisi myös voinut käyttää toista analyysitapaa, mutta silloin se olisi ollut eri tutkimus. Minulla oli vaikeuksia aluksi yhdistää piilo-opetussuunnitelmaa ja koulun tasoja teoreettisesti, mutta tutkimuksen edetessä niiden ymmärtäminen kasvoi. Halusin rajata aineiston peruskouluun, koska taustalla oli perusopetuksen opetussuunnitelmat. Analyysimenetelmissä pohdin kahden menetelmän välillä. Aluksi minun oli tarkoitus tehdä diskurssianalyysi, mutta sisällönanalyysi kuitenkin toimi aineiston, ja sen kanssa, mitä halusin saada irti, paremmin.

Tutkimus on tehty suomalaisen peruskoulun aineistoa käyttäen. Tulokset eivät suoraan ole yleistettävissä muuhun maailmaan, koska jokaisessa valtiossa on omanlaisensa koulu. Toki monet löytämäni teemat ovat tuttuja muuallakin ja kehitys muun muassa tietotekniikan kanssa on ollut samansuuntaista muissakin maissa. Jacksonin ja Broadyn tehdessä samoja huomioita koulusta eri maissa, voidaan päätellä, että piilo-opetussuunnitelma on kuitenkin maailmanlaajuinen ilmiö, joka on ollut ajankohtainen jo pitkään.

Tutkimuksen tekoon liittyen on hyvä myös pohtia lähteiden relevanttiutta. Aluksi tuntui olevan hieman vaikeaa löytää lähteitä, mutta mitä enemmän aiheesta luki, sitä enemmän pohja laajeni ja osasi etsiä sopivampia lähteitä. Klassikot tietysti löytyivät helposti, mutta useiden lähteiden kanssa vaivasi se, että ne olivat kovin vanhoja. Toisaalta myös, kun aineisto on pitkältä ajalta, on hyvä, että osa lähteistä on aineiston kanssa samoilta vuosilta peräisin. Monet lähteet ovat myös kotimaisia, mutta suomalaista kouluelämää koskevaa aineistoa tukee hyvin suomalaista koulutusta käsittelevät lähteet. Tämäkään tutkimus ei tuo ilmi kaikista uusinta tietoa, koska aineisto on usealta vuodelta, joten lisätutkimuksille on varsin hyvin tilaa tulevaisuudessa.

10.3 Jatkotutkimukset

Tutkimuksen teon jälkeen jään miettimään, että mikä on tilanne tänä päivänä koulussa. En voi kuin arvailla, koska kädessäni ei ole uusinta Opettaja-lehteä. Uskon

kuitenkin, että yleisimmät teemat ovat edelleen keskuudessamme. Korona on kuitenkin tuonut oman osansa koulumaailman muutoksiin. Peruskoululaiset ovat joutuneet viimeisen kahden vuoden aikana kokemaan etäkoulua, epävarmuutta ja uudenlaista piilo-opetussuunnitelmaa. Jos piilo-opetussuunnitelma kattaa sen, mitä koulussa opitaan virallisen opetussuunnitelman lisäksi, niin jos koulu tilana viedään pois, viedäänkö myös piilo-opetussuunnitelma pois. Tämä on mielenkiintoinen kysymys, ja sitä olisi kiinnostavaa tutkia tulevaisuudessa.

Haluaisin myös haastatella eri ajalla peruskoulun käyneitä ihmisiä koulun käytännöistä ja huomioista mitä koulussa tapahtuu. Voisin vertailla tuloksia tähän tutkimukseen ja tehdä päätelmiä siitä, saako haastatteluista samanlaisen kuvan kuin Opettaja-lehdistä. Myös joidenkin koulussa työskentelevien puheita olisi mielenkiintoista kuulla, varsinkin jos he ovat olleet koulumaailmassa useita vuosikymmeniä. Tätä tutkimusta voisin myös laajentaa ja lisätä otantaan vuodet 1985 ja 1975, jolloin saisi koko kuvan siitä saakka, kun peruskoulu on ollut olemassa. Myös kansainvälinen tutkimus, jossa verrattaisiin piilo-opetussuunnitelmaa eri maissa, olisi kiinnostava toteuttaa.

Tämän tutkimuksen teko on ollut pitkä taival, mutta erittäin kiinnostava. Aihe on inspiroinut läpi sen tekemisen, ja sen takia tutkimus onkin edennyt aina eteenpäin. Vaikka aineiston hankkimiseen liittyi ongelmia, olen todella tyytyväinen, että loppujen lopuksi aineistona oli juuri Opettaja-lehdet. Niistä löytyi paljon tutkimukselle oleellista tietoa. Lähdekirjallisuuteenkin löytyi kirjoitusprosessin aikana täydennystä ja pikkuhiljaa aiemmista tutkimuksista muodostui sopivat teoriaosuus tälle tutkimukselle. Analyysimenetelmä sopi hyvin aineistoon nähden, siinä suhteessa, mitä halusin nostaa aineistosta ylös. Kenties vielä jatkan aiheen tutkimista tulevaisuudessa. Jään nyt seuraamaan koulumaailman muutoksia tarkkasilmäisempänä ja tietoisempänä siitä, mitä koulun sisälle jää, kun ovet sulkeutuvat.

LÄHTEET

Opettaja-lehden artikkelit, joihin viitattu tekstissä

Opettaja 2/1995. "Sähköpostisesti maailmalla.", Opettaja 90 (2), 16.

Opettaja 4/1995. "Ekaluokkalaiset saavat viestintäkasvatusta elämään.", Opettaja 90 (4), 18–19.

Opettaja 6/1995. "Pohjalaiset koolta: Kulttuuri ja kasvatust yhdistävät opettajia." Opettaja 90 (6), 22–23.

Opettaja 8/1995a. "Äkkiyrkkä tupakkalaki." Opettaja 90 (8), 3.

Opettaja 8/1995b. "Koulukiusaaminen ja valta." Opettaja 90 (8) 15.

Opettaja 9/1995a. "Kehittyvä nuori tarvitsee aikuisen opettajan." Opettaja 90 (9), 18–19.

Opettaja 9/1995b. "Savustus loppui kouluissa." Opettaja 90 (9), 20.

Opettaja 9/1995c. "Ylä-Savossa huume- valistuskampanja." Opettaja 90 (9), 41.

Opettaja 11/1995. "Oppilaiden ja vanhempien yhteistyötä." Opettaja 90 (11), 21.

Opettaja 13/1995. "Kuinka valmiiksi viitoitettu tie" Peruskoululaisten maailma." Opettaja 90 (13), 12–13.

Opettaja 18/1995. "Koulumyönteisyys periytyy." Opettaja 90 (18), 5.

Opettaja 19/1995a. "Itsetuntojuhlaa." Opettaja 90 (19), 5.

Opettaja 20–21/1995a "Peruskoulun aika valmistautua ottamaan 6-vuotiaita." Opettaja 90 (20–21), 6.

Opettaja 22–23/1995b. "Pääministeri koulussa ahkera ja tiedonhaluinen." Opettaja 90 (22–23), 12.

Opettaja 22–23/1995c. "Monikulttuurisuuden melskeessä särmit pyöristyvät." Opettaja 90 (22–23), 26.

Opettaja 32/1995a. "Koulun tärkein anti: uteliasuus!" Opettaja 90 (32), 9.

Opettaja 32/1995b. "Liikennekasvatus on tapaoppia." Opettaja 90 (32), 12.

Opettaja 33/1995c. "Kouluruokailusta rauhallinen taukohetki." Opettaja 90 (33), 18–19.

Opettaja 34/1995a. "Opettaja pelkää lyöntejä." Opettaja 90 (34), 5.

Opettaja 34/1995b. "Jännittävä päivä pappilassa." Opettaja 90 (34), 8–10.

Opettaja 35/1995a. "Koulun valinta uhka vai etuoikeus." Opettaja 90 (35), 12–23.

Opettaja 35/1995c. "Koulut liikkeelle oppilaiden johdolla." Opettaja 90 (35), 26–27.

Opettaja 36/1995a "Liian ymmärretyt nuoret.", Opettaja 90 (36), 5.

Opettaja 37/1995b. "Sopiko etäopetus sittenkin peruskouluun?" Opettaja 90 (37), 30.

Opettaja 37/1995e. "Draama ja tanssi opetusmenetelmänä vapauttavat energiaa." Opettaja 90 (37), 38–39.

Opettaja 37/1995f. "Suomalaisten ulkomaalaisasenteet kiristyneet." Opettaja 90 (37), 44–45.

Opettaja 39/1995a. "Vakava kiusaaminen väheni Helsingissä." Opettaja 90 (39), 12–14.

Opettaja 39/1995c. "Pillipiipari opettajan apuna." Opettaja 90 (39), 33.

Opettaja 41/1995. "Eu-tuki houkuttelee lisäämään rasvaa kouluruokaan." Opettaja 90 (41), 19.

Opettaja 42/1995a. "Ylitulkittu epäviihtyvyys." Opettaja 90 (42), 3.

Opettaja 43–44/1995d. "Nuoria autettava maailman jäsentämiseen." Opettaja 90 (43–44), 65.

Opettaja 45/1995c. "Koulun opetettava ihmisyyttä." Opettaja 90 (45), 29.

Opettaja 45/1995d. "Tulen mukaan suvaitsevaan kouluun." Opettaja 90 (45), 33.

Opettaja 46/1995b. "Uutta eloa matematiikkaan." Opettaja 90 (46), 6–9.

Opettaja 46/1995c. "Suomalisissa lukukirjoissa perinteiset sukupuoliroolit." Opettaja 90 (46), 12–13.

Opettaja 50/1995b. "Sirkustaiteen perusopetus- temppuja vai kasvatusta?" Opettaja 90 (50), 18–19.

Opettaja 1–2/2005a "Luomuruoka maistuu Kiuruveden kouluissa." Opettaja 100 (1–2), 4–6.

Opettaja 3/2005 "Lisää liikettä luokkiin ja piholle." Opettaja 100 (3), 30.

Opettaja 4/2005c. "Yhä useampi potee koulu-uupumusta." Opettaja 100 (4), 57.

Opettaja 5/2005. "Uskonnolliset seremonia kuuluu päiväkodeille ja kouluille." Opettaja 100 (5), 16–17.

Opettaja 7/2005b. "Tähtäimessä yhteinen ilo." Opettaja 100 (7), 28–29.

Opettaja 8–9/2005b. "Aapo apuun painonhallinnassa." Opettaja 100 (8–9), 20–21.

Opettaja 10/2005a. "Koulu on oppilaan työtä." Opettaja 100 (10), 5. pääkirjoitus.

Opettaja 10/2005c. "Kasvatuksella kohti kestäväää kehitystä." Opettaja 100 (10), 36.

Opettaja 10/2005e "Perhe sosiaalista omaan kulttuuriin- Opettaja ohjaa sopeutumaan." Opettaja 100 (10), 44–45.

Opettaja 11/2005. "Helsingin kouluverkkoa aiotaan supistaa voimakkaasti- Liian järjetöntä ollakseen totta." Opettaja 100 (11), 10–11.

Opettaja 12–13/2005. "Älä tallaa nurmikoita." Opettaja 100 (12–13), 18.

Opettaja 14/2005. "Tietoa maailmasta." Opettaja 100 (14), 2–4.

Opettaja 20/2005b. "Murkkujen isät riensivät vanhempainiltaan." Opettaja 100 (20), 25.

Opettaja 21/2005a. "Turvataidon tunneilla opitaan sanomaan ei." Opettaja 100 (20), 42.

Opettaja 21/2005c. "Valio ja A-lomat miellyttivät." Opettaja 100 (21), 52.

Opettaja 23/2005a. "Hyvä itsetunto lisää oppimishalua." Opettaja 100 (23), 5.

Opettaja 23/2005b. "Sillä silmällä." Opettaja 100 (23), 22.

Opettaja 24/2005b. "Viimeinen suvivirsi." Opettaja 100 (24), 20.

Opettaja 24/2005c. "Aikakauslehti koulun arkeen." Opettaja 100 (24), 26.

Opettaja 26–31/2005. "Hyvä käytös tuo matkalipun tulevaisuuteen." Opettaja 100 (26–31), 16–17.

Opettaja 32/2005. "Sylväällä ongelmiin tartutaan heti." Opettaja 100 (32), 24.

Opettaja 36/2005a. "Matematiikassa kaivataan oikeaa asennetta." Opettaja 100 (36), 10–12.

Opettaja 36/2005c. "Uusia ideoita romanien koulunkäyntiin." Opettaja 100 (36), 17.

Opettaja 38/2005. "Minusta tulee isona..." Opettaja 100 (38), 18.

Opettaja 40/2005a. "Askeleittain apua tunneongelmiin." Opettaja 100 (40), 2–4.

Opettaja 40/2005c. "Tietokoneen käyttö vaatii monenlaisia tekstitaitoja." Opettaja 100 (40), 20–22.

Opettaja 41/2005. "Koulupäivä on pitkä.", Opettaja 100 (41), 5.

Opettaja 42/2005a. "Koulun tunnistettava nuorten huumeiden käyttö." Opettaja 100 (42), 24–25.

Opettaja 42/2005b "Seksistä pitää puhua. Opettaja 100 (42), 26–28.

Opettaja 43/2005a. "Lukio kuin viihtyisä konserttitalo." Opettaja 100 (43), 2–6.

Opettaja 43/2005c. "Ystävä on aarre." Opettaja 100 (43), 20.

Opettaja 44–45/2005a. "Tilastointi ajan tasalle." Opettaja 100 (44–45), 5.

Opettaja 44–45/2005b ”Elämän koulussa olen oppinut.” Opettaja 100 (44–45), 26–27.

Opettaja 48/2005a. ”Kouluviihtyvyyys kuntoon.” Opettaja 100 (48), 17.

Opettaja 51–52/2005a. ”Kivaa oppia yhdessä.” Opettaja 100 (51–52), 24–25.

Opettaja 1/2015a. ”Painotettu opetus-elitismiäkö?” Opettaja 110 (1), 10–11.

Opettaja 1/2015b. ”Polte päällä.” Opettaja 110 (1), 20.

Opettaja 1/2015c. ”Kuperkeikalla uuteen kouluun.” Opettaja 110 (1), 34–36.

Opettaja 2/2015a. ”Peruskoulu eksyksissä.” Opettaja 110 (2), 7.

Opettaja 2/2015b. ”Digi muuttaa työtapoja.” Opettaja 110 (2), 11–14.

Opettaja 2/2015c. ”Katsomustietoa nuorilta nuorille.” Opettaja 110 (2), 30.

Opettaja 4/2015a. ”Istuessa järki seisoo.” Opettaja 110 (4), 9.

Opettaja 5/2015a. ”Kohti turvallisuuskulttuuria.” Opettaja 110 (5) 3.

Opettaja 5/2015b. ”Valoa ja laatua pyöräilykasvatukseen.” Opettaja 110 (5), 29.

Opettaja 6/2015. ”Amiksessa vaikka väkisin.” Opettaja 110 (6), 6.

Opettaja 7/2015a. ”Koulun aika kiertää ympyrää. Opettaja 110 (7)”, 18–21.

Opettaja 7/2015b. ”Perusarvot kunniaan.” Opettaja 110 (7), 28.

Opettaja 8/2015. ”Valtakunnallinen kalastuspäivä.” Opettaja 110 (8), 10.

Opettaja 15/2015. ”Turvana koko yhteisö.” Opettaja 110 (15), 16–19.

Opettaja 18/2015. ”Minne menet kielenopetus?” Opettaja 110 (18), 14–18.

Opettaja 20/2015a. ”Terveisiä arjesta.” Opettaja 110 (20), 26–30.

Opettaja 20/2015b. ”Koko kylä kasvattaa.” Opettaja 110 (20), 50–51.

Opettaja 20/2015d. ”Kaikilla on velvollisuus puuttua kiusaamiseen.” Opettaja 110 (20), 68.

Opettaja 20/2015e. ”Rajoja älylaitteiden käyttöön.” Opettaja 110 (20), 69.

Opettaja 20/2015f. "Pitkääkö koulussa olla kivaa?" Opettaja 110 (20), 69.

Opettaja 20/2015g. "Psykologian tunti tukee jaksamista." Opettaja 110 (20), 83.

Opettaja 22/2015a. "Ryhmäkoolla on merkitystä." Opettaja 110 (22), 11.

Opettaja 22/2015b. "Kototutuminen alkaa koulusta.", 12–17.

Opettaja 22/2015c. "Digiloikan askelmerkit." Opettaja 110 (22), 22–24.

Opettaja 22/2015d. "Omassa sopessa oppii." Opettaja 110 (22), 30–33.

Opettaja 23/2015. "Yhteispelillä kiusaamista vastaan." Opettaja 110 (23), 16–19.

Opettaja 24/2015b. "Rupattelua ja onkimista." Opettaja 110 (24), 24–25.

Opettaja 24/2015c. "Koti vaikuttaa poikien koulumenestykseen." Opettaja 110 (24), 27.

Opettaja 24/2015d. "Jokaiselle opettajalle mahdollisuus kehittyä." Opettaja 110 (24), 27.

Opettaja 24/2015e. "Vauhdilla läpi koulun." Opettaja 110 (24), 30.

Opettaja 25/2015a. "Mikä pimeässä välkähtää?" Opettaja 110 (25), 8.

Opettaja 25/2015b. "Surun aika." Opettaja 110 (25), 16–19.

Opettaja 25/2015d. "Ops antaa luvan uudistua." Opettaja 110 (25), 28–29.

Opettaja 25/2015e. "Täältä tullaan, maailma!" Opettaja 110 (25), 36.

Opettaja 26/2015b. "Stoppi seksismille." Opettaja 110 (26), 29.

Opettaja 27/2015b. "Koulussa ulkopuolisena." Opettaja 110 (27), 32.

Opettaja 28/2015a. "Koulusurmien uhka on yhä olemassa.", 3–4.

Opettaja 29/2015a. "Vipinää kinttuihin." Opettaja 110 (29), 16–20.

Opettaja 29/2015c. "Maahanmuutosta puhuttava koulussa." Opettaja 110 (29), 28.

Kirjallisuus

Aapola, S. 2006. Kansalaiskasvatuksen piilo-opetussuunnitelma. Teoksessa T. Ojanperä (toim.) Näkökulmia aktiiviseen kansalaisuuteen. Viikin normaalikoulun julkaisuja 2 Helsinki: Viikki TTS Publications, 2. uudistettu painos.

Ahola, S. & Olin, N. 2000. Yliopiston piilo-opetussuunnitelma, eli tutkimus siitä, miten yliopistossa pärjää pelaamalla yliopistopeliä. Turun yliopisto.

Aittola, T. 1992. Uuden opiskelijatyypin synty: opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenaspesifien habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa. Jyväskylän yliopisto.

Alsubaie, M. A. 2015. Hidden curriculum as one of current issues of curriculum. Journal of Education and Practice vol6 no33 p 125-128. Viitattu 25.3.2022 <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1083566.pdf>

Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. 2013, Kasvatussosiologia. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: JP-kustannus.

Broady, D. 1994. Piilo-opetussuunnitelma: mihin koulussa opitaan? 5. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Carlgren, I., Klette, K., Mýrdal, S., Schnack, K., & Simola, H. 2006. Changes in nordic teaching practices: From individualised teaching to the teaching of individuals. Scandinavian journal of educational research, vol 50 no3, 301–326. Viitattu 25.3.2022 <https://www.mv.helsinki.fi/home/hsimola/Changes%20in%20Nordic%20Teaching%2006.pdf>

Ehanti, E. 2012. ”Ilman koulua ei pärjää maailmassa” lasten sosiaalistuminen alakoulun kulttuuriin. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 25.3.2022 <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37734/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201204271586.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Heikkinen, V. 2020. Tekstianalyysi: miksi kielellisillä valinnoilla on merkitystä? Helsinki: Gaudeamus.

Helsingin sanomat 3.12.2019. Uudet Pisa-tulokset paljastavat lukuinnon syöksyn jatkuvan, valtaosa pojista lukee vain jos on pakko—ministeri kehuu silti Suomen koulujärjestelmää. Viitattu 21.4.2021. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006329124.html>

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Liliäinen, S. 2018. Kehua, kritiikkiä ja muutosehdotuksia: Opettaja-lehdissä esitetyt näkemykset peruskoulusta peruskoulun alkuvaiheilla 1974-1979. Jyväskylän yliopisto. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta ja Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta. Historian ja etnologian laitos ja Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 25.3.2022 <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/59344/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201808293947.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Jackson, P. W. 1968. Life in classrooms. Holt, Rinehart and Winston.

Kallio, E. 2005. Nuorten arvot ja moraalikasvatuksen mahdollisuudet—Kasvatus hajoavassa ajassa. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kallio, E. & Rehn, M. 2003. Piilo-opetussuunnitelma sukupuolinäkökulmasta kolmannen luokan matematiikan oppikirjoissa. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 25.3.2022 <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/10699/G0000267.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kivinen, O., Rinne, R. & Kivirauma, J. 1985. Koulun käytännöt: koulutussosiologinen tarkastelu. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja A:105:Tutkimuksia.

Koskela, M. 2020a. Väkivaltakulttuurista, pojista ja #metoosta. s.73-86. Teoksessa Koskela, M. & Tuomi, E. (toim.) 2020. Toisin tehty: keskusteluja koulusta. Helsinki: Kustantamo S&S.

Koskela, M. 2020b. Kuinka kiusaaminen kitketään. s.87-98 Teoksessa: Koskela, M. & Tuomi, E. (toim.) 2020. Toisin tehty: keskusteluja koulusta. Helsinki: Kustantamo S&S.

Koskela, M. 2020c. Tuoko digiloikka tasa-arvon? s. 135-147. Teoksessa: Koskela, M. & Tuomi, E. (toim.) 2020. Toisin tehty: keskusteluja koulusta. Helsinki: Kustantamo S&S.

Koskela, M. 2020d. Juhlat kuuluvat kaikille. s. 161-174. Teoksessa: Koskela, M. & Tuomi, E. (toim.) 2020 Toisin tehty: keskusteluja koulusta. Helsinki: Kustantamo S&S.

Kulmanen, T. 2014. Symbolinen väkivalta virallisen ja epävirallisen koulun rakenteissa. Etnografinen analyysi sosiaalisesta kiusaamisesta ja tyttöjen kaverisuusiosta yläkoulussa. Sosiologia 3, 225–241.

Kuurme, T. 2004. Koulun sivistystehtävä ja oppilaan koulutodellisuus. Oulun yliopisto. Oulu univeristy press.

Käyhkö, M. 2011. Koulu tyttö tutkimuksen näyttämönä. s. 89-133. Teoksessa: Ojanen, K., Mulari, H. & Aaltonen, S. (toim.) 2011. Entäs tytöt – Johdatus tyttö tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Lahelma, E. & Gordon, T. 2003. Koulun arkea tutkimassa: Yläasteen erot ja erilaisuudet. Helsinki: Helsingin kaupungin opetusvirasto.

Lehtonen, J. 2012. Opettajien käsityksiä seksuaalisuden kirjosta. Nuorisotutkimus 30 (2) 21–32.

Matikainen, J. 2005. Verkko-opetuksen piilo-opetussuunnitelma. Kasvatus 36 (2) 101–112.

Meri, M. 1995. Mitä koululuokassa todella tapahtuu? Teoksessa: Vaahtokari, A. & Vähäpassi, A. (toim.) 1995. Tutki, vertaile ja arvioi. Näkökulmia opetuksen suunnitteluun ja tutkimukseen. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Tampere: Tammer-Paino oy.

Metso, T. 1992. Yhdessä vai erikseen? Tytöt – ja piilo-opetussuunnitelma. s.270–283. Teoksessa: Näre, S. & Lähteenmaa, J. 1992. Letit liehumaan – Tyttökulttuuri murroksessa. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Naskali, P. 2010. Kasvatus, koulutus ja sukupuoli. s. 277–291. Teoksessa: Sa- resma, T., Rossi, L-M. & Juvonen, T. (toim.) 2010. Käsikirja sukupuoleen. Tam- pere: Vastapaino.

Nuutinen, P. (2005). Kodin ja koulun yhteistyötä koskeva kirjoittelu Opettaja-leh- dessä 1995–2004–kysymys kasvatusvastuusta. *Koulutuksen kulttuurit ja hyvin- voinnin politiikat*, 181–193. Kasvatustieteiden päivät 2005 verkkojulkaisu. Viitattu 25.3.2022 [https://jyx.jyu.fi/bitstream/han- dle/123456789/18898/isbn9513923843.pdf?sequence=1#page=181](https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/18898/isbn9513923843.pdf?sequence=1#page=181)

OECD Pisa 2015 [www-lähde] [https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-fo- cus.pdf](https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf) viitattu 25.3.2022.

Opettaja.fi [www-lähde] <https://www.opettaja.fi/mainostajalle/> viitattu 3.2.2022.

Opetus ja kulttuuriministeriö 17.8.2017. Korkeakoulujen opiskelijavalinnat uudis- tetaan. Viitattu 27.11.2017. http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/korkeakou- lujen-opiskelijavalinnat-uudistetaan

Paju, P. 2011 Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaali- sena tilana. Helsingin yliopisto. Helsinki: Hakapaino.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus. Vammala.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Helsinki.

Raunio, E. 2016. ”Opettajat ovat valmiita pelastamaan Suomen”: arvot ja valta- suhteet opettajapuheessa Opettaja-lehdissä vuosina 1994,2014 ja 2015. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos. Pro Gradu -tutkielma.

Rutonen, M. 2014 Miten käy lukioverkon? Opettaja 40,27.

Suojanen, L. 2015. Välineellinen järki Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslai- toksen piilo-opetussuunnitelmassa. Jyväskylän yliopisto. Opettajainkoulutuslai- tos. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 25.3.2022 [https://jyx.jyu.fi/bitstream/han- dle/123456789/46287/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201506112288.pdf?se- quence=1&isAllowed=y](https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/46287/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201506112288.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Tolonen, T. 2001 Nuorten äänet ja tilat. Sukupuolten järjestykset koulun arjessa. Helsinki: Gaudeamus.

Tuomi, E. 2020a. Kuka saa opettaa? s.41–56. Teoksessa: Koskela, M. & Tuomi, E. (toim.) 2020. Toisin tehty: keskusteluja koulusta. Helsinki: Kustantamo S&S.

Tuomi, E. 2020b Alueellinen eriarvoistuminen oppilaiden tasa-arvon esteenä. s. 99–113. Teoksessa: Koskela, M. & Tuomi, E.(toim.) 2020. Toisin tehty: keskusteluja koulusta. Helsinki: Kustantamo S&S.

Tuomi, E 2020c. koti+koulu=<3. s.114-125. Teoksessa: Koskela, M. & Tuomi, E. (toim.) 2020. Toisin tehty: keskusteluja koulusta. Helsinki: Kustantamo S&S.

Tuomi, E 2020d En näe väriä, ja muita valkoisia joutavuuksia. s.148-160. Teoksessa: Koskela, M. & Tuomi, E. (toim.) 2020. Toisin tehty: keskusteluja koulusta. Helsinki: Kustantamo S&S.

Teoksessa: Koskela, M. & Tuomi, E. (toim.) 2020. Toisin tehty: keskusteluja koulusta. Helsinki: Kustantamo S&S.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitosa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi Print.

Törmä, S. 2003. Piilo-opetussuunnitelman jäljillä. Teoksessa Vuorikoski, M., Törmä, S. & Viskari, S. (toim.) 2003. Opettajan vaiettu valta. Tampere: Vastapaino.

Uusitalo, H. 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WS Bookwell oy.

Valtonen, K. 2014. Piilo-opetussuunnitelmien yhteys maahanmuuttajaoppilaiden kotoutumiseen – Tapaustutkimus Raaseporin kaupungista. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 25.3.2022 <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95311/GRADU-1400224519.pdf?sequence=1>

Vanttaja, M., Järvinen, T., & Norvanto, T. 2017. Mediakulttuuri, koulu ja moraalinen säätely Opettaja-lehdessä 2000-luvulla. Kasvatus & Aika, 11(2), 5-22.

Vuori, J. 2010. Lasten ja nuorten kasvatuksen tiloja ja suhteita. s.288-291 Teoksessa: Saresma, T., Rossi, L-M. & Juvonen, T. (toim.) 2010. Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.

Vuorikoski, M. 2001 Opettajat ja opiskelijat vallan verkoissa Valta ja sukupuoli opettajaksi opiskelevien koulumuistoissa. Aikuiskasvatus. 21:4, 336-348.

Yle 21.5.2019. Lukiot järjestykseen! Katso, miten yo-kirjoitukset sujuivat eri puolilla Suomea. Viitattu 21.4.2021 <https://yle.fi/uutiset/3-10793532>

Yle 25.9.2020 Koulussa voi saada arvostusta kiusaamalla, sanoo viidennes oppilaista kyselyssä – selitys saattaa löytyä piilonormeista. Viitattu 16.3.2022 <https://yle.fi/uutiset/3-11563149>

Ziehe, T. 2000. School and youth a differential relation. Reflections on some blank areas in the current reform discussions. Young. Vol 8 num 1, p. 54-63. Viitattu verkkojulkaisuun 25.3.2022 <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/110330880000800104>